

371

P-48

اثر: رضاء الدين بن فخر الدين

آداب تعليم

علم اخلاقدن طوقزنجی جزء

- ايكنچى طبع -

عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ لِيُزَمَانَ غَيْرِ زَمَانِكُمْ لِأَنَّهُمْ خَلِقُوا لِيُزَمَانَ غَيْرِ زَمَانِكُمْ
(على كرم الله وجهه.)

ناشرى:

ПРОВЕРЕНО 1953 г.

КАЗАНЬ.
ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФИЯ ШАРАФЪ
1908.

871

مقدمه

تكرار باصدر مق لازم كالمش اثر لرمده بعض بر
املا و رسم خطلری تبدیل و تغییر ایلر اولسه مده، مضمون
و ترتیبلرنی اوزگرتمك عادتیم یوقدر. كرك یخشی و كرك
یمان اولسون، اولگی ترتیبلری دوام ایلر، برنجی
طبعلری ایله بشنچی طبعلری آراسنده ترتیب و مضمون
جهتنجه فرق اولماز.

اوشبو «آداب تعلیم» بوندن یدی - سکز ییل مقدم،
عصبی المزاج اولان جاهل و متعصب کوزندن كچدیگی
سببندن بعض اورنلری بوزلنوب طبع اولنمشیدی. شمدی
اوشبو ایکنچی باصمه ده شو اورنلر هم برلکده اوله رق
اصل نسخه گه موافق صورتده طبع اولندی. بناء علیه بو
ایکنچی طبع نسخه لری ایکی اوچ اورنده اولگیلرندن
آرتقلق اولنور. بو اورنلر برنجی طبعنك ۷۲ نچی ۸۹ نچی ۹۵ نچی
وایکنچی باصمه نك ۷۵ نچی ۹۲ نچی و ۹۸-۹۹ نچی بیتلرنده در.
اوشبو مخالفت بنم طرفندن قصدی صورتده دگل بلکه
مجبوری صورتده اولنمشدر. بوندن باشقه اولگی باصمه ده
مطبعه طرفندن توشرلوب قالمش بعض سوزلر اصل
نسخه گه موافق حاشیه لرنده آرتدرلدی. بونلر ایکی
اوچ جمله دن زیاده دگلدر.

علم اخلاقده ترتيب ايدرگه نيت ايتديگمز اثرلر
شمدي تمام اولدي.

مجموعه

اخلاق مجموعهسى بوندن صوڭ او شېو روشده
ترتيب ايدلنه چكدر:

- ۱) تربيه لى بالالا. ۲) تربيه لى آنا. ۳) اهل - عيال.
- ۴) تربيه لى خانون. ۵) شاگردلك آدابى. ۶) نصيحت برنجى.
- ۷) نصيحت ايكنچى. ۸) نصيحت اوچونچى. ۹) آداب تعليم.
- ۱۰) عائله.

رضا الدين بن فخر الدين

اورنيورغ

۱ نچى محرم ۱۳۲۶ نچى ييل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم، معلم، تربیه.

علم «بیلیمک» دیمکدر. علمک فزیلتلو شیء ایدکنی عقل ایله بیلیمک ممکن اولدیغی کبی قرآن شریف و مبارک حدیثلرده هم بیان اولنمش؛ تحصیل و تعلیمی حقنده تشویق و ترغیب ایدلمشدر. علم سایه سنده جناب الهی معرفت ایلمک، ابدی اولان حیاته ایرشمک، سرمدی اولان شقاوتدن خلاص اولمق ممکن اولور و علم سببلی هر کم کندی وظیفه سنی بیلور، غیرلره تجاوز ایتمز. کوز فارامقنده، آدم اوغللری جمله سی انسان کورلمکده ایسه لرده، حقیقتک علم اهللری انسان اولوب، باشقه لری انسان دگلدن. زیر انسان اولمق ایچون یالکوز وجود کفایت ایتمای بلکه علم شرطدر. علم، روح لذتی اولدیغیچون آنک اوستنده ایکنچی بر لذت اولنمه سی صورت طوتماز. اوزی لذتلی شیء اولدیغی کبی لذتلی شیلره هم سبب اولور. انساننی انک بیوک مرتبه لره یتشدن واسمهلرینی صوکلره قالدیران شی علمدر. علم مرتبه سی، محکم مرتبه اولوب، عزل ایلمک خوفي اولماز. علم اضطراب وقتنده سردش، غربتده یولداش، اولاقده ایبدش، دشمنلره قارشو طوره چق اشانچلی بر قورال اولور. علمدن آرتق بایلق، نادانلقدن آرتق فقیرلک یوقدر.

خاطر مدد در که: الوغ بايلردن برى ارزن حق ايله صاتون
آلمش بر خانه سنى كوسترميه دعوت ايتمشيدى. مجلسك حاضر اولان
معتبر ذاتلر خانه ذك هر يرينى تماشا ايدوب يوردككن و قيلن
قرقه يارر مرتبه سنك دقت ايتدككن صوك؛ زينت و بيز كلرينه،
كوزگى و ديوانلرينه حتى ترزه اولگيلرى و ايشك طوتقه لرينه
قدر حق تعيين ايدرلر و فوق العاده ارزن آلنديغنى سويلرلر
ايدى. و بعضيلرى آلوچينك زياده بختلى ايدككنن و بويله سعادتله
نه كى ذاتلرك خير دعالرى سايه سنك ايرشدككنن بحث ايدرلر ايدى.
بو وقتك بر يالگزى بر طرفك خيال درياسنه باطوب و غرق
اولوب او طور مقك بر درویش كوردم، و ياقيننه واروب: «ای
حرمتلى افندى! هر كيم شوق و نشاط اوزرنك سويلدكلرى حالك،
سز لر نيچون بونلره اشتراك ايتميورسز، ظنمه كوره سزك هم
قوشاچق بعض بر جمله لر كز اولمالى ايدى!». ديدم.
افندى ده اويقودن اويانور كى باشنى كوتردى و بگا طوغرى
قاراب: «جناب الله بگا سلامت كوز و قولمه ده اطاعتلى بر قلم، ايبدشلك
ايچون يكرمى اوتوز جلد قدر كتابلر و بونلردن استفاده ايدك
فرصت هم و ير مشدر كه كنديمك آدم اوغللرى آرسنده اك بختلى
بر كيمسه اولديغمنى و بويله سعادتله الله تعالى نك عديلسز مرحمتى
سايه سنك اوچر اديغمنى فكر لب شكرانه سندن عاجز قالوب، او طور مقك يم.
اگرده كتابلرم و قلمم بر ابرينه هر كيم بهاسنى تقدير ايك آلميان بو
خانه يى بگا و ير مك حقنده بر تكليفده اولنسونلر اصلا قبول ايتمه م،
بوغنه مى؟ اوستينه عباسى خليفه لرك جار يه لرينى، روچيلدك حسابسز
آلتونلرينى و يرسونلر و الله العظيم اختيار ايلمه م!» ديه جواب و یردى.
علم قدرينى بيلن ذاتلر، عالملر قعطلغى اولان بزم زمانلرمزده ده
واردر، فقط بونلرى معرفت ايلمك ايچون بزم كى كامل حرص

اوزرنده علميك شرايىنى آينه آلوبده، بر صورت لذتنى بيلدكندن
صوڭ كاسهسى نندن اختيارسىز آلمش بيجاره لره ميسر اولسه اولور.
معلم. علم اوگر دوچى و درس او قودوچى وبالالرك جانلرينى
تربيه ايدوچى، ديهكدر. شاگردلرى علمله تربيه ايتمك، شرع
شريفده بيان ايدلمش اخلاق حميك (كور كام خلقلر) ايله آشنالندرمك
وعادتلندرمك معلمك برنجى اشى اولور.

معلملرك خدمتلىرى ثوابلى اولديغى كىبى وظيفه لرى ده آغر
(آور) و شرفليدر. اوشنداق شاگردلرى طوغر و سنده دنيا ده
و آخرتده ويره چك جوابلرى ده ينگل اولماز كبيدر.

معلم اولور، آلتون اوله چق بر شاگردى توپراق ايدوب،
يرده قالدور. معلم اولور، توپراق اوله چق بر بالاي آلتون ايدوبيلور.
نيچه ييللر دنبرو كدش تجربه و صناولر بونى اثبات ايتمكده در.

وظيفه لرينى ادا ايتمكده اجتهاد اوزرنده اولان معلملرك
شاگردلرى علمدن حصه دار (الوش آلوچى) اولديغى كىبى وظيفه لرينى
اجرا ده مساهله ايدن معلملرك شاگردلرى ده كوب وقتده معرفتدن
نصيبتسز قالورلر. بو ايسه معلوم بر اش اولوب، آزغنه تجربه
ايدنلرده ياشرون اولماز.

معلم، انسانلره علم اوگرتمك خصوصا آخرتده سعادت سببى
اولان: ايمان، اعتقاد بيلدروچى اولديغندن، دنيا يوزنده فائده لى
كيمسه در. بر معلم سايه سنده، نيچه و نيچه بنده لره جهالت خسته لگندن
شفا كسب ايد بيلورلر.

سلفلر زماننك معلمك خدمتى اڭ مقتدر و اڭ بيوك ذاتلر الله
اولور ايدى. ادباى كرام و علماي عظامدن امام كسائى، قطرب، عبد
الحميد الكاتب، قيس بن سعد، عطا بن رباح، ضحاك بن مزاحم،
ابو معبد الجهنى، ابو عامر الشعبى، ابوبكر عبدالله ابن كيسان، زجاج،

ابوعبیده، فراء، ابو محمد یحیی الیزیدی، شاغوری، ابو یوسف،
ابن السکیت (۱) وغیری بو کبی الوغ ذاتلر معلمک ایدر لر
واکثری ده عوام صبیلرینی او قودر لر ایدی.
ذاتا آدم اوغللرینه الله تعالی حضرتی جانبندین یبارلمش بوچه
نبیلر ورسولر جملهسی معلمک ایتمیور لر ایدیمی؟ البته خلقله
شریعت تعلیم ایدر لر ایدی. بو عزیزلرده جملهسی معلملر ایدی.
معلمک الڭ بیوک والڭ شریف بر منصبدر که بو یولک نه قدر
مشقت تارتلنور ایسه جملهسی راحتلگه حساب ایدلنسه یرندهدر.
شاگردلک کونلر مده هر نه قدر مستحق اولمادم ایسه ده یاش
بالا لر قارشوسنک اولان معلملر کرسیلرینه بن هم بر مدت اوطورمشیدم.
سوگره جناب اللهک قسمتی اوزره کوب کیمسه لر طرفندن غبطه
ایدلمیه لائق اولان بیوک بر کرسیده اوج بیش کونلر وقتلر
کچردم ایسه ده هیهات! اولگی لذتلری بوله مادم.
تربیه. آفرنلق وترتیب اوزرنده کمال کسب ایتدر مک
دیمکدر. تربیه ایدوچینک همتی سایهسندنه بالالرده اولان قوتلر
کوچلر، طبیعی اولان استعدادلری اش اشلیمیه حاضرلنر.
صابانچی و باغچهچیلر، اورلق ساچمزدن ویمش ایکمزدن مقدم،
یرلرینی نه قدر اعتبار اوزرنک یومشاندقلری، چوب و بوزوق اولنلرک
حتی تامرلرینه قدر چقاروب تاشلادقلری معلومدر. بو ایسه یر
تربیهسی اولوب، زراعت اصولنجه مهم بر شرطدر. بو قبیلدن
بیوک و گوزل انسان ایدهچک کیمسهلری صبی وقتلرنک تربیه
ایتمک لازمکور. تربیهسی اولمیان یرده گوزل اشلق یتشما دگی
کبی لازم تربیه ویرلما دکنده گوزل انسان ده یتشماز. او یله ایسه
تربیه الڭ کرکلی بر اش اولهچقدر.

(۱) کتاب البیان والتبیین ج ۱، ص ۱۰۱. ووفیات الاعیان ج ۱ ص
۳۰۷، ص ۴۰۷، و ج ۲، ص ۲۲۸، ص ۲۳۰، ص ۳۱۰.

بالانك الكچككە وقتندە ايمزك، اويوتمق، آشاتمق، كيوندرك،
يووندرمق الحاصل آنا ويا كه آنا خدمتندە اولان كيمسە قوچاغندە
اولان تربيهسى، تربيه عالملىرى قاشندە برنجى تربيه ومكتبندە اولان
تربيهسى ايكنچى تربيه وآنندىن صوك اولان تربيهسى اوچونچى
تربيه ناميله معروفدر. بو تربيهلردىن برنجيسى آنالردىن وآنالىق
خدمتندە اولانلردىن؛ ايكنچيسى معلملردىن، اوچونچيسى هم معلملر هم
مطالعه اولنهچق ككتابلر وجریدهلر، دوست ومعاملهده اولنهچق
ذاتلردىن تحصيل ايدلنور.

بالالارى مكتبه يبارمكدىن مقصود نه شيدىر بيلورميسىز؟... البته
درست وگوزل تربيه ايتدرمكدىر، دگامى؟ لکن واسفا! درست
تربيه آلنهچق مكتبلر بزلرده احتياجهزه نسبت ايدلدكنده پك آزدر.
بلكه ابر كون كلور جناب اللهك لطفى ومرحمتى بزلره هم ايرشور
وبالالرمزى گرزىل تربيه ايدەچك علم خانهلرى آرتور هم كوبايور.
بوندىن آكلاشليديغينه كوزه مكتبك وظيفهسى هم يالكز علم
اوقوتيه منحصر اولماي بلكه ايچينه جيولمش بالالرك كوكللرينه محبت
الله، عادت حسنه، اقدام، همت، اخوت، غيرت، انصاف، حسن خلق،
عدالت، شجاعت، نشاط كبرى فضيلت اولقلرينى تمام اعتبارله ساچمك
وتربيه لب اوسدرك اولهچقدر. زيرا بر كيمسهده عقل وشريعت
دائرهسى ايچنده نشاط ايله اقدام بولنماز ايسه او كيمسه هر نه قدر
توپراق اوستندە، انسانلر حسابندە كورلور ايسهده اولكلر
وحيوانلر حكمندهدر. بو، بر حكمدركه طوغريلغندە هيچ بر عقللى آدمك
شبههسى اولماز. ايمدى امت، افرادلردىن عبارت اولديغيچون،
افرادلرندە حيات يوق ايسه طبيعى اولهرق هيئت مجموعهسندە هم
حيات اولماز. بر كيمسەنك بيك كيمسهيه برابر اولديغى وبيك
كيمسەنك بر كيمسه قدر حرمتى اولمادىغينك سببى بودر.

ذکر ایتدکمز خدمتلىر معلملىرىڭ ذمه سینه امانت اولمىش ايسه،
معلملىرىڭ نه كىبى ذاتلىر و نه كىبى خصلتلىرى جامع اولمىلىرى لازم
اوله چقدر؟ بو ايسه اڭ الوغ و اڭ نازك بىر مسئله اولسه كرك.
لكن شو قدرى آچق و معلوم بىركه: معلملىك وظيفه سىنى هر كم
ادا ايدى بىلمىز. بىناء عليه بالايى اوقوتىمىه و بىرلىدىگى وقت اڭ ايلك
دقت ايله چك شىء معلم تاپمق و او معلمڭ وظيفه سىنى اداء ايلمىگن
اقتدارى اولوب اولمادىغىنى بىخشى آڭلامقدر.
بىزلىر، كىوم تىكدرمك اولدىغىمىزده ماهر تىگوچىلىر ازمىكده، بىر
خادم ياللا دىغىمىزده آڭ خلق و فعلنى اوگرنمىكده، چىتلىردىن صوراشوب
بىلمىكده، خدمتلىرىنى قصورسىز اجرا ايدوب اىتمىه چىكلىرى طوغروسىنك
خىلى تفتىشلىر اىتمىكده بىز. شايان تعجب بىركه عادى شىلىر اىچون بوىله
دقت ایتدكمز حالده كوزمىزگى نورى و كىله چىك بىر زمانڭ آتالىرى
اوله بىق ذاتلىرى تعليم ایتدركى بابىنك الوغ بىر قىدىسلىك كوسترمىك بىز.
ولمىش آرشىل اىله نايچىسى اولانلىرىڭ هر بىرى ده بىزله لائق
رونجه كىوم كىسوب تىگه بىلمىزلىر ايسه كندىسىنك معلم اسمى
و بىر ن هر كىمىسه بالالرمىزى تربىه ايدى بىلورمى؟ بىوقسه بىزىم
بالالرمىزڭ قىمتلىرى بىش اون تىكه قىمتىنك اولان كىوملرمىز درجه سىنك
اولسون بوقمىدىر؟... ياكه تعليم و تربىه علمى كىوم كىسىمك
وتىگوچىلىك اىتمىكندن ده بىنگل بىر شىمى؟ ظنمه كوره بىو سؤاللىر
تصدىق ايله جواب و بىره چىك بىر ذات بولنماز. بىلىش بىلىش بىلىش
اوشبىونڭ اىچون بىزلىر بو كىتابده معلملىرىڭ نه كىبى ذاتلىر اولوب
ونه كىبى خصلتلىرى جامع اولمىلىرى لازم كله چىگنى و وظيفه لىرى ده
نه شىلىردىن عبارت ايدىكنى مكمل صورتده اولمازسه ده بىر مقدار بىيان
ايلمك قىصدىنك بىز، تربىه علماسىنىڭ دىدكارىنك كوره معلملره بوىكلنه چىك
وظيفه لىر بولمىز:

برنجی وظیفہ

خلق و عمل

حضورینہ صفی اولہرق تزلمش شاگردلرہ اخلاق حمیکدن درس ویرمزدن مقدم، معلم اولان کیمسہ کندی خلقنی تحسین ایتہسی وکندی خلق و فعلیلہ شاگردلرہ کوچرگیچ اولہسی لازمدر. بوییلہ اولمادیغندہ شاگردلرہ ویرلمش نصیحتلر فائدہسز، او قودلمش درسلدہ ثمرہسز قالور. بر معلمک حسن خلق طوغروسنک ویرمش نصیحتلریلہ فعلی قابل تطبیق اولمازسہ و یاکہ سوزینی فعلی تکذیب ایدرسہ او معلمک سوزی ہیچ بر بالانک قولاغینہ کرمز، کرر ایسہدہ طورماز. زیرا کوب وقتک بالالار معلمک سوزینہ دگل بلکہ آرد کوچکک آل کوچکگہ ایاردکی کبی فعلینہ ایاررار. سوگرہ، ایاردکلری شیلر آنلردہ بر عادت اولور کیدر. اوشبونک ایچور حسن خلق اوگرتمک طوغروسندہ بالالار معلمک: «شوییلہ اولکر! بوییلہ اولماگز!» دیہ ویرمش فرمانلرینہ دگل بلکہ خلقی گوزل اوامہ سینہ محتاج اولورلر.

بر معلم نہ قدر عالم و نہ قدر ذکی (زیرک) اولسہدہ اولسون حسن خلق صاحبی اولمازسہ ہمده حسن خلقنی وعظلمینہ تطبیق و فعلا کوسترمز ایسہ آنک تعلیمندن فائدہ کورلمز. فائدہ شوییلہ طورسون، بلکہ ضرر ہم قات قات ضرر کورلور. حسن خلقدن محروم اولہرق علم تحصیل ایدن کیمسہ لرک کندی بوزوق عمللریلہ کوچرگیچ اولدقلرندن و یاراماز شیلری گوزل ایدرک کوسترہ بیلدکلرندن جمعیت بشریہ ایچون اولان ضررلری بوزلر و بیگار ایلہ نادان کیمسہ لرک ضررلرندن زیادہدر.

بر معلم، شاگردلرینه «ایبدشلرگز ایله دائم گوزل معاملده اولگز و بر حقسزلق کوردکگز وقتده عفو ایدگز!» دییور لیکن کندیسسی ایبدشلریله یرتقچلر مثالنده غاوغالی طورر، حقسزلق و حقلق نه کورر ایسه اصلا عفو ایتمز؛ «یالان سربله مه گز!» دییور اما کندیسسی آلامای سویلمیه بیلمز ایسه مذکور معلمک درسندن نه کبی فائده کورلور؛ بلکه بویله کیسه سی شاگردلر، معلم دگل بلکه ایکی یوزلی بر یالانچی اوله رق تلی ایدر لر. اوشبونک ایچون معلم اولان یا که اوله چق کیسه فرض اولان اعتقادلری سلطان الانبیا افنمز صلی الله علیه وسلم حضرتلری واصحاب کراملری اعتقادلرینه موافق تصحیح ایتمه سی ضروردر. بو مقدس وامدر نجات اولان اعتقاد ایسه قرآن شریف اثبات ایدنی اثبات ایتمک وانکار ایدنی انکار ایتمک و بوندن باشقه لرنندن سکوت ایتمک ایله تمام اولور. اعتقادات طوغر و سنده رأیی فلانلره متابعت ایتمک جائز اولمادیغی کبی زید سوزینه موافق اولمه سی و عمر دیدگینه مخالف کورلمه سینک هیچ اثری اولماز. اوشنداق شریعت مطهره مز حکمنچه فرض عین اولان نماز، روزه لری وقتنده ادا ایتمک، ایسرتکچ و باشقه فحشیاتدن یراق اولمق؛ غیبت، افترا، بهتان، الحاصل هر بری اوز اورننده بیان ایدلمش بوزوق خلقلردن کامل اعتبارله صاقلانمق؛ عفت، اطاعت، قناعت، صداقت، نظافت، تواضع، آتا و آنا هم جمله اقربا و نسل اوشنداق دین قارنداشلرینه حرمت ایتمک، هر کیم ایله گوزل معامله و الفت اوزرنده اولمق کبی اخلاق حمیده ایله صفتلنمک تیوشلیدر. مجلسلرده فائده سز سوزلر سویلمک قچقروب کولمک استهزا و مسخره ایتمک بر شیء طوغر و سنده درجه سندن زیاده دعوالشمک، سوز

اولچاشمك بورن (۱) ديش، صقال، ميوق، ساچ، كله پوش، ساعت
كبي شيلر ايله اويناب اوطور مق؛ بارماق بوونلرينى شار طلاتمق؛
ضرورت يوق ايكن تماق قرمق، الحاصل علم ووقار اهلنه مناسب
اولميان شيلره عادت ايتمك معلملر ايچون عيبدر.

حضورنده اولان بالالار ك اڭ ادنالرينه وارانچه اسملريله چاغرمق
يا كه اوغلم، بالام، طوغانم، قارنداشم، برادر م، ديمك كبي شفقت
كلمه لرى استعمال ايتمك، لقب اسم تاقمقدن اجتناب ايلمك، بولنديغى
شهر وقريله خلقلرينه كنديسنى گوزل خلقلى، انصافلى بنده ايدوب
طانتمق حسن خلق اقتضاسندندر. بعض الوغ ذاتلر: «حرمتلى اولمق
استر سه گز، حرمتسىز خلقلردن صاقلانگز!» ديمشلدردر.

شريعت مقدسه مز واسطه سيله جناب الله بنده لرينه مهم اولان
ادبلكر كجهله سنى اوگرتمشدر. شونگچون اڭ بيوكلرندن باشلاب اڭ
كچوكلرينه وارانچه مذكور بيورقلرى يرينه كتورمك هم لازم هم
ثوابلى بر عملدر. حضرت عمر (رضى الله عنه) جنابلىرى؛ «شريعتن
ادب اوگرنميان كيمسه هيچ كيمدن ادب اوگرنه بيلمز» مضموننده
سوز سويله مشدر. وبعض حديث شريفده: «بگا اڭ سوكلو اولانگز
خلقى گوزل اولانگزدر (۲)» مضمونى وارد اولمشدر. بعض محترم
ذاتلر: «رسول الله سلطان الانبيا افندمز حضرتلرينك: - سزلىر، مالگز
ايله خلقلره گوزل كورنوب يته آلماز سگز بارى خلقكز ايله گوزل
كورنميه غيرت ايدگز! - ديدگى مبارك سوزلرى بتون دنيا آدميلرينك
گوزل و عبرتلى سوزلرى ايله اولچانور ايسه البته غالب كلور ايدى»
بيور مشلدردر. بونده شبهه مى وار؟ ...

(۱) عربى انقذر. «بورون» و «برون» يازلمسى غلطدر. قاموس تركى

اوصال خلق، انسانلرى تلف ايدىن آغو اولديغى كى كوركام
خلق ده سعادتە يتشدرەچك ترياقدىر. كوركام خلق، صدىقلر عملينك
اك شريفلرئىدىن ورسىل كرام (عليهم الصلات والسلام) حضراتلرئىنك
مبارك صفتلرئىدىن. لىكن كوپ وقت اولوركه بئده كئىسئىده اولان
بوزوق خلقلردن خبردار اولماي غافل طورر. كئىدى خلقكى بىلىمك
كئىدى نفسكى طائىمق درجهسئىده مشكلدر (۱) بئاء عليه انسان كئىدى خلقنى
تمام آكلامق طوغروسئىده عقللى اولمق شرطىله اك ياقىن دوست
وياكه اك قاتىغ دشمنك معاونتئىده احتىاجلى اولور. ياراماز خلقلره
ياقىن دوست تئبىه ايدىر. دشمن ده هر نه قدر احتىاطلى اولسون
غىبت قىلور. بونلرئىده هر ايكىسى ايله ده بر قدر اصلاح اىلمك مكندر.
بصيرتلى كىمسە الوغ شىخلردن آلهچق تربىه قدر بلكه زياده
تربىه لرى دشمنلرئىدىن آلور. دشمن طرفئىدىن ميدانغه قويلمش بوزوق
عادتلرى اصلاح و ياراماز خلقلرى تهذيب و تحسىن ايدى بىلور.
معلم اولان كىمسەنك فعلى، اوگردهچك شىلرئىنه موافق كلور ايسە
آنك سوزئىنه دگل شاگردلر، بلكه هواده اولان قوشلر اطاعت ايدىرلر.
امام جاعظ حضرتلرى بر مؤدبى: «شاگردلرئىنك عقلرئىنى شو مرتبه ده
اوزئىنه جلب اىلمشىدى كه حضورئىدىن چقمقده اولان صبىلر الوغ عالملر
روشنده چقارلر ايدى» مضمونىله توصىف ايدىدر. هىچ شبهه يوقدركه
بوشى مؤدبك تربىهسى اثرلى اولمەسئىدىن و تربىهسى بويىله اثرلى
اولمەسى ده فعلى، سوزئىنى تصدىق ايتمەسئىدىن اولور. معلم، شىب
ايسە شاگرد، آنك كولاگە سىدر يا كه معلم بر مؤلف شاگردى ده
آنك تالىف ايلەش نىسخەسىدر. تالىف ايدىلن نىسخەسى كوروب
مؤلفينك علم و عقلده اولان مرتبهسىنى تقدير ايتمك مكن اولديغى
كى شاگردى كوروب معلمينك كىم ايدكىنى بىلىمك هم آغر اولماز.

(۱) من عرف نفسه فقد عرف ربه.

عتبة بن ابى سفيان بالالرينك مؤدبى اولان عبدالصمد نام
كىمسه يه بويله توصيه ايتمشيدى: «بالالره ادب ويرمكده اڭ اول
«اوز خلقكى گوزللىندرمكدين شروع ايتمه ليسن. زيرا سن گوزل»
«كوسترمش اولان شىء انلر قاشنده گوزل و بوزوق كوسترديكك»
«انلر قاشنده بوزوق اوله چقدر. آرتق طغزلاماز و آرتق يوشانماز»
«شرطيله انلره قرآن شريف تعليم ايله! چونكه آرتق طغزلار ايسهك»
«انلر يالقورلر، آررلر يوشاندر ايسهك بلكه تمام اوقومقنى اونودرلر»
«بوندىن صوك عفتلگى سوزچك شعرلر و عبرتلى حديثلر تعليم ايله!»
«لكن بر علمى گوزل آڭلامازدىن مقدم ايكنچى علمله شغللىندرمه!»
«زيرا تورلى تورلى سوزك قولاقلره بر وقتده كرمهسى فهمى آداشدرر»
«بنم ايله قورقوت! لكن ادبى بنم حضورمدن باشقه يرده بيلدر!»
«انلرى تربيه ايله كده خسته لگى بيلمازدن مقدم دوا ويرمىان»
«طبيب روشلى معامله ايله! انلر حضورنده خاتون، قز طوغروسندن»
«سوز سويلمكدين غايت حذر ايله! بن انلرى سكا تابشردم، ناقص»
«تربيه ايدر ايسهك هيچ عنرك اولماز انلرك تربيه لرى گوزللىندكچه»
«بنمده سكا اولان فائده لرم گوزللىنور (۱)».

بو، بر توصيه دركه هر بر معلم طرفندن كندى خدمتىنى ادا
ايتمك طوغروسنده دستور ايدلميه و موجهيله عمل ايدلميه سزادر.

(۱) البيان والتبيين ج ۱ ص ۱۷۷.

ايکنچى وظيفه

معلومات و اقتدار

«معلمك حسن خلق صاعبى اولمەسى نە قدر لازم اولور ايسه معلمكە لازم اولەچق معلوماتى بيلمەسى معلمك ايتىمىه اقتدارى اولمەسى دخى آرتق لازمدر. كوز قارەلرى، كوكل يمشلرى، كىلەچك كون خصوصاً قارا كونلردە جملە اميدلر آنلردە اولان بو كونك صبيلرينى بو اجماخ قوشلرينى تربيه ايدەچك ذات معلوماتسىز ويا كه اقتدارسىز اولور ايسه هيچ بر وقتدە تعمير مكن اولمىه چق ضرر كتورر.»

«معلمك آلدندە جيد لوب، تزلوب، اوطورمش بالالار هر نە قدر كچكنلر اولسەدە اولسونلر آنلرى تربيه ايدەچك علم، قار كورەمك قدر ينگل دگلدر. بلكە علم تربيه كىي بيوك و شريف بر فذك قاعدەلرندن خبردار اولارق بصيرت اوزرندە حركت ايلمەسى ضرور اولور.»

«علم تربيه، حفظ صحت و علم اخلاق، علم روح كىي تورلى فنلردن تركيب ايدلنەرك قاعدە تحتە آلمش بر علم اولديغندن، ديدكمز علمارك هر نە قدر تفصيلاتيله بيلمەسى لازم دگلسەدە نيگنر وركنلرى اعتبار ايدان اصوللارندن بي خبر اولمق هم جائز دگلدر. الحاصل معلمك ايدەچك ذاتك علامە اولمەسى ويا كه خلق آرسندە نە قدر علم اولسە جملەسنى بيلمەسى شرط اولماز ايسەدە معلمك ايچون حاجت اولان مقدارندن غافل اولمەسى هم روا اولماز.»

بزم اك نادان اعتقاد ايتدكمز مال كتوچيلرى، مال كوتمك طوغروسندە بعض شيلرى بيلمىه و بيلدكلريله عمل ايتىمىه مجبور اولدقلىرى؛ و كتوچيلك علمندن نصيبسىز اولان بر كتوچينك حيوانلرنى هلاكتە سوق ايتمك اولديغى حالك علم تربيه دن محروم و تعليم ايچون

استعدادسز كيمسه معلمك ايدر ايسه (كرك دنياڭ برونچى درجه ده ايزگو بندەسى ده اولسون) فائده يرينه دنيا طوليسى زيانلر كتورر .

هر صنعت وكسب ايچون كنديسينه مناسب بر استعداد كرك اولور ايسه تعليم وتربيه ايچون جمله دن زياده بر استعداد وخدمتنى اجرا ايتميه ده اقتدار بولنمەسى معلم ايچون لازمدر . لکن استعداد دينلمش شىء كسب ايتميه ، اوقوب تحصيل ايلميه محتاج اولماي بلکه جناب اللهك طوغرى بر هبهسى اولديغى كى ، معلمك ايچون لازم اولان معلومات واقتدارى تحصيل ايتمك ايچونده الوغ آدملر ويوك مدرسەلرده اوزون وقتلر يورميه حاجتلى دگلدر . بلکه استعدادى اولان بر كيمسه علم تربيه كتابلرينى مطالعه ايلمك ويا كه علم تربيه دن الوشى اولان كيمسه لرك معاملەلرينى تجربه ايتمك سايه سنده هم مذکور كمالنى تحصيل ايدە بيلور .

اگرده اعتبارى يرندە اولور ايسه شاگردلرينه تعليم وقتندە شاگردلرى كنديلرينه لازم اولان درسلى اوگرندكلى وقت ، معلم اولان كيمسه هم علم تربيه دن الك كركو قاعدەلر اوگرنيه موفق اولور .

كوكلندە اولان علمنى آچيق ايدوب آكلاته بيلمك اقتداردر . اوگرته بيلمك قوتندن محروم اولان كيمسه نك يول اوگرتمە سندن هم فائك كورلمادگى كى علم اوگرتمە سندن بر ثمره تابلمان . اوگرتميه اقتدارى اولميان ذات ، آرسطو (۱) قدر بيوك بر فيلسوف اولسون معلم اولمەسى جائز دگلدر . عالم وفيلسوف اولمق بر شىء اما معلم اولمق ايكنچى بر شيدر .

(۱) يونان قديمده الك بيوك بر حكيم اولوب ، حضرت عيسى ميلادندن

(۲۲۱) سنه مقدم (۶۲) ياشنده وفات ايتدى .

اوچنچى وظيفه

حلم. ملايمت. وقار.

معلملرڭ، حلیم یعنی تحملی شفقتلی و مرحمتلی اولمقلری لازمدیر. بویله اولمیان کیمسه معلمک خدمتنی ایدیه بیلماز. ایدر سهده بونڭ تربیه سنک، امید ایدلن فائز کورلماز. اوزلرینه فائده ایله ضرری تمیز ایلمیان صامووار بیوکلگنده اولان بالالره حلم و مرحمتدن باشقه نه کبی تربیه ویرلسون؟. البته معلم اولان کیمسه نڭ بوندن خبردار اولمهی همده هر کسندن زیاده خبردار اولمهی لازمدیر. معلم تربیه سندن کورله چک فائده، یالگز علم ایله اقتدارندن اولمای بلکه بونلرله برابر شفقت ایله مرحمتلی اولمهی سندن ظاهر اولور. حال بویله اولدیغنده اوشبو وظيفه ی ادا ایتیه قدرتی اولمیان کیمسه نڭ تعلیم و تربیه ایله مشغول اولمامه سی هم کندیسچیچون هم بالالر ایچون خیرلو اوله چقدر.

تربیه اصولیه آشنا اولان معلم، هیچ وقتده کندی طبیعتنی شاگردلره آچولنه چق درجه یه کتورماز. کلور ایسه ده کندیسنی ضبط ایدر، آچولاندیغنی شاگردلرندن یاشروب، اوزینڭ مرتبه سنی حفظ ایدیه بیلور. بو ایسه اصول تربیه اصطلاحنچه «وقار» تسمیه اولنور. انسان نه قدر قسقه خلقلی و آچوچان اولور ایسه ده، رضا و شادلق حاللرندن تمام محروم اولماز. هر کیمدن رضا و هر کیمدن تحمل ایدیه چک بعض دقیقهلری اولنور. لکن بو حال «حلم» دگلدیر. بلکه حلم عین آچو وقتلرنده آچو آردندن یورمکن نفسی ضبط ایتمک و عقل اولچاوندن بر قارش اولسون چیت طرفه چقامقدر. اوشبونڭ ایچون معلملرڭ «حلیم» اولوب، اولمادقلری آچو کله چک بر حال اولدیغنده بیلنور.

وقارلى معلم، عرف وعادته توبان كورلش شيلردن بار قوتيله اجتناب ايدر. شونك ايچون «وقار» بيوك بر فضيلت اولوب، صاحبى سعاده توتاشدر. شاگردلرى، درسلىرينه اجتهاد و اوقومق اصولينه رعایت ايدرگه مجبور ايدەچك شىء معلمك علم و ملايمتنه امتزاج ايلمش «وقار» ندىن باشقه دگلدرد.

وقار، نفوذلى بر سلطان اولديغيچون شاگردلر معلمك آچوندىن، سوكمگندىن، صومقندىن دگل بلكه قان وتوكلره قدر اثر ويرمكه اولان وقارندن قورقورلر. لکن بويله قورقو دشمندىن قورقو قبيلدىن يالانغاچ قورقو دگل بلكه حرمت، تعظيم، محبت، دن مختلط اولان بر قورقو اولور.

معلملكن قطع نظر ايدلسهده وقار، حلم، ملايمت كندى حرمتنى و علم مرتبهسنى ضائع ايتماز شرطيله اك گوزل خلقلردندرد. بونلرله صفتلنمش كيمسه هيچ شبههسنر بختياردر. احنف حضرتلرى: «عسكر اردن زياده ياردم ويرن شىء حلمدر» دييور ايمش. عمر ابن عبدالعزیز حضرتلرى ده: «بر برينه ياقن اولان شيلرك اك افضللرى علم ايله حلم، قدرت ايله عفو» دييور اولمشدر.

عالم و حلیم اولان معلملر، آتلردن باشلاب اتلره قدر، طوطيلردن صچانلره (سچقان - تچقان) وار انچه هر ت-ورلى حيوانلر وقوشلرى تورلى تورلى شيلره اوگر دوب؛ سيركلرده تماشا ايتدر دكارى كوزمز اوگندهدر. بويله اولديغنده گوزل صورتك يارادلمش، عقل ايله نطق احسان ايدلمش آدم بالاسى نه ايچون علم كسب ايتمكدن محروم قالسون؟ محرم قالور ايسه بوگا اقتدارسنر همده وظيفه لرینی بيلمگى ويا كه بيلسهده وظيفه لرینی اجرا ايدە الماديغى معلم طوغرى كلدىكى ايله حكم ايتمك لازم كلور. اورنسنر يردە آچولانمق و شاگردلرنى قورقوتمق «حلم» اولماديغى

كېى كرك اورننده تنبيه و مجازات ايلمكسىز بى خبر طورمق هم
« حلم » دگلدرد. شريعت و عقل دائره سنده همده علم تربيه قاعده لرينه
تطبيق ايله هر تورلى تعزير و يرمك، معلمك حليم اولمه سينه منافي
اولماز بو ايسه هر كيمه معلوم بر سوزدر.
بالا، اوستينه هر تورلى نقش دوشرمك ممكن اولان، بهالى
جوهر و ياكه هر شى يازميه صالح اولان آق كاغددرد. معاذ الله
بونك اوزرينه هيچ شىء يازلماز و لازم نقش دوشرلماز و ياكه
فائده سز نقش ايله معناسز يازو يازلنور ايسه البته نقشچى ايله
يازوچى عيبلو اولور.
هارون الرشيد، كندى بالاسينك مؤدينه بويله توصيه ايلمشيدى:
« اى مؤدب! سكا امير المؤمنين جاني ايله كوكلندن بر كيسا كى اولان »
« بالاسنى تابشروب، سكا اطاعتلى اولمه سنى، مذكور بالاسينه لازم »
« ايلدى. ايمدى سن، امير المؤمنين قويمش اورنك طوروب، مزبوره »
« قرآن شريف اوگرت! فائلكى خبرلرى بيلدر، شعر ايله آشنا ايله، »
« سنتلردن معلوماتى اولسون، مجلس و سوز سويلشمك ادبلرينى بنو »
« هاشم شيخلرينه و اميرلره تعظيم ايتمك قاعده لريني يخشى بيلدر! هر »
« ساعتك بر ياگا فائك آلسون لكن كوكلنى كويندرمك (حسرتة سالمق) »
« دن البته احتياط ايله! زيرا قايغورمق و حسرتلنمك ذهنى بوزادر. »
« حقنك اصلا مسامحه ايلمه! مسامحه ايدلن بالا طبيعى يالقاوا اولور لكن »
« ممكن مرتبه يومشاقلق و ملايمت اوزرنده تربيه ايله! مكرده بونلرك »
« فائده سى كورلماي باشلارسه ترتيبى اوزرنده تعزير ايدى »
« بيلورسن (۱) ». لكن هارونك « تعزير » ديمكدن مرادى طوپ
طوغرى صوقمق و سوكمك دگلدرد.
ايمدى، هر كيمك بالاسى قلبندن بر كيسا كى اولوب، هر نه قدر
خليفه اولماز ايسه ده هر كيم اوز عالمنده هاروندر. هر كيم، بالاسينك

علم تحصیل ایتمه سنی ، فائده ایله ضرری آیره بیلمه سنی و صدقهء جاریه اوله رق قالمه سنی استر . یخشیلغنی ویمانلغنی قلم یازمادیغی بر وقتده علم باغچه سینه کرمک ، شریعت بناسینه بنله چک باسقچه آیاق قویمق نیتیله حضورینه کان بالالارک قیمتلارینی ، جمله دن مقدم معلملر تقدیر ایدرک کامل ملایمت کوسترسه لر کرک .

ای حرمتلو معلم ! کوزلرگه قاراب ، فرمانلرگه منتظر اولوب اوطور مقده اولان بو بالالره بر کره عبرتله نظر ایله ! بونلر ، بالالار دگل بلکه جناب الله عظیم الشانک مخلوقلری و بو کون سنک الشکله اک قیمتلو امانتلردر . صاق اول ! تربیه لرنده اهمال ایلمه ! زیرا علم محبتنه اسیر اوله رق حضورگه کلمشلردر . بالا تربیه ایتمک و شاگرد اوقوتهمق (خصوصاً آدم اولسون مرادیله اوقوتهمق) اک برنجی مشکل و آغر خدمتدر . اگرده بونک برابرینه مناسب اولان اجره سنی و یرمک لازم کلسه ایدی پادشاهلر ، دولتلر بایلغی یتشماز ایدی ، لکن بونک مکافاتنی درجه سندن زیاده ایدوب ویره چک ذات جناب الله در . بو آغر خدمتلرگه اولان مکافات پک بیوک اولوب ، واک محتاج اوله چغک و هر کیمدن امید کيسدگک کون آخرت کوننده اوله چغندک شبههک اولماسون ! هر کله چک قریب اولسه آخرت کونی افریدر .

دورتنچی و وظیفه

اخلاص . دقت . سعی .

بالالری تعلیم ایتمکله الله تعالی حضرتینک رضاسنی امید قیلهمق و قارنداشلری نادانلق خسته لگندن خلاص ایدوب ، ملت ایچون علملی کیمسه لر یتشدرمک فکر یله خدمت ایلمک ، معلم اولان کیمسه ذمه سینه

فرضدر. بو ایسه «اخلاص» وایکنچی عبارتله «نیت درستلمک» دیمکدر. اخلاص ایله اولان خدمت هیچ وقتده ثمره سز قالماز. نیت و اخلاص، بنه ایله جناب الله آرهنده یاشرون اولان بر سر اولدیغندن او چونچی بر کیمسه بوکا مطلع اوله آلماز. شونکچون نیت درستلمک، هر کیمک اوزی ایچون ضرور اولدیغندن کیله چک بر کونه فائده سنی کورمک نیتله کندیسی ایچون لازمدر. اوشنداق بر کیمسه نیتی حقنده سوز سویلمک وظیفه سی ایکنچیلر ده اولماز. خدمتی برابرینه اجر آلمای او قوتمقدن ویا که «بن اجر آلمای بلکه یالکنز الله تعالی رضاسیچون او قوتامن» دیمکدن نیت درستلمگی لازم کلمادگی کبی مشقتی ایچون بر مقدار اولسه ده معاشلق آلوب تربیه ایلمکدن نیت بوزقلغی لازم کلمز.

فی الواقع علم او گرتمک برابرینه حق ویرمک، زمان سعادتک هم یوق دگل ایدی. بدر محاربه سندن اسیر آلمش قریشیلردن فدایچون مال ویرمیه اقتداری اولمیانلره هر بری اون بالایه یازو بیلدرمک ایله الزام ایدلمشلر وتمام او گرتدکلی صوکنده آزاد ایدلنمشلر ایدی (۱).

ابو اسحاق ابراهیم الزجاج، کندیسنک قول کوچیله تحصیل ایدن بر یارم درهم حاصلینک بر درهمنی علم او گرتدکی برابرینه استاذی ابوالعباس محمد المبرده ویرر ایدی. صوگره کندیسی هم مذکور استاذینک دلالیتله بعض وزیر بالالرینه معلم اوله رق الوغ بر ثروت تحصیل ایلدی. بوشو زجاجدرکه کندیسی حقنده علمای عظام «مذهبی درست، اعتقادی کورکام، متدین و دیندار هم متقی ایدی» دیه شهادت ویرمکده لردر.

معلملرڭ جملہ وظیفہلری معلوم وقتلرنده اجرا ایدلمک وتعلیم ایچون هم مخصوص وقتلر تعیین ایدلمک تیوشلیدر. قوناق کلیمک، ضیافته دعوت ایدلمک دگل بلکہ اڭ یاقین بر دوستی قبرندن ترلوب قایتورسده درسلرنی معلوم ساعت ودقیقه دن کیچکدرمک درست اولماز. بو ایسه اصول تربیهده «دقت» دیمکله معروف اولان بر قاعدهدر. ویرلمهسی لازم اولان مکافات ویا که مجازاتلری وقتندن تأخیر ایتمک یا که کلیاً ترک ایتمک، دقتسنز لک واصول تعلیمه کوره عیب وضررلی بر اشد.

معلم، کندی وظیفه لرنده دقتلی اولورسه معلم، یوقسه معلم دگلدر. دقت ایله تربیه ایدلمش شاگرد جاهل قالمیه چغی کبی ساچمش اولقلرنندن اوسمکده اولان ایگونلری کوروب، معلم هم مسرور وبونڭ حقنده چوق زحمت چیکدم ایسهده بویله بر سعادتیده کوردم دیه، بر کون ممنون اولسه کرک.

کورکام اشلر حقنک خواه آخرتک اولسون خواه دنیالق اش اولسون سعی ایتمک اڭ مرغوب بر اش ایدکی دلیله محتاج دگلدر. زیرا کندی مسلگنده ایتهاد اوزرنده سعی ایتیمان کیمسه نڭ مقصودی تمام اولماز. بناء علیه معلم اولان ذات، تعلیم امرنک نشاط وعدالت اوزرنک سعی ایتیمیه وکندی شاگردلرینڭ تربیهسی خصوصنده هر وقت فکر یورتمیه بورچلیدر.

دنیا بایلغی هم الوغ بر سعی ایتیمیه حاجتلی اولدیغی حالک علم تحصیل ایتمک ویا که تحصیل ایتدرمک دخی زیاده سعی ایلیمیه محتاج اولدیغی هر کیمه معلوم بر مسئله اولسه کرک. بو کونک علم یولنک سعی ایدن قوم وسعی ایدن عالملرنی کوسترمک لازم کلورسه هیچ شبهه سز آنلر فرنک قومی ایله فرنک علماسیدر. بونلرڭ نشر علم یولنده اولان غیرت وسعی، نشاط ومحبتلری تعریف ایدلمسه آدم اوغلی شاشار.

اوتكان زمان اسلاملى آراسىندا علم يولنىدا سعى ايتىك يرنىدا
ايدى. بونلر كى تارىخلىرى و ترجمه حاللىرى اوقولدىغى وقت جملەمىز كى
كوكلەمىزدا بىر حس و محبت اويغانمىقدا. اسلامىتنىڭ بو كونىدا اولان
انتشارى بىرىنچى، ايكىنچى، اوچونچى، دورتىنچى عصر ھجرىدا اولان
علمى كرام طرفىدىن ايدىلن سعى ئىمىرسى ايدىكىندە نىزاع يوقىدىر.

علم يولنىدا اولان سعى آرتىقچە لىتى ھىم آرتىور. بىر كىمىسەنىڭ
اون آلتون آلوب اشلىپەچك بىر اشنى علم اھلى كىندىنىڭ صوكى
پارسىنى و يىروب اجرا ايدىر. دىيادە علمدىن آرتىق بىر فضىلت اولماز
وبىر بالانى شرىعت يولنىدا تىرىپەلمىك قىر مىزىت ھىچ تابلىماز ايسە،
معلم اولان كىمىسەلر اىچون بو طوغرىدا كىمىل نىشاط اوزىنىڭ سعى
ايتىك لازىم اولەچى شىبھەسىزىدىر.

علم تارىخ، چوق كىمىسەلرى كوستىرىكە: قىل ايلە ھىم
ايدىلدىكى صوكىندە معلوم كونى كىنە قىر ھىسبانىدا اولانلارە تىلىم
ايلە مىشغول اولمىشلىرى و نىشلىرى علم يولنىڭ بو ساعىتلىرىنى كىمىل راحىلكە
اوزدىرىمىشلىرىدىر. كىتەبخانە مىزى مىبارك ائىرلىرى تىزىپىن ايدىن بىر ذات
بىلورىزكە مؤبد اولمىق اوزىرە ھىس ايدىلدىكى صوكىندە ھىسبانىدا
اولانلىرى تىلىم ايدىرك آرىلرىنىدا ھىمىت و غىرىت قوزغالىدىروب،
ھىسبانىدا دىرىسبانە و علمخانە ايلمىشلىرى.

ايدى، بو كىبى ھىر ساعىتدا اولم كوتەمكىدە و تىرى ايكىن قىرە
كوملەش اولان ذاتلىرى علم يولنىڭ بوىلە سعى كوستىرىلر ايسە تىمام
ھىرىتە مالك اولان علمى كىمىسە، تىلىم اىمىرىنىدا مىساھلە ايدىرسەنىپە يارىر؟
ھالبوكى اوكىرىنىڭ طوغرىسىنىدا نادانلىرىدىن ھىد آلنىمازدىن مىقدىم،
اوكىرىنىڭ ايلە عالملىرىدىن ھىد آلنىمىشلىرى. اوشىبونىڭ اىچون بىلدىكلىرىنى

اوگرتماي طورمق طوغر وسندە هيچ كيمك عذري اولماز، اولور سەدە قبول ايدلماز.

بشنچي وظيفه

تشخيص. تشويق. تحمل.

طبيبلىر، خستەيە دوا و يرمازدن مقدم، مزاجنى تدقيق ايدىرگە ونە كىي خستەلك ايدكىنى آكلارغە مجبور اولدقلىرى كىي معلملر هم شاگردلر ك مزاج و طبيعتلىرىنى بيلورگە مجبور اولورلر. ذكاوت، غباوت، اجتهاد، بطالت، رياء، اخلاص، تواضع، تكبر كىي صفتلردە شاگردلر غايت مختلف درجەلردە اولورلر. شونكچون جملەسینگ طبيعت و خلقلىرىنى اوگرنوب آلمق و صوگره هر كيمك حالى اقتضاسنچە تربيه ايلەك، معلم ايچون مهم بلكە اك اهم برمادەدر.

شاگردلر ك طبيعتلىرىنى بيلەك و مزاجلىرىلە آشنا اولمق ايچون تدبيرلى معلملر تعليم و تربيه يە كرشمازدن مقدم، شاگردلر نى بر قدر كونلر اوز اختيارلرنچە يورتمەكە تجربە ايدر و صنارلر ايمش «تشخيص» ديمك اوشبو كىي حاللرە دينلور.

«تشويق» بالارە علم تحصيلنى سودرمك ديمكدر. بو ايسە معلملر ايچون اك لازم واك فائدهلى بر وظيفه اولور. جبرى صورتە اجرا ايدلمش اشلردە لذت اولمادىغى و لذتسىز خدمتلىر هم محصول و يرمادگى هر كيمە معلومدر. شونكچون بالالر، جبرلە دگل بلكە تمام رغبتلىرىلە تحصيلدە اولنەقلىرى، نادانلق خستەلگنى ملت اوستندن يبارمك ايچون برنچي وسيله اولە بيلور.

بالالر، معلملر ك نصيحتلىرىنى جان وتن ايله سووب دگلاسونلر. معلملىرى، كندىلىرىنى تربيه ايدر ايچون خلق اولنەش ذاتلر ديه

اعتقاد ایتسوندلر، معلملری برچی درجده سوسنلر. آنلردن بر
«رحمت» گلمه سی ایشدلمگی دنیا بهاسی حساب قیلسونلر. لکن
بیلور میسز، بویله اعتقادلری بالار کو گلینه اورناشدر مق خدمتی
کیملر ده اوله چقدر؟! . . . هیچ شبهه یوقدر که بویله شرفلی بر
خدمت کنه معلملرک همترلینه امانت ایدامشدر. حلم ایله مرحمتی،
وقار ایله دقتی، معلومات واجتهادی دستورالعمل ایدن معلملر، بو
وظیفه یی قصورسز ادا ایده بیلورلر.

واصل بن عطا حضرتلری، بر یاش یگت مجلسنه کوب وقت
کورلور وقولنک اولان دفترینه یازوب او طور دیغندن حدیث شریف
دگلادیغی وایشتمکنی یازدیغی ظن ایدلنور ایدی. کونلرک بر نه
اوشبو مجلسه، بیلشلرندن بری کلوب کردگنده واصل حضرتلرینی
کوروب: «سبحان الله! بو یگتن نیچه مرتبه اعلم واحفظ اولدیغک
حاله بو نه اشکدر؟!» دیه هم تعجب هم انکار ایتدکنده، مزبورده:
«صبر ایله! بو مجلسه حاضر اولمقلغم استفاده ایتمک ایچون دگل بلکه
بو یگته ریاست لذتی طادتمقدر. مجلسه الوغ شیخلر کلوب استفاده
ایتمیه باشلادیلر دیه؛ نشر علم یولنده رغبتی آرتسون، ریاست
وعلم لذتی کو گلینه یخشی اورناشور ایسه علم یولنده جاننی فدا
ایدنه قدر طرشور، بنم وبنم کیلرک حاضر اولمقلرینه لزم
کورلماز» دیمشدر. تشویق بویله اولور، ترغیب بویله اولور.
علم لذتی بیلش کیسه واصل بن عطا کبی عصرینک ممتاز بر
شیخیده اولسون قارتلر مجلسینه کروب استفاده ایدر، یاشلر مجلسینه
کروب هر توری تشویقلر قیلور حتی که بیوک بر استاذ اولدیغی
حاله کندیسنی شاگرد صورتنه قویار، استفاده ایلمکده ایمش کبی
کورنور، اصلا عارلنماز.

ایمدی ایسکی عالملر، صبیلری دگل حتی که درس کرسیلرینه

چېقىمىش مدرسلىرى تشويق ھەمدە ھېچ سىزدەرمەي تھرىض ايتدۇكلار ھالە
ھەر امرى قبول ايدىرگە ھاضر اولان ياش بالالارى تشويق و ترغيب
ايتەك معلملر ايچون (اومعلملر ايچون كە بربالانك ھدايت تاپمەسنى
دنيا بايلغىندىن آرتق كورمكەلدرد) كوچ يتماز اشلىر جەلەسندىن
اولماز سە كرك.

درسلىرى يىنگىل او قوتەق، آچىق بىلدەرمەك، ھەر ترسەينى
عملياتىلە تطبيق ايتدەرمەك، درس بىلەنلەرە تھسىن و بىلەمىيانلەرە ھەم سەيلىزەك
قصورلق اوزرندە اولانلەرە ترتىبىلە تەزىر و يىرمەك كەبى شىلەر،
جەلەسى، تشويق اولەچقۇر. شاگرد ھەر نە قدر ياش اولسەدە
اولسون، كسب معرفتە قابىلەر، فقط معلمك اصول بىلەمەسى و آلدەنە
اوپورمش اولان ضعيف مخلوقك كىلەچك كوندە مشهور و منفعەتلى
آدم اولەچق احتمالى وار لغنى فكر لب احتياط اوزرندە تربىيە
ايلەمەسى شرطدر.

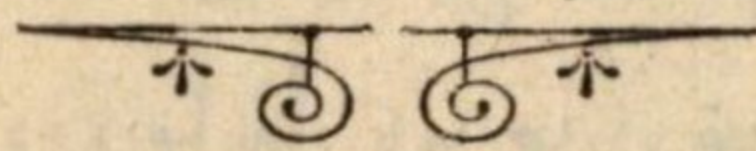
بيوك بىر دانك دىدكەنە كورە، دار الفنونلردە درس ختم ايدوب
چەقىمىش بىر شاگردك آلتى ياشندىن مقدم تھسىل ايدىن علمى؛ مذكور
ياشندىن صوك تھسىل ايدىنە نسبتلە كوك مرتبە آرتق اولەچق
ايمش. لکن وا اسفا! بىزم ملتەزك بالالارى، بو اھمىتلى اولان
وقتلىرنى ك تربىيەسى اولان ناظرلر واك طوغرسىدە ناظرەلر
الندە ضائع ايتەمكەلدرد.

تەلىم يولنە اولان آغرلقلرنى تھمل ايتەك معلم ذمەسىنە لازم
اولدىغى كەبى آچى سوزلەرە تھمل، سانچمكە اولان بىزلەرە صبر ايتەك
وعمكن مرتبە نفسى ضبط ايلەك ھەم لازمدر. ايشدەلەش ساعەتندە
افترا و بھتان ھەم غىبەتلەرە مقابلە ايتەك قصدى غلبە ايدوب، حتى كە
صبرلەنەق مشكل كورلسەدە زمان اوتدكچە صبرك لذى سىزلور و ھەر
دقیقەدە بو لذت كوچلنور، تدریجەلە صوگنەك ملايم بىر احتلك كتورر.

بونی ایسه هر کیم کنديسنده تجربه ايتدگی واردر، اولمازسه بوندن
صوڭ بر تجربه ايدوب کورسون! . . . واقعا دشمنلرڭ سوزلری
کرك افترا وبهتانده اولسون بنده ايچون فائدهسز دگلدر. بونڭ
سببندن تهذيب اخلاق وتربيهء روح ايتمک ممکن اولور.

شعبی حضرتلرینی بر کيمسه، دنياده اولان قباحت سوزلرڭ هيچ
برینی فاليرماي سوکمش ایدی. امام شعبی، يوز کيمسهيه مقابله
اينچک قدر فصاحت وطلاقت لسانه مالک اولديغی حالده خسيس
آدم ايله يارشمهيه تنزل ايتماي، فقط: «خطا ايتمکنه اولسهڭ جناب
اللهسنى ودرست ايتمکنه اولسهڭ بنى عفو بيورسون(۱)» ديه جواب
ويرمشیدی. ار کيمسه بويله اولور.

«شو مرتبه آچی وقاتيغ سوگارم که قبرگه برگه کرر» ديمش
بر کيمسهيه جناب ابوبکر صديق رضی الله عنه، يالڭز: «بنم قبرمه
دگل سنڭ کندى قبرگه کرر(۲)» ديه جواب ويرمشدر. بو کبی
الوغ ذاتلر بويله روشه تحمل ايتدکلری حالده آنلر يولينه کرمگی
وآنلر ازلرندن يورمگی قصد ايدنلر تحملسز اولور ایسه عیب اولور.

(۱) کتاب البيان والتبيين. ج ۱ ص ۱۷۹.

(۲) کتاب الکامل لابی العباس محمد البرد رضی الله عنه ج ۱ ص ۲۳۴.

آلتنچى وظيفه

نصيحت، غيرت، خير خواهلىق.

اوقوتىمىك اولان بالا و شاگردلرينه، معلم اولان كيمسه آتسا و آنالرينىڭ شىقتلرندىن زىياده شىقت و مرحمتلى اولوب، مہمات دنيويہ و دينيہلرى حقندە هر حالده نصيحت اوزرنده ارشاد ايلمليدەر.

بالالرىڭ ذہنلرى آچلىق، خىللىرى گوزللىنىك ايچون كىتابلر ايله درس و یرمكىن زىياده معلملرىڭ شىقتلى نصيحتلىرى فائده و یرر، لكىن نصيحت ديمىك يالگىز سوزە منحصر اولماي بلكە فعل و خىلق ايله گوزل كوچرىكچ اولمىق هم نصيحت جەلەسنىدىن سانالور.

نصيحتلىرى مبذول اولان معلملرىڭ شاگردلرى كوب وقتە كوركام خىلقى، ملايم صىقتلى اولدىغى كىي نصيحت بابىندە سارانلىق ايدوچىلر حضورنىك ەمر كىچرىمشلر كرىك عالمده اولسونلر تربىەسىز اولورلر. آدم اوغلى معصوم اولمادىغى صوگىندە بوزوق و ياراماز خىللىردىن خالى اولوب بىتماز. فقط معلم اولان كىيسە، عقل و وجدان سلطانى رضا اولمادىغى شىللىرى شاگردلرندىن وار قوتيله ياشرىمليدەر. تاكه آنلرده تىقلىد ايتماسونلر.

بر اورنده: «شاگرد استاذىڭ نىسخەسى» ديمش ايدىك. حاضرندە هم بوسوزى دييورز. شاگرد، استاذىڭ نىسخەسى (كوپپەسى) ايدىگى شىبەسىزدەر. اخلاقلىرى گوزل، علملىرى درست، فكرلىرى طوغرى ايكى اوچ دانه مدرس حضراتلرنى بىلورز كه هىچ صورمازدىن مقدم، اڭ اولگى تصادىف وقتىندە بونلرىڭ شاگردلرىنى (استاذلىرى صحبتىندە بر قدر مدت ملازمت ايدىن اولمىق شرطيله) تميز ايتمىك مىكىن اولور. كوركام ويا كه بوزوق خىلقى معلمىڭ شاگردىنە اولان اثرى هم

سريع هم محکم اوله چقدر . بناء عليه معلم اولان کيمسه اڭ اول
کندى خلقنى تصفيه ايتمک و صوگره او قوتمقده اولان بالالارينه
نصيحت ايلمکه مشغول اولمەسى لازمدر .

ديو جانس (ديورثن) نام فيلسوف ، شاگردلرڭ برينى علم
اهلينه لائق دگل اورنده کوردکنده شاگرده هيچ بر سوز ديميوب
وخشنود سزلق اثرى هم کوسترميوب طوغرى استاذينه کتدى و :
« شاگردڭ فلان اورنده کورلهدر ، بويله ناقص تربيه ايتمک
وشاگردڭ حالنى بويله مهمل قالدرمق هيچ ياراشرمى ؟ » ديه استاذنى
تکدير ايتدى (۱) .

گومزه لك ايدوچيلرڭ حيله لرينه آلدانهق ، سودرمک و بيزدرمک
حقنده قدرت دعواسى ايدوچيلره اشانهق ، تن تارتهمق و سيکرمک کبى
شيلردن بر حکم چقارمق ، يوله چقد يغنده بر بر حيوان ويا کشى
آدم اوغلى اوچرامقندن تشأم ايتمک و بونلر مثالنده اولان هم ديگر
شيلرڭ خلقمى آرسنده ميدان آلمقى معلم و مدرسلى طرفندن لازم
نصيحتلره الوغ احتياج کوسترر . اوشبونڭ ايچون معلم اولان کيمسه ،
نصيحت ايتمک بابنده اجتهادلى اولوب ، هم ديلي هم فعلى ايله نصيحت
اوزرنده اولمليدر . بلکه نصيحتلرڭ اڭ اثرلى اولانى يوقاروده
ديدکمزچه فعل ايله اولانيدر .

شاگردلرڭ کونندن کون ترقى ايتمکلىرى غيرته توفىق ايتدگى
شبهه سزدر . لکن شاگرد غيرتيله اش تمام اولماي بلکه بونڭ
اوزرينه استاذ غيرتى قوشلمەسى هم شرط اولور . تحصيل علم يولنده
استاذ غيرتى اڭ مهم رکن دینلسه خطا اولماز لکن بيلورميسز ،
غيرت نه در ؟ ! . ، غيرت ، علم تربيه قاعدەسى اوزرنده درسلىره
دوام ايتدرمک ، طبيعته مناسب روشده نشاط اوزرنده شاگردلره هر

کون بر فائده لی علم کو سترمک دیمکدر. اما ذهن تحمل ایتماز
و طبیعت یوکلماز روشنک طر شمع و طاقترلی یتشمیه چک شیلرله
شاگردلری تکلیف ایتمک، غیرت دگل بلکه تیوشسز بر «تکلیف
وتعذیب» در. بو خصوصه دائر سوزلر بلکه کله چکک دخی سویلنور.
شاگردلری ایچون هر وقتک خیر خواهلق یعنی دنیا و آخرتده
سعادت صاحبلری اولمقنریچون جناب الله یالوارمق و کوکلله انتظار
ایدوب طورمق، معلملرک شرفلی بر وظیفه لریدر. بویله صفتده
اولان کیمسه لر البته پاک کوکللی اولور. *بیشماک*
سلف عالملری، شاگردلریچون هر تورلی وعظ ایله ارشادلرینه
سعی ایتدکلری کبی هدایتلری طوغر و سنده جناب الله هم دعا
قیلورلر ایدی. ابو حنیفه (رحمه الله تعالی) حضرتلری هر نماز
صوکنده آتا و آناسی هم استاذلری ایچون دعاء ایتدکی کبی شاگردلر-
یچون هم دعا ایدر ایدی. *بیشماک*
کندی شخصنه عائد اورنلرده شاگردلرک هر تورلی قصورلقلرینی
عفو ایتمک و شریعت حقنده اولان قصورلقلری اولدقده اورننک بیان
ایدلن طریقله امر بالمعروف ایلمک هم معلم اوستنده بور چدر.
عمر بن عبدالعزیز حضرتلری: «بو اوچ خصلته مالک اولان
کیمسه کامل اولور: غضبی سببلی الله تعالی یه اطاعتسز لک ایتماز،
رضاسی الله تعالی یه گناه ایتمک مرتبه سنه ایرشدرماز، کوچی یتدکنک
عفو ایدر» دیمشدر (۱). *بیشماک*
مشورتیله خواه عمل ایدلنه چک اولسون خواه اولماسون مشورت
ایتدکلری وقتده معلم اولان کیمسه فکرنده اولاننی شاگردلرینه
آچق و درست بیان ایتملیدر. درستی آیتسه مده عمل ایتماز دیه
بهانه ایدوب، یا هیچ آیتسه مک و یا که خلافتی تلقین ایلمک الحلق
(۱) کتاب الکامل للامام المبرد رحمه الله تعالی. ج ۱. ص ۶۸.

بيوك خيانتدر. بو كبی خیانته ارتكاب ایلیمك معلم دگل عادی بر
مسلمانانه هم مناسب اولماز.

تعلیمنده اقتداری یتماذکی صورتده ویا که علمندن استفاده
ایدلمیه چگی معلوم اولدیغی تقدیرده شاگردنی باشقه اورنلره وارمقده
اختیازلی ایتیمك خیر خواهلقدر.

کوب مرتبه کورلور که: شاگرد طبیعتی جنب و تحمل ایله چک
علم، معلمده اولماز و معلمده اولان علمه شاگرد طبیعتی موافق
و مستعد اولماز، اوشبو سببن ایکی آرده بر تضاد حاصل اولمغله
علم یولنده اولان ذات الوشسز قالور. کامل اولمه سی مأمول اولان
بر کیمسه یی دنیوی عرض ایچون کندی حضورنده حبس ایتیمکه
ناقض قالمه سینه سبب اولان معلم، بر کون اولور البته حسابنی ویرر.

سلفلرک الڭ بیوک عالمیری حتی که فنلرنده مجتهدلر زمره سنه
اولانلری، اوزلرینک شاگردلرینه کیم اولسه ده اولسون استفاده
ایتمیه اذن ویررلر ایدی. ذاتا بونلر قاشنده هیچ بر شاگرد هیچ
بر استاذ ایله مقید اولماز ایدی. بونلرده استاذ کوب اولمقینک بر
سببی ده اوشبودر. مبرد ایله ثعلب آرهنده اولان منافسه مثل
حکمنه کچدکی حالده شاگردلری مشترک ایدی. حالبوکه سلف
صالحلر، علوم اسلامیه ده یدطولی صاحبلری و پک مکمل ذاتلر اولدقلرینی
خاطره کتورلدکده بونلرک یالکز برینه مقید اولندیغنده ده تحصیل
کمالات ایلیمك مستبعد کورلماز. ایمدی، بزم اوشبو فقط رجال
زمانمزه تورلی کیمسه لر حضورینه واروب استفاده ایتیمیه مساعه
ایدلماز ایسه عمومی ضررلره مؤدی اولور.

اگرده بر کیمسه یه، جناب الله طبیعتنه موافق و علمندک کامل بر
استاذی طوغری کتورمش ایسه او کیمسه سفر ایلیمك و کشی ازله مک
کلفتندن البته آزاد اولمش اولور. بو کبی نعمته نائل اولان ذات

هم تشكر هم غنيمت بيلهر ك استفاده ايتملى.

بو بحثه خاتمه اولمق اوزره دييورزكه: معلملر، موضوع حديثلر
اصلسز ومصنوع حكايترلردن تجريد ايندرك خالص اسلام دائره سنك وخلق
هم زمانك احتياجه مناسب نصيحتلرني مبدول ايدرلر ايسه هيچ شبهه سز
شاگردلره و آنلر واسطه سيله فاميليه لره و بو سببدن بتون ملته حسن
تأثير ايدر. لکن نصيحت كوكل ايله اولمه سي شرطدر. زيرا كوكلدن
سويلنميان سوز بر وقتده كوكله كرماز.

علما و اعظام ملت اسلامدن ايكي ذاتك نصيحت نامه لرى
كوز اوگمز ده در. الله رحمت ايتسون بونلرك بو گوزل اثرلرى
جهله دينى و دنيوى ادبلره تحريض ايتدكلرندن كوكللر مزه هيچ
اونودلماز روشچه نقش ايداميه سز ادر. خير خواه اولان معلم،
شاگردلرني تربيه ايتدى وقتده بونلرى دستور العمل ايدرسه
و درسلرني تمام ايدوب، مفارقت ايتدكلرى كونده بر مرتبه اوقودوب
محافظه سي حقنده رجا و تنبيه ده اولنورسه معلمك وظيفه سنى ايفا
ايلمش اولور.

ديدكمز اثرلردن برى شيخ محترم و امام اعظم ابو حنيفه رضى الله
عنه حضرتلرى طرفندن شاگردى اولان ابو خالد يوسف بن خالد
السمتى يه سويله مش (۱) وصيتى در. ايكنچيسى ايسه استاذ المحدثين
ابو عبدالله مالك بن انس حضرتلرينك امير المؤمنين هارون الرشيد
ياكه مشهور وزير خالد البرمكى يه نصيحت يوزندن يازمش
اولان رساله سيدر. (۲)

(۱) بصره اهلندن اولوب، (۱۸۹) تاريخنده وفاتدر. الفوائد البهيه، ص. ۲۹۶.

(۲) بو رساله نك بزم ملكه زده اولان نسخه سى (۱۳۱۱) تاريخنده قاهرده

مطبعه اميريه ده اوچونچى دفعه اوله رق (۳۰) بيت اوزرنده باصلمشدر.

یدنچی و وظیفه

منتدن اجتناب و علو همت

معلم، ابنای وطنی و ملتدش لرینی تعلیم و تربیه ایتمه سیله فقط ذمه سینه لازم اولان بر بور چنی ادا ایتمش و جناب اللهه و یرمش شرفلی بر عهدنی ولو یوز تورلی قصورلق ایله اولسه ده یرینه کتورمش اولور. اش بویله اولدیغیچون، سبق او قوتیق ایچون منت ایلمک ظاهر بر خطا قدر. اگرده علم یولنده درست بر منت کورلسه ایدی بیوک شرفله سبب اولدق لر یچون بویله منت ایلمک حق هیچ شبهه سز شا گردلرده اولور ایدی. چونکه بو شا گردلر آنالری ننگ شفق تلی قوچاقلر نندن چقوب ائک راحت و قتلرینی بر چیتکه تاشلاب، تحصیل ایچون مکتبه یو گرمیه لر ایدی بویله بیوک ثوابله معلم اولان ذات، مشرق ایله مغرب آراسنده یو کروب از لدکی حالده استحقاق کسب ایده آماز ایدی. بویله دگلمی؟ اکن منت معلم اولسون شا گرد اولسون هیچ کیمه لایق دگلدر. قریه لرده یانغین و اوت قضا لری اولور. آه بو یانغین مشقتلری!... شا گردلک کونلر مده همده آرقه مده اولان یو کورم ینگل اولان بر وقت مده کوز مله بر ایکی دفعه سنی کور مشیدم. بونچه مدت لر اوتدگی حالده کیچه اولان بر واقعه کبی کوزم اوکنده در. بویله قضا لر اولدیغنده قارنداشلک، دوستلق حتی که مذهب و قومینه قارامای عوام خلقی جانلرینی فدا ایده چک صورتده بر برینه اعانه لر ایتمکده لر در.

بر دعوا وکیلینک یکر می آلتون آلماز دن مقدم اوستینه
بشمتنی سالمیه چق خدمتی درجه سنده اهمیتلی اولان خدمتلی اڭ
بهالی وقتلی فدا ایدوب اجرا قیلورلر. لکن بو کبی علملی
ایچون عمر بارنچه منت ایتمازلر. شاید بری کلوبک یوزلرینه
قارشو مذکور فدا کارلقلری تحسین یولنده سوز سویلمک اولسه
» بونده تحسین ایدلنه چک نه وار؟ بن ایسه اوستمه لازم اولان
وظیفه دن ماعدا بر شی کوسترمادم « دیه مدح فلانی قبول دگل
دکلامیه ده تنزل ایتمازلر.

عوام وایکنچی تعبیرله قاره خلق دیدکمز بنده لر بویله روشه
عالی همتلی اولدقلرنده عالم، معلم و مدرسک کرسیلرینه چقمش
اولان معلوماتلی ذاتلرمزه، علم او گرتدکلی همده ذمه لرینه لازم
اولدیغینه کوره او گرتدکلی چون منت ایتمکلی هیچ درست اوله
بیلور می؟! ...

جناب الله ملاقت اولنه چق بر کون اوله چغنی، واو کونک هر
عملی ایچون حساب ویر چکنی منتظر اولان معلمک وجدانی « بن
آکا استاذ اولمشیدم، حقمی وفا ایتمادی، ادب صاقلامادی « دیه
منت ایتمگی روا کورماز. بلکه اصل منت الله عظیم الشان حضرتلرینه
خاص بر صفت اولدیغنده دیلی ایله منت ایلمک شوینله طور سون،
کوکلینه خطور ایتمگنی ده الله تعالی حضرتلرندن بر امتحان ویاکه
ابتلاء و خذلان اولمق احتمالی فکر لب قورقور، خلوص قلبیه استعاذه
ایدر و کوکلندن چقارمق ایچون مجاهده قیلور. من سلامه
خلقلی ارشاد و تربیه ایلمک طوغروسنده رسل کرام (صلی الله
علیهم اجمعین) نه درجه لرده سعی ایتدکلی، تاش یورکلی
آغلاده چق مرتبه ده مشقت تارتدقلری حالده منت ایلمگی خاطرلرینه

گتورمك دگل بلكه بيوك ادبىسزارك قباحتلىرى عفو اولنمق و بونكله
برابر هدايت تايىمقلىرى حقنده دعاءلر ايدرلر ايدى. ^{باليه رىنىش}
ابوبكر البالىسى، شام ولايتىك مشهور بر شيخ اولديغى حالكمنت
اولمقندن خوف ايكرك نه شاگر دلرندن ونه باشقه لر دن حتى كه النى
تقبيل ايتدرماز ايدى (۱).

شاگر دلر دن تعظيم كوتوب و خدمت اميد ايدوب طورمق، علم
اوگرتدىكى برابرينه اجر آلمق ديمكدر. بصيرتلى معلم، بوكبى دنيا
كيچرمك طوغروسنده ياردمى اولميان اجرلره كوز تاشلاماز. ذاتا
تعليم ايله اشتغالدىن اصل مقصود انسانلر دن تعظيم ايتدرمك اولماي
بلكه جناب اللهك رضاسينه نائل اولمقدر. الله تعالى حضرتينك
رضاسنى، آدم اوغللرينك تعظيم و ثنالرينه ساتوچى كيمسه سوداسنك
البتة خاسر اولسه كرك. آخرت عملى ايله دنيا ساتوب آلوچى
بختسزدر (۲).

بو سوزلر دن، معلملىرى رنجتمك درست ايدكى آكلاشلماز
و آكلاشيلماسون. آتا و آنايه عاق اولمق كبى استاذه هم عاق
اولمق (سبب شرعيدين باشقه اورنده) هم گناهدر. لکن بزم
سوزمز شاگردهر نه قدر قصورلق كوسترر ايسهده (شريعته
مقدسه خلافنده اولماز سزلق) معلمك وظيفهسى عفو ايتمك ديمكدر.
هر ايكى طرف ايچون فائدهلى اوله چغندن باشقه، فى حد ذاته عفو
ايتمك عالى جنابلق و علمايه مناسب بر صفت اولسه كرك. «كيچوكلر دن
آداشمق، الوغلر دن باغشلامق» ديبورلر. يردن توزان كوتارلدىكى
حالده كوكدن رحمت ياغار، دگلمى؟...
ومع ذلك اسلامه مشرف اولان كيمسه نك، استاذى حضورندن

(۱) فوات الوفيات. ج ۱ ص ۸۰.

(۲) كتاب الادب الصغير لابن المقفع. ص ۹.

سورامه سندن ابد آلاباد مطرود قالمه سی لازم کلماز. الله تعالی حضرتینک رحمتی شو مرتبه ده واسعدر که معصوم اوامیان بیگ معلم حضورندن مطرود اولانلره هم حصه چقسه کړک. جناب اللهک ملکى هیچ کیم ایله اورتاق اوامادیغی کبی اراده سی هم مخلوق اراده سینه مغلوب دگلدر.

بو دنیا ده انسانلرک آرزولری بر برینه غایتده خلاف روشه یاراددیغی شایان حیرتدر. برینک مقصودی آلتون وکوش جمع ایتمک اولوب، « نیچوک اولسه ده اولسون، کپسه یه کلسون » قاعده سی بوزک ترکلکی بناء ایدلمش پروغرامدر. ایکنچیسى سفاهت خانه لردن لذت تابوب، جمله اکلنچه سی هم آنه اولور. اوچونچیسى، حق وناحق اولمه سنده تعمیق نظر ایتماى جمله قصدی انسانلری غیبت ایتمک اولوب، حتی که قبرده اولان چرک سویا کاره قدر یتشور، دوست و دشمن جمله سینک ایتتی اشار. قان آغلامق تیوش اولدیغی بر عملی ایچون « اوستومده اولان بورچمی توشردم » دیه اوز اوزینه ثنا ایدر. دورتنچیسى، بتون عمرنی مداهنه و نفاقله کیچروب، بو حالندن ممنون اوله رق « پولیتیکه » تسمیه ایدر. حسن کوگلی اولسون ایچون یاگا شیلری ذم ایدر، حسین یانینه کلدکه ایسکیلری تمام خوارلر، اولاق قالدیغنده هر ایکی سندن مسخره ایدوب کولر، دوشا کینه کردکنده دنیا دن کیچمش کیمسه مثالنده راحت یقولار. بیسنچیسى، جمله قصدی آشامق و ایچمک اولوب، فرصت اولدیغنده شونی سویلر و آذک آردندن یوزر، دنیا نک آستی اوست اولسون اصلا خبرلنماز. بونلر کبی دخی کوب طبیعتلر اولوب جمله سنی اشارت ایله اولسون بو اورنده سویلمک ممکن دگلدر.

لکن هر نه قدر نادر ایسه ده بعض ذاتلر کورلور که، دیدکمز زبون و پیس طبیعتلر ایله مبتلا اولماى وترقی سفرلرنده مذکور درجه لرک هیچ برنه طوقتاب قالمای و طوقتامیه هم رضا اولماى بلکه

شریف و بیوک مطلباره یول آلمشدر در . بونلر قاشنده سعادت ایسه
جعلی و تقلیدی دگل بلکه درست علم تحصیل ایتمک و بتون ملت
قایغوسیله قایغورمق و جمله انسانلر ایله گوزل معاملهده اولنوب ممکن
اولدقچه فائده کتورمکدر . حقلرنده نه سویلنور ایسه سویلنسون بونلر
کندی مطلبلرندن بر طرفه کیتمازلر ، جناب الله رضاسیچون ایشتمکلی
آچی سوزلرندن خوف ایتمازلر . بونلر پاک کوکلی ذاتلر اولوب ،
باشقهلر مجازی انسانلر اولدقلری حالده مزبورلر حقیقی انسانلردر .
«علوهت» دینلمش شیء اوشبو مبارک کیمسهلر اولندیغی حالدر .
معلم اولان ذاتلره هر نه قدر بونلره لاحق اولمق آغر کورلور ایسهده
فقط بونلره محبت ایدوب ، یراقدن اولسهده حاللرنی سیر ایدوب
طورمق هم بیوک شرف اولدیغندن عادت هم حرکتلرنی دوستورالعمل
ایلمک تیوشلیدر .

سکزنجی و وظیفه

حرمت و محبت.

معلم اولان کیمسه ، علم و علمایه فوق العاده محبت و حرمت
ایتمه لیدر . دنیا سعادتنه و آخرت نجاتینه ، برنجی سبب عالم
لولور ایسه آکا محبت ایلمک ایله یالکیز معلم دگل بلکه هر کیم
بورچلیدر .

مقدم زمان خلقینک علم ایچون اولان محبتلری و عالملری تعظیم
ایتمکلی شایان حیرت ایدی . محمد بن عبدالملک نام

وزیره امام سیبویه حضرتلرینک نحوه اولان کتابی (۱) هدیه ایدلدکنده:
«والله بوندن آرتق هدیه اولنماز!» دیه اظهار خشنودی ایلمشدر.
حضرت امام مالک رضی الله عنه حتی قارتلق کونلرنده طهارتسز
بر حدیث شریف سویلماز و افندمز سلطان الانبیاء حضرتلرینک
جسم مبارکری اولدیغندن ادب ساقلامق یوزندن مدینه شهرنده
حیوانه بنوب یورماز ایدی. علم اهلی هر وقتده بویله اعتبارلی
وبویله ادبلی اولور.

آداب اسلامیه دن نصیبی اولمیان ذاتلری سلف صالحلر، معلم
ایتمک دگل اڭ زبون بر خدمتلرنده اولندرمازلر ایدی. بو ایسه
آنلرک علمی محترم طوتقلرنددر. امام مالک رضی الله عنه:
«سفیهدن، بدعت اهلندن، یالانچیدن، معرفتسزدن علم آلنماز»
بیورمشلردر. درست وکمالت صاحبی اولان عالملری، کرک نه کبی
مذهبده اولسهده اولسون حرمتلو طوتمق وحققرنده ادب اوزرنده
اولمق وجمالسینه محبت اوزرنده معامله ایتمک لازمدر.

وار ایدی بر زمان! وزیرلره اولمیان حرمتلر عالملره ایدلنور
ایدی. وار ایدی بر زمان! عالملرک خطبه ونطقلرنی ایشدر ایچون
پادشاهلر یوکررلر ایدی. وار ایدی بر زمان! بر مسئلهیی اوزینک
اهلندن ایشدر ایچون آیلق سفرلره کیدرلر ایدی.

نصرانی اولان ابو اسحق الصابی وفات اولدیغنه شیعه عاماسینک

(۱) اوشبو کتاب: پیترسبورغ کتبخاسنده اولان یازمه نسخه دن تصحیح

ایدلنوب «دارنبورغ» اسمنده بر فرانسیز طرفندن ایکی جلد اوزرنده ۱۸۸۱ م ده

پاریژده طبع اولندی. حاضر کوز اوگمزه اولان نسخه سی ایکی جلد اوزرنده

(۱۳۱۶ هـ) ده قاهرده طبع اولنوب، هامشنده امام سیرافی شرحی وسزق آستنه

یوسف الشنتمری نام ذاتک شرح شواهدی درج ایدلمشدر.

الوغلر نندن اولان شريف رضى حضرتلرى تاش يوركلرى يوشادىر
درجه سنده اثرلى اوله رق مرثيه سويلمشيدى، كنديسنه: «رسول الكرام
صلى الله عليه وسلم بالاسنى اولديغىڭ حالده بر خرستيانى بويله مبالغه
اوزرنده مدح ايتماكڭ شانگه لايقميدر؟» ديه اعتراض ايدوچيلره:
«خرستيانى دگل علم وكمالتى مدح ايلدم» بيوررلر ايدى (۱).

ابو العلاء المعرى حضرتلرى، صباوت زماندنبرو صوقر اولديغى
حالده فنون ادبه نظيرسز بر علامه اولوب، سويلمش شعرلرى
حسابسز، تاليف ايلمىش كتابلرى صانسزدر. بو جمله دن سقط الزند
(۲) ولزوم مالايلىزم نام ديوانلرى نيچه دفعه لار مطبوع اوله رق نشر
اولنمشدر. علمه محبت بويله اولوز. محبت كامل اولديغى صوگنده
علم تحصيلنه نه كوز يوقلق ونه باشقه شىء مانع اولور.

مشهور استاذلردن اولان يحيى بن معين حضرتلرى، اوز قوليله
آلتىوز بيك حديث شريف يازمش و آتاسندن ميراث اوله رق قالان
روسى حسابله تخمينا يوز قرق بيك روبله آچه سنى علم يولنده تمام
صرف ايلمشيدى. علمه محبتى اولان كيمسه لار، دنيا مالنى دگل حتى
بتون دنيا سنى فدا اينرك علم تحصيل ايدرلر، اما دنيايه محبتى
اولانلر آز بر علملرنى اولسون قربان ويروب، مال جمع ايلمك لردر.
بغداد ادباسندن وعلم نحو علامه لرنندن اولان ابوبكر محمد بن ابى
محمد القاسم، بو نچه الوغ تاليفلر وجوده كتور دكيله بر ابر اسنادلريله

(۱) سبعة المزجان في آثار هندستان. ص ۱۳۶.

(۲) سقط الزندك بزلرده اولان نسخه سى مؤلفى غقره الله تعالى ذاك التنوير نام
شرحيله بر ابر مصر القا هرده ۱۳۰۴ تاريخد، ۲۲۷ صفحه ده «اعلاميه» مطبعه سنده
باصلمشدر. معرى مذكورك آداب لغتده بر رساله سى اولوب، بو كنوانده پاريز
كتبخانه سنده محفوظ ايدكى مرويدر.

يوزدن زياده قرآن شريف تفسيرى حفظنده اولديغى مرويدىر .
ابو سليمان داود بن على الاصبهانى حضرتلرينىڭ علم مجلسنده
هر كون دورت يوز مقدارنى (شمسيه درسنده شرح وقايه، هدايه
درسنده توضيح كتابى آلوب او طور وچى ناكس شاگردلر دگل
بلكه متبحر) عالملر جمع اولنهرق حديث شريف و علم استماع
ايدىرلر ايدى.

امام ابو العباس ثعلب حضرتلرى غلامه شو قدر محبت ايلمشيديكه
حتى يولده يوردكنده قولنده كتابى اولنوب مطالعه ايدىرك يورر
ايدى. روايتلاره كوره يولده مطالعه ايدوب وارديغنده آردندن
آت كلوب باصمش وبونندن متأثر اولهرق وفات ايتمشبر.

فقهاء عظامدن شمس الائمة السرخسى ابوبكر محمد بن احمد
رحمه الله تعالى حضرتلرى اونبش جلددن عبارت اولان (المبسوط)
نام كتابى اوز چند شهرنده قيو ايچنده محبوس اولدغى حالده
تأليف ايلمش و شاگردلريده قيو اوستوننده طور وب، املاسنى
ياز مقده اولمشلر ايمش (١).

بصره عالملرينىڭ علوم عربيه و مذاهب عربيه اعلملرندن اولان
ابو عمرو بن العلاء المازانى حضرتلرندن روايت ايدىلنور كه: «فرجه
كلمه سى فانك فتحيله مى يوقسه ضميله مى ايدكنى بيلمادكمدن غايت
مضطرب و بيحضور اولدم وشو آرهلق بر واقعه سببندن حجاجى آخواندروب
نفسه مى خلاص ايلمك نيتيله عرب قبيله لرى ايچينه كروب ياشردم.
كونلر ك برونده عرب شاعرينىڭ شعر او قودىغنى دگلادم. بنم مطلوبم
اولان فرجه كاهه سنى فتحله (١) او قودى. بعينه شو ساعتك حجاجك وفات

(١) الفوائد الهيه فى تراجم الحنفية للمولرى عبد الحى اللكنوى. ص ٢٠٣.
(٢) شعرى اوشبودر:
ربما تجزع النفوس من الام . . . رله فرجة كحل العقال.

خبرى ده ايرشدى بو ايكى شادلاقك قايوسى ايچون آرتق شادلانديغى
بيلماي حيران قالدىم» ديمشدر (۱). بر كلمه ياكه بر حرفى درست
او قومقى جاننه قصد ايدىن وبتون اهل اسلامى بيزار ايليان ظالمك
وفات خبرينه برابر اعتقاد ايدىن ذاتك علمه محبتى نه قدر در!
شايان تعجب دگلمى؟ بزم كى عرب كلمه لرنى محاربه دن چقمش
عسكر مثالنده واتوب قروب او قوچيلره شايان تعجب ايسه ده علم
اهلينه اصلا عجب دگلدى. چونكه سلف عالملى لحن ايله سويلا-
وچيلرى صحبتلرينه ده قبول ايتمازلر وخطا سويلاوچيلرى «علما»
زمره سندن عد ايلمازلر ايدى. سلف عالملى علمه محبت ايتمك ده شو درجه ده ايدىلر كه
اگرده علم يولنده جان و يرمك لازم كلسه جانلرنى سونه، سونه
فدا ايدىلر ايدى. بو بابده اولان اخبار غايتده كوب اولوب،
بزم اوشبو اورنده ياز دقلمز آنچق دگزدن بر تامچى، يردن
بر توزان نسبتنده اولسه اولور. توارىخ و تراجم كتابلرنى مطالعه
ايدىن ذوات، علماء كرامك علم و فضيلت هم حسن خلق وعالى طبيعته
مالك اولدقلىرى، محبت و حرمت ايلمكده غايه سينه ايرشدكلىرى استخراج
ايدى بيلورلر. هر نه قدر صوك عصر عالملى ندىن ايسه ده، شيخ ابو مغيث
قشاش المغربى نك كتبخانه سنده يالكنز بخارى شريف نسخه سى بيك
عدده بالغ اولديغى مرويدر (۲). ظن ايدىم بونك عصر نك بتون
روسيه اسلامى آره سنك بر عدد اولسون صحيح نسخه سى اولمامشدر.
عربى كلمه لر وخصوصا ماثور دعالرده معجمه و مهمله ره وقف و وصل
قاعدلرينه رغايت ايدرگه او گرتمك، احاديث شريفه و عموما عبارتلىرى

(۱) تاريخ اداب اللغة العربية ج ۲ ص ۱۱.

(۲) سلك الدرر. للفاضل المؤرخ محمد خليل المرادى. ج ۱ ص ۱۴۱.

نحو قاعدەسىنە تېپىق اوزرندە او قومىيە شا اگردلرى ملكه انديرمك،
معلمك بر وظيفهسى اولديغندن باشقه ادب و علمى حرمت ايلمك
علامتى اولور.

دلالتى اولمادىغى حالده، قرآن شريف و مبارك حديثلىرى بولور
بولماز شيلر ايچون استدلال ايلمك اولوب چابالانمق، الحق حرمت
و تعظيمه منافيدر.

عرب عالمرندن و مشهور استاذلردن برى اولديغى حالده
امام اصمعى حضرتلى قرآن شريف واحاديث جليله يى تفسير ايلمك
طوغر و سنده فوق العاده احتياط ايدر و: "علوم عربيه يه نظراً بو

آيتك تفسيرى بويله اولمق لازم كلور و بو حديثك معناسى شويله
ظن اولنور، اما مراد نهدر بن بيلميورم!" دييور ايدى (۱).
كلدى بز زمان! قرآن كريم و حديث شريفلىر دگل بلكه

عرب مثللىرى عنعنه سيله تفسير ايدرلك اولسون بر كمالندن محروم
اولان كيمسه لر طرفندن حتى كه كندى لسانمز اوزرنك ايمان و اعتقاد
او گرنمك (معاذ الله) ممنوع اوله چغينه قدر قرآن شريف و سلطان

الانبياء افندمز صلى الله عليه وسلم حضرتلىرىنىڭ كلام مباركلرى
ابتدال ايدلميه باشلاندى، و الاسفا!... بو عادت ايسه هم مضحك
هم مبكى (كولدورچى و آغلادوچى) اولان حاللىك بر سيدر.

قرآن كريم و حديث شريف ايله استدلال ايلمك زمانى كىچدكنى
وياكه استدلال اربابى اونبش و يكرمى قدر نفره منحصر اوله چغنى اعتقاد
ايدنلردن اوشنداق "دوهمك طيشاوى يوغالور سده قرآن شريفدن

ازلب تابارم" دييان كيمسه نك سوزنى ايشتميانلردن دگلر. فقط

(۱) وفيات الاعيان ج ۱ ص ۲۸۹ . ۵۵۰

بویله دعوایی هر کس این بیلماز. اولور اولماز شیلر ایچون بر
آز اولسون تفکر ایتماي، علم و ذکر اهللرینه مراجعت ایلماي
سیکروب طور وب قرآن و حدیثه یابشماق هیچ مناسب اولور می؟
استدلال قاعده لرینه بناء اولنمادیغن سوکنده بو کلمات طیبه لر ایل
خصمه ره مقابله ایلماک، مسئله نك اهمیتنی آرتدیرمق دگل بلکه آیت
جلیله و حدیث شریفك مرتبه سنی (معاذ الله) تنزیل ایدر. بو موضعه
مناسبتلی اولان بحثك تفصیلنی، سکزنجی عصر مجتهدلرندن اولان
ابو عبدالله محمد بن المرتضی الیمانی رضی الله عنه بیان بیورمشدر (۱).

اسلام عالم لرنندن بر ذات: «اگرده فرض اولماز سه ایدی
جناب اللهك اسمنی بر مرتبه اولسون ذکر ایتماز ایدم، بزم کبی
حقیر انسانلر، او کبی عظمت صاحبی اولان ذات مقدسه یی ذکر
ایلمیه هیچ مستحق دگل لردر» بیورر ایدی. ایسکی فلاسفه لر ك
شیخ لرنندن اولان فیثاغورث، الله تعالی حضرتیله یمین واستشهاد
ایتمه یی بیوک گناه اعتقاد ایدر ایدی (۲). حال بویله اولدیغنده،
بزلر هم بر قدر اولسون دقت و اعتبار اوزرنده و ادب دائر مسنده
حرکت ایدر ایسهك بلکه ضرر اولماز ایدی.

علمه حرمت و محبت ایتماك ك بیوک دلیل، اصحاب کرام
و اسلاف عظام حضراتلری یولی اوزرنده یورمك و آنلر خلقی کبی
گوزل خلقه اولمق، خصوصاً علم اهلینه مناسب اولمیان شیلردن
ممکن قدر یراق طور مقدر. تکبر، حسد، حرص، طمع، حب انتقام
حب نفس، حب دنیا، غضب، سوء ظن و بونلر کبی بوزوق خلقلر
کیمده اولورسهده اولسون مذموم ایدکی معلومدر. لکن بعض
بر خلقلر اولورکه، باشقه لرده پکده عجب کورلما دکی حالده عالم

(۱) ایثار الحق علی الخلق نام کتابنه مراجعت اولنه.

(۲) تاریخ الفلاسفة ص ۵۵.

و معلملر ایچون الوغ عیب سالنور. بو شیلر حساب تختینه کرما دکندن و کتابلره سم یازانوب تمام اولما دیغندن و بعضلری تبدیل اولانه طور دیغندن معلم اولان کیمسه لر بونلری کندی فراستلری ایله بیلمکلی و اجتناب ایلمکلی خصوصاً باشقه لره ادبسنر اشلر حقبده کوچرگچ اولما مقلری اقتضا ایدر. علمه محبتلی اولمقی اثبات ایده چک دلیللر بو شیلر در.

طوقزنجی وظیفه

صدق و اعتبار

معلم اولان کیمسه، قولنده، فعلنده صادق اولمه سی لازمدر. یخشلی و بوزوق خلقلر انسانلرده یوزلر ایله سانالدیغی حالک، علم اخلاق علماسی اخلاق حمیده ننگ جمله سنی «صدق» و اخلاق ذمیمه ننگ بارچه سنی «کذب» کلمه لری تحتنه جمع ایلمکده لردر. بونلر قاشندک: «بالالره صدق اوگردگز، صدق آنلره جمله یخشیلغی اوگردر» سوزی تربیه بابنده مطرد و منعکس اولان بر قاعده در.

واقعا فکرنگ صادق اولان کیمسه هیچ وقتک کندیسنی آلدامز. قولنده صادق اولان کیمسه اعتقادینه خلاف سوزی سویلماز. فعلنده صادق اولان کیمسه، وجدانی راضی اولمیان شیلره مرتکب اولماز. بو تقدیرچه نکرندک، قولنده، فعلنده صادق اولان ذات؛ عقیف، فاضل، شجیع، محسن، مستقم، اولدیغی کبی حقسر یرده کشی قتل ایتماز، زنایه مرتکب اولماز، اوغرلماز، ظلم و خیانت ایلماز، چونکه بو شیلر وجدانه خلافدر. اگرده آدم اوغلی (معاذالله)

كاذب اولور ايسه آنك ايچون هر برر ذالتي قيلمق ينگل اولور.
شاگردلري صداقته تحريض وكذبدين تنقير اينچك معلم ايچون
اوزون وصيتلر وشدتلى امرلر يورتك لازم اولماي بلكه كنديلري
صدق ايله موصوف اولمقلري وبونكله برابر آز اولسه ده تنبيه
ايتمكلري هيچ اولمازسه يالانچيلىق تعليم ايتماز سزلكلري لازم كلور.
«معلم ومربي اولان كيمسه، بالا وشاگرده هيچ يالانچيلىق
تعليم ايدرمي؟!» ديه بو اورنده برر سؤال وارد اولور. لکن
سوزى دخى برر قدر اوزاتالمده بلكه مزبور سؤاله جواب هم چغار.
اخلاق علماسينك ديدكلرينه كوره يالانچيلىق اوشبو ايكي تورلى
سببدن ميدانه كلور: قورقو، تقليد. اوت اوچقن وقتنده سوندرلماز
ايسه، باره باره عادت اولور كيدر. فرض ايتدك: بالاسينك تربيه سينه
اعتنا ايدن اتالرك بى اولديغكز حالده يوق بار شيلر ايچون
آچولنمق عادتكلردر. برر آراق كاسه كز واتلمش وياكه باشقه برر
نرسه كز تلف اولديغنى بيلديكلر ده خانه ايچنده اولان هر كيمى
تكديره (اورشميه) يابشدكز. هيچ شبهه يوقدر كه، بو وقتده واتلمش
وتلف ايلمش بالا كزده قورقوندىن انكار ايدر، كيم او ايسه ده باشقه لره
اسناد ايتميه مجبور اولور، ياكه خاتونكلر كلورده كچكنه بالالره
ياكه يورته اولان ماچى يه اسناد ايدر. هيچ فكر ايتماكلر حالده
اوشبو وقتك تربيه ايتمك اولان بالا كزه يالانچيلىقن الوغ برر درس وينردكز.
اوشنداق كك دقتلى برر معلم اولديغكز حالده شاگردلر كز
كوروب وبيلوب طور دقلري حاله برر كيمسه يه قارشو يالان سويلدكز.
بو عملكز ايله هم شاگردلر كزه يالانچيلىق اوگرتمش اولور سز. بوندىن
صوك يالانچيلىغه عادت ايتمك آنلر ايچون آغر برر شىء اولماز.
(هنا اوشبونك ايچون، بالالرينه يالان وعده لر ايدن ياكه اويون

و کولکو طریقله آنلره هر بر یالانی سویلیان ویاکه آنلردن سو-
یلتدرهن آتانگ بالاسی هیچ وقتده دریست سوزلی اولماز. اوشنداق
صدقه عادت ایتیمان معلم، تون کون صدق تعلیم ایدرسهده شاگردی
صادق اولماز، یوقاروده هم دیدکمهزه کوره صدق دیلدن زیاده
فعلدن کسب ایدلنور. قوی صدق تعلیم ایتدکی حالده فعلی
کذب تعلیم ایدرسه وای او معلمگ حالینه! ...
معلملر، شاگردنی هر شیک صدقه عادتلندرملری لازم اولسهده،
بویله عادتلندرک بعض شیلرده الزمدر. بونی ایسه معلم اولان ذات
هر وقت دستور العمل ایدوب، اصلا مسامحه اوزرنده اولمیلیدر.
صداقتک برنچی درجه کرکلی اوزنی اعتقادده اولان صدقدر. اعتقادده
صدق اولنماز اینسه او کیمسهدن هیچ بر خیر مأمول اولنماز،
اعتقادده صدق، رسول اکرم فخر الانبیاء صلی الله علیه وسلم
واصحاب کرام اولدیغی یول اوزرنده اولمقدن عبارتدر (۱). قران
شریف واحادیث نبوی سلامت اولدیغندن شریعت اسلامیه بوکونه
قدر تحریف و تغییردن سلامت اولدیغی کبی بوندن صوگ هم سلامت
اولسه کرک. بناء علیه معلم اولان کیمسه قرون نازله اربابینک
رأیلمش وحفاظ اسلام انقراضندن صوگ ظهور ایلمش ذاتلرک تصنیع
ایلمش جدل و بحثلرنی، دین اسمندن تلقین ایتمای بلکه جناب
رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری کتوردکی شیلری غایت دقت
و اعتبار اوزرنده تلقین ایتمه لیدر. هر نه قدر بو سوزک اربابی
بو عصرلرده کوب دگل ایسهده حلق همیشه بونلر طرفندهدر. انسان
کندیسنه مدارنجات وسعادت اوله چق شیلرده کوب طرفی دگل حق
طرفی از لمه لیدر.

آز سوزدن کوب، قسقه جملهدن اوزون معنا آگلاوچی

کیمسه لر، بو اورنده اشارت ایتدکمز سوزلردن دایل عقلیلری قوتسز و اعتبارسز ظن ایتدکمز آگلاماسونلر. عقلی دلیل (وهم دگل، عقلی دلیل اولمق شرطیله) دخی جناب السلهک بنده لرینه احسان ایلمش اولان بر حجتیدر. فقط عقلی دلیل ایله اثبات ایدان شیلرک جملهسی، دین ویاکه دیندن اولمهسی لازم کلماز. دین اولمق اعتقادی فرض اولمق، ایچون دینی کتورمش اولان ذات شریف طرفندن کتورلمش اولمهسی شرطدر.

جناب رسالتیناه حرمتلو یول باشچیمز وقرآن کریمده حق مرشدمز اولدیغندن اعتقادی فرض اولان مادهلری انسانلردن یاشرمادکلری ویاکه اغز و معنی صورتنده بیان ایدوب کچمادکلری حالده معاذالله بونلره قناعت ایتمای، معصوم دگل ذاتلر طرفندن احداث ایدامش شیلری هم رسول صلی الله علیه وسلم کتورمش اولان شیلر جملهسینه تزمیک وآنلری هم دین اسمندن تلقین ایلمک هیچ مناسب اولورمی؟...

اوشبو سبیدن، معلم اولان کیمسه اعتقادات درسلرنده یالکمز جناب رسول کتوردکی و آنی اعتقاد ایلمکه قرآن و سنت تکلیف ایتدکی شیلره حصر ایتمه لیدر. بویله بر اعتقادی تأیید ایلمک ایچون دلیل عقلی استعمال ایدرسه البته هیچ منع یوقدر.

تکرار دیورز که: سعادت اخرویه، هند حکیملرینه، مصر کاهنلرینه، یونان فیلسوفلرینه متابعت (مطابقت دگل) ایلمکه اولمای بلکه قرآن کریم ونبی رحیم افندمز سلطان الانبیاء صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه اتباعده ایدکی شبهه سزدر. کم بیلور، شارع طرفندن خبر ویرلمادکی حالده کندی عقلمز ایله استنتاج ایلمش بر مطلبمز عقلمزک قصور لغندن یاکه باطل اولان بر مقدمه سینک باطل ایدکنی آگلامیه آدم بالاسینک اقتداری یوقلغندن ویاکه عصرک استعدادی کامل اولمادیغندن افاضه ایدامادی

قالديغندن اوله بيلور.

مقدم عصرک، مشار اليه عالملى طرفندن دليل عقلى ديه
کتورمش و منکرلرنى سفیه و مجنون عد ايلمش شيلرنندن بعضيلرى
واردرکه: بو کونده ترقى ايلمش فن و آلات قوتيله ابطال ايدلنهرک
هيچ حکملرى قالمامشدر.

لکن دين، خصوصا اسلام دینی بسويله دگلدنر. بلکه اسلام
دینی فن ترقى ايتدکچه قوتى ميدانه چقمقده خصوصا طبيعيات، شريعت
اسلاميه فائدهسینه بيوک خدمت ايتمکدهدر. آنچه خبردار اولمق
و اعتبار ايلمک اقتضا ايدر.

معلم اولان کيمسه هر معاملهنده اعتبارلى اولمسهسى لازم
اولديغى کى نشر علم و کسب معرفت بابنده فوق العاده اعتبارلى
اولمسهسى اڭ گوزل بر وظيفهدر. ذهنى يتماذکى شيلرى انکار
ايتمهک، خاتون فر و عوام آرهسنده ميدان آلمش خرافات و اصلسز
شيلره اعتماد ايلمک، جملهسى اعتباردر. علم، کرک دینی و کرک
دنياوى اولسون تفتيش و تدقيق ايلمک سايهسنده آرتور و قوتلنور.
علم طوغروسنده بحث و تفتيش ايدهچک اورون غايتده کوپ اولوپ،
انچق اعتبار ايلمک کرک اولور.

اونونچى وظيفه

درس اصولينه رعایت

علم، فى حد ذاته صناعت جملهسنندن اولديغىچون باشقه صنعتلر
مثالنده مدنيت و عمرانه تابع اولور. مدنيت ترقى ايتدکچه علم ترقى
ايدر، عمران گوزللندکچه علم معتبر و علمه احتياجده زياده اولور.
اوشبو سببدن اصول علم بر حال اوزرنک دائم اولورسدهده زمان و مدنيت

اقتضاسينه كوره فرع وشعبه لرنده تبدل كلي وقوع اولور.

نفس علم، صنعت جهله سندن اولديغي كبي تعليم روشلري هم
صنعت جهله سندنر. بناء عليه زمان ومدنيت ترقى ايتدكچه واينكچى
تعبيره احتياج واضطرار كبي شيلر اجبار ايتدكچه تعليم روشلري
تغيير ايدر، بونده ايسه عقل اهللري اتفاق ايتمشلردر.

عصر سعادتده، علملر، قلملر ده محفوظ وعمومي تعليملر جامعه ده
وبعض حاجت اولمش يرلرده اولور ايدى. صوگره مصلحت اقتضاسينه
كوره نشر علم ايچون مخصوص اورنلر (مكتب ومدرسه لر). بناء ايدلدى
احتمال كه بو شيلر يونان ورومالولر عادتلرندن مأخوذ اولمشدر.
آرسطونانك «ليسى» نام اورنك اولان مكتبينك وافلاطونانك اكاديميه سينك
شهرتلى عربلره پك مقدم اوله رق يتشمش ايدى.

علملر تدوين اولندى، اساس شريعتده-ز اولان قرآن كريم
اوزرينه نقطه وحركتلر قويلندى وانك اخيرده جمله شريعت
كتابلر مز تاش وحرفلر اوزرنده طبع اولنميه باشلاندى. لكن
صنایعه اولان ترقى هنوز قرارنى بولوب توقف ايتما دكندن هميشه
تغيير وتبدل اولنميه سى مكندر. احتمال كه كله چك عصرلرده هيچ بر
اوقور ويازار بيلميان انسان اولماز. احتمال كه بزم يكرمى سنه
اوقوب تحصيل ايلمش شيلر مزي كيله چك زمان انسانلري هيچ
اوقومادقلى حالده بيلورلر. احتمال كه بو كونده الوغ مكتبك وبيوك
مدرسلر واسطه سيله تحصيل ايدلنه چك دقيق فنلري سكر، طقوز ياشنك
اولان بالالر آنالرنندن وبالا قار اوچى آسر او خاتونلردن اوگرنورلر.
احتمال كه بو كونده كمال درجه اشلكلى اولان تيمور يوللر، تيلغيراف
وتيليفونلر كيله چك زمان اهلينانك يالانز تاريخلرنده قالور وبونلر
اورنينده باشقه شيلر خدمت ايتمكه اولور. احتمال كه حج كوننه
عرفاتده اوقولمقده اولان خطبه يي قزان، اورنبورغ، اوفاشهرلرنده

طورمىش مسلمانلار دڭلاب اوطوررلار. احتمال كه هر كيم كندى كركنى كندى خانه سنده جمله تحصيل ايك بيلور وبو سببىن آنچه استعمالينه لزوم كوراهازده آلتون وكموشلرڭ توپراق وتاشلاردن فرقى قالماز. ايمدى، بويله روشده تبدل وتجددلره زمان بزلرى اجبار ايدر وايتىمش ايسه يالڭز بو ساعتده سيكروب چقوبىنه اصول تعليم وتدرىس حقنده اعتراض ايدىن كيمسه نڭ نه قدر حقى اوله بيلور؟.. مگرده هيچ نرسه دن خبرى يوق كيمسه اولورسه او وقتده البته بر ديه چك اولماز.

درس اصولى وتربيه قواعدى اسلاملر آراسنده اڭ مهم بر فن اولوب، منسوب اولان عالملى ده اڭ بيوك ذاتلر اولنور ايدى. هر شئيڭ قيمتى، كورله چك فائدهسى، محكم هم گوزللىگى ايله نسبت اولنوب، گوزللىگى حقنده اجتهاد صرف ايدلمىش ايسه قيمتى هم آرته چغى ومسايله ايدلدكنده اعتبارى هم آزاله چغى دليله محتاج دگلدلر. بناء عليه اصول تعليم قاعده سینه تطبيق ايتارك تربيه ايدىن معلملرڭ شاگردلى ده اصول رعايه ايدلمك نسبتنده استفاده ايدرلر.

درس اصولى، معلم اولان كيمسه نڭ هر معامله سینه ميزان اولمهسى ودرسلرڭ هم آڭا تطبيق ايدلمهسى خصوصنده دقت واجتهاد اوزرنده اولنمهسى لازم كلور. درس اصولنى رعايه ايتميان معلم كندى قيدسزلىگى سببىن بالالرڭ ذهنلرنى ايزمكدن باشقه بر فائده كتورماز. بالالرى بو كى معلملره ويرمكدن ايسه كندى طبيعى حاللرنجه قالدرمىق اولى در. بو دنيا ده هر نه قدر نادر اولسه ده معلملر خدمتيله دگل بلكه زمان تربيهسى وجناب اللهدن هبه ايدلمىش استعداد واسطه سيله كمالت تابمىش عالى فكرلى الوغ ذاتلر ظهور ايتدىكى كورلور.

درس اصولى وتربيه قاعدهسى بيوك وشو نسبتده مبارك بر فن ايدكىنى بيلدرمىش ايدك. اگرده لازم مرتبه ده اقتدار مز واستفاده

ایده چک بضاعتمز اولسه ایدی بو مسئله جقنده هیچ یالوقماز یازار ایدک. ومع ذاک درس قاعده اریذک الک مهم وباشلوچه اریینه بو اورنده اشارت ایتمک اولدق. درس اصولنده دقت ایدانه چک الوغ قاعده لر بونلردر:

۱ - کتاب. اگرده تعلیم، کتابدن اولنه چق ایسه او کتابک درس ایچون یازلمش اولمه سی وتعلیم علماسی طرفندن درس ایچون قبول وانتخاب ایدلمش اولمه سی کرکدر. نه کبی فن اولسه ده اولسون درس ویرله چک کتاب زائد بچتلردن، لفظی مناقشه لردن مجرد اولوب، صرف اصول فنی کوسترمکرده اولنسون. اگرده زیاده قسقه لق اوزرنده یا که فنک اصولی فلسفه سنندن تمیز ایدلمکسز یازلمش ویا که اصول فن ایله مناسبتی اولمیان شیلر ایله قاتش ترتیب ایدلنوب یازلمش ایسه او کتاب درس کتابی اولماز.

۲ - اختصار. ویرله چک درس آز لکن فائده لی اولمیدر. اوزون عبارت لر، مجمل لفظلردن احتیاط ایدلمک شرطیله درس وقتنده الک الک اساس ماده آکلادلنور و صوگره لازم قدر تفصیل ایدلنور. بناء علیه درس وقتنده معلم آلدنده شرح لر، متعدد حاشیه لر دگل بلکه هیچ بر کتاب اولنمازغه تیوشلیدر. معلم، کتابی دگل، کوکلنده اولانی تعلیم ایتلی. بویله اولمیان معلم اقتدارسزدر. مگرده ویرله چک درس لر خاطر دن چقماسون ایچون کاغده قارنداش قلم ایله قید اینرک حاجت وقتده کوز سالمقده ضرر اولماز. شرح وحاشیه لرک تالیفی ایدلمکری شاگردلره درس ویرمک ایچون اولمای بلکه بعض وقتلرده معلم لر مخصوص کندیلری مراجعت ایله استفاده ایلمک ایچوندر. آرهلرنده بعضیلری واردرکه آلتنچی عصر صوکنده اسلام آرهنده شائع اولان موده یه مجبور اوله رق یازلمش ایدکی آز تأمل ایله معلوم اولور. سلف اثرلری، زیاده روشن واندتلی

اولدقلری حالدده آلتنچی یوز آغرلرنده بعض کیمسهلر طرفندن
اختصار ایدلمیه باشلاندی، برندن کوره ایکنچیسی آثار اسلافدن
یادکار قالمش اثرلری فرصت اولدقچه اختصار ایدرلر ایدی. سوگره
آنلره خلف اولان ذاتلر، مذکور مختصرلره شرح یازمیه حتی که
متعدد شرحلر یازمیه کرشدیلر. اوچونچی درجهده اولانلری بونلره
حاشیهلر، حاشیهلره حاشیهلر یازدیلر. بزم عصرمزده اولان کیمسهلرک
سلف اثری دیه آزاو دیشلری ایله یابشمش اولان کتابلری،
سلفلردن پک یراق قالمش کیمسهلر یادکاریدر. کاشکی آثار اسلاف
اختصار بلاسینه اوغرامش اولمایه ایدی اهل اسلام آرسنده تعلم
وتعلیم طریقلری بلکه بوزلاماش اولور ایدی. بدنک قوتی نه
اولسهده اولسون مطلقا معدهیه بر چوق شیلر طولدرمق سببندن
اولمادیغی کبی علمده نه اولسهده اولسون شرح وحاشیهلردن تلقین
ایلمکدن عبارت دگلدیر. شو حاشیهلرکه اولگی اسلاملرک قصد
ایلمش اولان مطلبلرنی سوک کان اسلاملره اونوتدرمیه، حب ملت،
حمیت، غیرت کبی شیلرک اهل اسلام آرسنده اولقلری منقرض
اولمهسینه قوتلی سببلر اولمشلردر. (انالله وانا الیه راجعون).

۳- تطبیق. ویرلمش اولان درس، شاگردلردن عملیاتیله
تطبیق ایتدراملیدر. عملیاتی اجرا ایدامادکی درسدن شاگرد فائده
آلماز یا که آلمش فائدهسی مشقتی برابرینه طورماز. بناء علیه
حساب درسلرنده، جمع، تفریق، ضرب، تقسیم قاعدهلری تعلیم
ایدلکنده خارجه اولان بارماق، قلم، تاش کبی شیلر ایله، طهارت
ونمازه دائر درسلرده بالفعل طهارت قیلدروب ونماز اوقوتدروب
کوسترمکه، جغرافیه درسلرنده لازم اولان خریطه کرهلرنی شاگردک
کوز اوکنده بولندرمقله تطبیق ایتدرلور. هر نه ایسه عملیاتی
اجراء ایتمازدن مقدم باشقه درسه کوچمک مناسب اولماز.

۴- تکرار. درس نه قدر آز اولسه اولسون، اونودلمق خطری وارد. بونک ایچون برنچی چاره درسی تکرار ایلمک اولور. شویله که: بو کون ویرله چک درس لر کچن درس لره بناء ایدلنهرک وبو کون او قوله چق درس ضمننده اوتمش درس لر تکرار ایدلنهرک روش ایله تعلیم ایتمه لیدر. بوندن ماعدا هر درس آزدن ایکی اوچ مرتبه تکرار ایدوب کوسترمه لیدر. بویله اولدیغنده شاگرد لر ایچون مضاعف فائده کور لور.

۵- حفظ. تربیه علماسی، هر نه قدر شاگرد لره اولور اولماز شیلر حفظ ایتدرمکن تحذیر ایدر لرسده بز اهل اسلام اوزرینه شریعت مطهره مز موجب نه بعض شیلری حفظ ایتمای ممکن اولماز. واقعا شریعت جهت نه حفظی لازم کور لن شیلر تربیه علماسی قورقدیغی قدر کوب دگل بلکه آنلر مهم کوردکلری قدر عدالت اوزرنده در. زیرا آنلر هم حفظ ایتدرمکن نهی ایتدکلری حاله قوه حافظه یی مهمل قویمق ایله بیور میور لر.

ابتدائی مکتب بالالری ایچون ایمان شریف کلمه لر نی، فاتحه ایله برابر ایکی اوچ قسقه رق سوره لر ی، ثناء وتشهد هم صلوات شریفه یی وبعض بو کبی قسقه وفضیلتی ماثور دعالری حفظ ایتدرمک، بالالر ویا شلرده قوه حافظه قوتلی اولدیغیچون آغر اولماز وبو قدر اولسون شیلری حفظ ایتما کدن هیچ مسلمان آزاد اولوب قالماز. بونکله برابر اوشبو حفظ ایدامش سوره ودعالرک معنالر نی بیلدرمک هم شرط لر. زیرا معنا بیلنمادکی حاله الفاظ حفظ ایتمکده بر فائده کور اماماز.

یازو رسم لری، ترتیب عبارت ادب لری رعایت ایدلمیان رساله لردن حفظ ایتدرمکن احتیاط ایتمک لازم اولور. زیرا بونلر بردن ذهن ایچون کوچ وایکنچیدن مبتدی لرک رسم خط لری وانشاء لری بوزلمیه سبب اولور.

تربيه علماسى لازم دگل و فائدهسى اولميه چق شيلرى حفظ ايتدرمكدن نهى ايتدكلرى حالده حفظه حاجتلى اولان فنلرى ملكه و محاكهميه حاجتلى اولان فنلردن مقدم اوقوتتمق طوغر و سنك توصيه ايلمك ده لردر. بونك سببى ايسه كچوك بالالرده اك مقدم قوه حافظه كوچ كسب قوت ايتمكده و ياش ايله برابر هميشه آرتوب سوكره تدريج ايله ضعيفلنمكده اما قوه حاكمه ايسه اولده هيچ اولماي سوكره ميدانه كلوب قوت آلمقده ايمش. بناء عليه تعليم ايدلنه چك شيلر بونلرك و قتلرينه مناسب اولنمق تيوشليدر.

مثلا لسان علملرى، كندى لغتمز و عرب لغتينك و ياكه غيرى لغتلرك قاعده لرينى، جغرافيا فنى؛ پك تفصيل ايدلماز شرطيله تاريخ علملرى، اوقوتتمق قوه حافظه ناك كوچلى اولان وقتنده مناسب اولوب، اما محاكهميه محتاج اولان هندسه و منطق كى فنلرى سوكراق يعنى قوه حاكمه كوچلى اولان بر وقتده اوقوتتمق مناسب اولور. لكن هر شيدده استثنا اولديعى كى بو طوغر و لردده بعض بر استثنالر اوله بيلور، مثلا بعض كيمسه لرك قوه حافظه سى سوكراق و قوه حاكمه سى ايرتەرك كوچلنسه ده كوچلنور. لكن بزم ديدكمز عمومه نظر آدر.

۶- ديانت و اخلاق. مناسب اولديغنه درس لر آرسنك، مناسب اولنما ديغنده درس آخيزنده و ياكه مستقل درس ايدەرك هر وقتده ديانت و اخلاق محسناتى بابنك سوز سويلمك معلمك وظيفه سيدر. دين، دنيا و آخرتده فلاح تابميه و كوركام ادبلر ايله موصوف اولميه سببدر. دينى محكم اولان كيمسه دن هر ايز گواكى اميد ايتمك ممكن اولور. بناء عليه دين او گرتمك بابنك الوغ بر اعتنا ايدرگه و دينى كوركام و آچق تعليم ايدرگه و بيلدررگه تيوشلى اولور. دين او گرتمك،

ياش بىلالارە عقائد حفظ ايتدىرمك ياكە براھىن منطقىە اوزرنده
دليللر بيان ايلمكدن عبارت اولماي بلکہ سلفى كرام يولنى كوسترمك
رآنلرە متابعت طریقى بیلدىرمكدىر. بونىڭ تفصیلی اوشبودر کہ :
شریعت اسلامیهده اولان اعتقاد دینی الھیات، نبوات، سمعیات،
دینلەش اوچ مطلبدن عبارت اولور.

الھیات، بنفسه قائم اولان ازلی وابدی جملہ کمال صفت ایلہ
موصوف و اضداددن منزہ بر ذاتک وجودندن بحث ایدەچک شیدر.
بویلہ اعتقاد ایتمک، دین نظرندە برنچی مرتبہ اولهرق و بویلہ ذاته
مربوط و آرەده تعلق وارنى بیلمک، ایکنچی مرتبہ اعتبار ایدلنور.
جناب اللہک صفتلرینہ نسبت جہتنچہ بندەلرە اولان حاللرە تبدل
واقع اولور. مثلاً جناب اللہک عظمتنى تصور ایتدکدە بندەده
خشیت، قدرتنى تصور ایتدکدە عجز و تواضع، کرمنى تصور ایتدکدە
شکر، رحمتنى تصور ایتدکدە محبت، قربنى تصور ایتدکدە رضاء،
سخطنى تصور ایتدکدە خوف، عارض اولور. اعتقادات علمندن اصل
مقصود اوشبو مرتبہلرک هر ایکیسنی ایلہ کوکلی تربیہ ایلمكدىر. بو
ایکی مرتبہ بندک نى کوکلینہ محکم اورناشور ایسە ضرورى اولهرق محبت اللہ حاصل
اولور. محبت اللہ، مرادلرک غایهسى و مقصودلرک منتھاسى اولدیغى کبى محبت
اللہ اولدیغى صوگندە بندە جناب اللہک امر و نهیلرینہ کمال اندتله امثال ایدر.
بو روش اوزرنک شاگردلرہ تعلیم و یرمکدە ایکی تورلى يول اولور.
برسى: شاگردلرہ جناب اللہک عظمتنہ قدرت و کبر یاسینہ، ارادە
ورضاسینہ دلالت ایدن قرآن شریفده اولان قصه لرى اوگرتمكدىر.
زیرا قرآن کریمده کرات و مرات مذکور اولان بو قصه لرى مجتهدلر
یاکە یوز ایکیوز عالم ایچون ذکر ایدلماي بلکہ عقلی اولان
خلقلرک هر فردى دیمز ایسە کدە اکثرى ایچون ذکر اولمش

اولسه كرك . ايمدى بويله اولديغنده ممكن قدر بونلرى استعمال ايتمهلى همده اڭ برنچى اولهرق شاگرد ايله معلم آره سنده استعمال اولنمهلى . بو سايه ده شاگردلر قرآن ، غيرى بر امته دگل بلكه كندى امتمز استفاده سى ايچون نازل اولديغنى بيلورلر وحق مرشدمز كندى المزده ايمش ديه سونرلر . . خالبوكه اعتقادات طوغروسنده اولان آيتلر ، هر بر علوم عربيه بيلوچى آڭلار قدر ينگلدر . فقط بر قدر استدلال روشنى كوستروچى يه احتياج اولسه اولور . ايكنچيسى ، دنيا ده اولان محسوس شيلرى مثلا ير ، آغاچ ، اولن ، چاچكه ، حيوانلر ، يوللر ، آي ، قوياش ، يلغه ، يغمور ، ييل كى شيلر حقنده وجمال سندنڭ فائده و نه كى خاصيتلرى حقنده معلومات و يرلوب هر برسى بر صانع قادرك اثرى ايدكنى آڭلادلنور . خصوصا آدم اوغلىنڭ كنديسىنڭ اعضالرى و هر اعضالرى حتى كه قاش كر پكره قدر نه كى خدمت ايچون مخلوق اولديغنى ، اگرده معلم اولان كيمسه نڭ قدرتى اولورسه ايچنده اولان اعضالر قان يورمك و هر تورلى تامراره مخصوص عمللر حقنده آچق بيان ايدلنور و بو كى عجيب و غريب روشده يارادامق بر حكيم مطلقڭ صنعتى اوله چغنى بيان قيلنور . انسان كندى خلقتنى تفكر ايتارك بو عجايب اثرده اولان اسرارى ك زدكنده مجبورى اولهرق خدا سيني بيلور و كمال حيرتيله تعظيماً سجده ايدر (۱) . ديدكمز اوشبو ايكى تورلى يول قرآن شريف ، نبى محترم ، اسلاف عظام يوللر يدر . قرآن كريم اولندن آخرينه قدر بويله عالم مشاهد ايله جناب اللهڭ وارلغينه و برلگينه استدلال ايلمش ؛ تفكر ايچون ارباب عقولى دعوت بيور مشدر .

نبوات . انبياي كرام عليهم السلام حضراتلرينڭ احوالندن بحث

(۱) من عرف نفسه فقد عرف ربه .

ایک چک شیدر . بونلری تعلیم وقتنک سیر شریفلری واحوال تار یخیه لری
و ترجمه لری بیان ایدلنور . و قرآن شریفده مذکور اولدیغی اوزره
گوزل اخلاقلری، کورکام عمللری، خلقی هدایت یولنده نه قدر
جفا و ظلملر چیکوبده صبر اوزرنده اولدقلری حقنده معلومات ویرلور .
بویل روشده اولان ذاتلرک صادق و امین اولمقلری معلوم همده
قلبلرده مرکوز اوله چقدر . بناء علیه شاگرداره بونلر حقنده کامل
تعلیم ویروبده ذهنلرینی تربیه ایتمازدن مقدم، پیغمبرلرک صادق
و امین اولمقلرنندن ابتدا ایدوب، درس ویرمک مناسب دگلدر .
چونکه بویل ایتمک، جدل و وهم بابنی آچار، تربیه علماسی ایسه
شاگردلره اعتقادات و باشقه شیلردن هم درس و تعلیم ویرلدکده
جدل طریقله تعلیم ایتمکدن تحذیر ایلمکده لردر (۱).

سمعیات. احوال آخرتدن بچدر . بونی ایسه قرآن شریف
و درست حدیثلر بیان ایتدکنجه غایتده صافی ایدوب اوگرتمک
تیوشلیدر . قرآن و حدیثلر بیانندن اوتمای و تفصیللرینه کرشمای
خصوصاً بعض واعظلر و قصه سویلاوچیلر طرفندن اختراع ایدلمش
خرافات و اوهماتدن احتیاط ایتمک لازم اولور . قرآن شریف آیتدکنجه
بعث و نشر حق؛ ثواب و عذاب اوله چق، صراط میزان و باشقه خبر
ویرلمش شیلر واقع اوله چق تفصیلی ایسه جناب اللهک کندیسنه معلوم
دیه اجمالاً بیلدرمک کفایه ایتسه کرک . احوال آخرت ایکنچی بر عالم
اولدیغندن احتمالکه رسالت ایله مشرف اولان ذات شریفلردن
باشقه انسانلرک عقللری بونلری لائقنجه فهم ایده بیلمزلر . احتمالکه
آخرتده اوله چق احوالک دنیاده اولانلرینه یالکمز اسم جهتنجه اوخشار

(۱) کتاب البیدا جوجیا الغلمیة لحضرة الشيخ حسن توقیف. مدرس المدرسة

الشرقیة بیرلین. الجزء الثانی ص ۴۱.

يا كه آخرتده اوله چق احوالى تعبير ايلمك ايچون بو لفظلر استعاره-
يه گنه آلمش اولور لر. احتمال كه آخرت احوالنى بيله چك حاسه
انسانلرده دنيا ده وقتده بلكه مفقوددر. بو تقدير چه كتاب وسنت بيان
ايتد كندن زياده سويلمك شا گردلرى تربيه دگل آداشدر مق
اولور. عالم ارواح وجودينى ملائكه، جن وشياطين واراغنى اعتقاد
ايتمك هم سمعيات قسمنه داخلدر. مخافة الله، طاعت، الفت، سلامت
ذمه، صدق، حيا، حشمت، تعاون (بونلر ك بحث ايدو چك اورنلرى
اخلاق كتابلر يدر) كبنى شريعت اسلاميه ده فضائل اخلاقيه اصوللرينى
معلم اولان ذات، افراط و تفریطدن اجتناب ايدو رك شا گردلرينه
تعليم ايلمه سى لازمدر.

۷ - حاضر لنمك. ويره چك درسلر نى معلم اولان كيمسه، ائك
ايلك خانه سنده ترتيب ايدوب، شا گردلره شو ترتيب ايله تعليم
ويرمه ليدر. بونك ايله معلم حتى كه ائك ينگل درسلره قدر مكفدر.
اول ترتيب ايتمه ين معلم، درس وقتده شا گردلرى اوگنده رذيل اولور.

۸ - فصاحت. خانه سنده حاضر لب كلمش اولان درسلر نى، معلم
اولان كيمسه بار توتنى صرف ايدو رك فصاحت اوزر نده سويلمه ليدر.
مكروه عبارتلى، اورنسىز، مكرر اولان كلمه لر، دگلا و چيلر ك
كوكللرينى خسته لندرر.

۹ - تجربه و اكمال. معلم، هر درسندن بر تجربه آوب، كندى
نقصاننى اكمال ايتمه ليدر. بو سنه درسلر ندى كله چك سنه درسلى
حقنده الوغ بر علم حاضر امك ممكن اولور. تجربه سايدسندو شا گردلر ك
تحصيل مرتبه لرى، يالقاو لى ايله طرشلر ك آيره لرى جمله آكلاش لنور.
بونلرى بيلمك و بيلد كدن صو ك چاره لرينى بولمق البته معلم خدمتيدر.
روايتلره كوره تربيه علماسندن بيوك بر استاذك كوزى اوگنه معلملر ك
برى شا گردلره تعليم ويرر ايمش، آلهما آغاچنى وبعض خواصنى

بیلدرمك اولوب، بر كاغده آلهما آغاچينك رسمنى توشروب شا گردلره كوسترمش. بو حاله شا گردلرك بعضيلرى «بزلر فلان باغچهده آلهما آغاچ بيلورز بويله كاغده دگل حتى كه بو خانهيه صغارلق دگل» ديه شبهه ليرينى عرض ايتمشلر. معلم ايسه تبسم ايتك : «سزك بيلدككز آغاچك عيى وبو كاغده اولانى ايسه، رسمى در» ديه سويلميه حاضرلندكنى سيزوب (تفرس ايدوب)، حاضر اولان استاذده معلمى بر طرفه آلوب چقوب : «بر نرسه نك ذاتنى شا گرده كوستروب بيلدرمك ممكن اولديغنده رسمى كوسترلمز» ديه معلمك خطاسنى بيلدرمش وكنديسى هم بو علمى اوشبو مجلسده آلدیغنى اعترافله كتابنه بر قاعده ايتك يازمشدر. معلم اولان كيمسه شا گردلرينه افاده ايتمكندن ياده كنديسى استفاده ايتمه ايدر. اگرده معلمك شا گردينه افاده ايلمش علمينه نسبتله اصول تربيه حقنده اولان استفادهسى آز اولور ايسه او معلمك پكده كامل اولماديغى ظاهر اولور.

۱۰ - مناسبت . ويرله چك درس شا گردلرك ذهن واستعدادلريله مناسب اولماليدير. بونك ايچون صنفده اك غبى اولان شا گرد حالنه كوره درس ويرلور، اك ينگل شيلرى شا گردلرى بيلمه مش فرض ايتك آچق لكن قسقهلق اوزرنك تعريف ايدلنور. اوشنداق ياشلرك قوه حافظه لرى، قوه حاكمه ارنندن اوتكن اولديغى ايچون قوه حافظه يه مناسب اولان اسان اوگرتمك، علم حيوانات و علم نباتات پك تفصيل ايدلمز و محاكمه لرينه كرشلمز شرطيله تاريخ و جغرافيه اوگردلنور. ياش بر قدر آرتوب، قوه حاكمه كمالنى بولديغندن صوك فنون مجرددن هندسه، منطق و باشقه رياضيات تعليم ايدلنور.

۱۱ - مكافات و مجازات . يالقاو اولان شا گردلره مجازات و غيور اولانلرينه مكافات ويرمك تربيه قاعده سينك الوغ برر كنيدر. مكافات و مجازاتك مناسب اورنلرى و مختلف مرتبه لرى اولور. عقللى

معلم بر « آفرین » کلمه سنی تموغدن آزادلق کلمه سی کبی محبتلی
بر کلمه اعتقاد ایتدرر وبونی ایشتدرر ایچون شاگردلرنی درس
ومکتبه کمال نشاط اوزرنده دوام ایتدره بیلور. رحمت آیتمک،
شادلق علامتی کوسترمک، آفرین وتحسین دینمک، رساله وکتابلر
هدیه ویرمک، مکافات انواعندن اولدیغی کبی کوکلسزلك علامتی
کوسترمک، کاشکی دخی بر آز اوقومش اوله ایدک مضموننده
توبیخ ایتمک، بونندن صوگ بویله اوقوماز ایسهک جزا ویرلور
مضموننده اولان سوزلر ایله انداز ایلمک، درس تمامنده صنفلردن
آیروب اوچ بیش دقیقه اورننده طوتهق، صنفلر اوینامیه چقدقلرنده
آنلردن آیروب یرنده قویمق، دفترینه جزا رقملمری یازمق وبونک
کبی شیلر جمله سی مجازات اوله چقدر. لکن بولور بولماز شیلر
ایچون شاگردلره مکافات ویرلور ایسه مکافاتک قیمتی آز اولور.
شونک ایچون بو خصوصک بر در جه دقتلی وسارانلر معامله سی کبی معامله لی اولق
تیوشلی اولور. مجازات طوغروسنده هم اوشبو قاعده یه تطبیقاً عمل
ایدلنور. درسلرنی بیانوب او قومقده اولان بر شاگردده یالقاوالق
وقیدسزلك کورله باشلار ایسهک ادنا جزای ویرمزدن مقدم بونک
سببنی تفتیش ایلمک الزمدر. اوشاگردک خلاف عادت اوله رق
درسنی بیلمادگی احتمال که سلامتسزلاگندن یا که عائله چه واقع اولان
بر قایغو شوملغندن ویا که باشقه بر مجبوری اولان سببلردن اوله
بیلور. اگرده عجله ایدک جزا ویرلورسه مرحمته لائق بلکه الیق
اولان بر دوشکن کوکلی مسکینه جزا ویرلمش اولور. بو ایسه
اک اندتسز واک خیرسز بر اشدر.

درسدن باشقه شیلر ایچون اوله چق جزالر دخی زیاده دقت
استر. ویرلمیه تیوش اولان جزالری تاخیر یا که تماماً ترک
ایتمک نه قدر ضررلی بر اش اولور ایسه اچق صورتده گناهی
اثبات ایدلمش شاگردده جزا ویرمک ویا که آنک بونک سوزینه

اعتقاد ایلرک محاکمه سز مجازات ایلیمک عیبدر. اصل تاشی واتمق
ینگل لکن توزتمک آغردر (۱).

۱۲ - استراحت. شاگردلر خصوصاً یاش بالالار، درس آره سنه

یا که درس سوکنده برر ناظر کوزی اوکنه گوزل هوایه چقارلوب،
اوینادلنور. درس اوستنک اوزلکسز اوطورمش بالالرده سگر خسته لکری
وباش آغریسی هر وقتک کورلور. شونک ایچون گوزل هواده بر
مدت یوروب کرمکری بویله خسته لکره مانع اولدیغندن باشقه
کندیلرینک نشاط اوزرنده اوقومقلرینه هم باعث اولور. سلامتکی
حفظ ایتیمک هر الزم شیلردن مقدم الزم ایدکی شبهه سزدر.

۱۳ - امتحان. اوقومقده اولان شاگردلر مناسب وقتلرینده

امتحان ایدلنورلر. امتحان عمومی و خصوصی اولوب، مصلحت اقتضاسینه
کوره اجرا ایدلنور. امتحان ایده بیلیمک، اوقوته بیلیمک قدر مشکل
اشدر. خصوصاً صبی بالالری امتحان ایلیمک الوغ بر کمالت اولوب،
هر کیم بوگا مقتدر ظننده اولور ایسه ده طوغریسی هر کیم مقتدر
دگلدنر. امتحان دیمک مذاکره علم اولوب، همده مذاکره علمک الک
گوزل بر طریقیدر. شاگردلرک طبیعتلرینی آکلامق، ناگاه خطا
یرلشمش بر اعتقادلری اولورسه آنی تعدیل ایلیمک امتحان سببلی
ممکن اولور. مذاکره علمک ممدوح بر شی ایدگنی اعتراف ایدن
ذات امتحانی انکار ایلیمز. اکابر تابعیندن اولان سعید بن جبیر
حضرتلرینی استاذ محترم لری اولان عبدالله بن عباس (رضی الله عنهم)
حضرتلری اوز حضورنده حدیث شریف روایت ایتدرمکله امتحان
ایلیمش ایدی (۲).

(۱) چوچشم افتدت بر گناه کسی * تأمل کن اندر عقوبت بسی

که سهلست لعل بدخشان شکست * شکسته نشاید دگر باره بست

(۲) وفيات الاعیان. ج ۱ ص ۲۰۴

سمرقند و بغداد شهرلرنده اولان محدثون كرام محمد بن اسماعيل البخارى (رضى الله عنهم) حضرتلرينى امتحان ايتدكلرى و بو سايله ده شيخ حضرتلرينىڭ كمالتلرى معلوم انام اولديغى تاريخ كتابلرنده مشهور بلكه هر كيمه معلومدر.

معاويه بن الحكم السلمى نام صحابه (رضى الله عنه) جاريه سندن رسول اكرم سلطان الانبيا افندمز (صلى الله عليه وسلم) حضرتلرى طرفندن ايمان طوغروسنده ايدلمش سؤال شريفلىرى (۱) البته امتحان اولسه كرك (۲).

امام بخارى (رضى الله عنه) صحيح مبارك لرنده امتحان واختباره دائر آيرم بر باب قويمش لردر كه مذكور بابى و خصوصاً كتاب الغلم (۴) سرلوحه سى تحتنده جمع ايلمش اولان احاديث شريفه يى مطالعه ايلمك هر بر ذوق سليم ايچون فائده ليدر.

۱۴ - تفهيم. اوقوچى شا گردلر، خواه كچوك خواه الوع اولسونلر، تعليم امرنك اصل مقصد و نهايت مطلب هيچ شبهه سز تفهيمدر. تفهيم ديمك اوقوديغنى آڭلاتمق ديمك اولوب، بو سايله ده شا گرد هر اوقوديغنى فهم ايدوب، نه اش ايچون فائده لى ايدكنى هر درسنده بيلور. تفهيم اولماديغى صورتده شا گرد اولان ذات واغونلر طولوسى كتاب اوقوسون، انبارلره صغماز درجه ده شيلر حفظ ايلسون كنديسينىڭ استقبالى ايچون بر شى حاضرلمش اولماز. علم، كاغدلره يازلانلرى حفظ ايلمك دن عبارت دگلدرد. حفظ ايتمك بر شى ء و علم

(۱) سنن الامام النسائى و زهر الربى للامام السيوطى. ج ۱ ص ۱۸۰.

(۲) امتحان مشروعيته الڭ آچق دليل حضرت معاذنىڭ يمن گه كتديكن روايت

ايلمش حديثدر.

(۴) ج ۱ ص ۲۲

اوگرنمك ايكنچى بر شيدىر. علم تربيە علماسى، درس او قوتديغى
وقتدە هر او قوتديغى تطبيق و عملياتيلە بيلمك يولنى قبول و بويلە تعليم
ايتمىە توصيە ايلمكدەلر در.

بونلر فكرينه كورە مثلاً بو كون الفبا او قومىە باشلادىغى بر
بالا، ايكى اوچ حرف آڭلادىغى ساعتلە بو حرفلردن كلمە تركيب
ايدوب يازمەسى و تركيب ايدلمش كلمەلرى لازمنچە تحليل ايلمەسى
الزمدر. درست تجربەلر، عقللرى حيران ايدەچك درجەدە اولان
فائەسنى ميدانە قويدىغى صوڭنەدە هميشە كندى فكرندە دائم اولەرق
فائەسز و آغر يول اوزرنندە او قوتتمق ايچون دعوا ايدن كيمسە،
سوز آڭلاماز مكابر ايدكنى ياكە حقى كورمز درجەسندە مجادل
ايدكنى ميدانە قويمش اولور.

عرب لسانينڭ صرف و نحو لرينى او قومقدن مقصد نەدر؟! بونى
ايسە البتە كوب كيمسەلر بيلورلر. مقصد ايسە عرب كلمەلرينڭ
تركيب و تحليل جەتنچە، اعراب بنا دينلمش عوارضلرى ايلە اولان
احوالنى بيلمك و عرچەي عربلر كىي درست سويلشمىە اقتدار كسب
ايتمكدىر. اش بويلە اولديغندە بدان، شرح عبدالله، قواعد، فارسى
تركيبلر، انموذج، كافىە، شرح جامى، عصام، عبدالغفور، سلكوتى،
و... و... و... او قومش و اون سنەدن زيادە عمرينى فدا
ايلمش شاگردلر نيچون عوام تعبیرچە ايكمكلك، طوزلق اولسون
عرچە سويلمىە بيلميورلر؟! حالبوكة بونلرڭ او قودقلىرى شيلر بو
مقدار كوب اولوب، حفظ ايلمش نرسەلرى هيچ اولمغاندە فيروز-
آبادينڭ قاموسى قدر در.

لكن آره يانتاليست (مستشرق لردن) او قومقدە اولان ذاتلر
عرچەزڭ حروف هجاسندن يابشوب، ايكى سنە تحصيلە دوام ايدرلرسە
صحرا عربى خاتونندن طوغمش اولان بر عرب قدر عرب لساننى

بیلور لر ونه استر لر سه آنی یازار ا هم شو یلیه آلور لر . ایمدی ،
بو ایکی تور لی خلقلرک قانغیسی اصل مقصد آردندن سیر ایلمش
اولور؟!... ظن ایدرم بونک جوا بنی بیلمه یین کیسه اولماز .

برنجی فرقه ننگ او قومقلری کاغدلر ده و کتابلر ده یازلمشلیری ،
قواعد تعلیم بوزلدیغی سوکنده تألیف ایدلمش کتابلری فهمسنز
وتطبیقسز او قودقلری حالده ایکنچیلری ذهنلری کتابلر ده و بحثلر ده
الحاصل مقصد اولمایان شیلر ده صرف ایتمای بلکه مقصدن بر قارش
آیر لمای دوام ایتمکریدر .

تعلیم حقنده اولان اصول جدیده ایله اصول قدیمه ننگ ا ک باشلیچه
عد ایدلان فرقی اوشبو نندن عبارتدر . یوقسه بعض کیسه لارک ظن
ایتدکلری کبی اصول جدیده ایله تعلیم ، نه شریعتمه زه خلاف ونه
آخرنده منتظر بر خطر ده واردر .

اونبرنجی وظیفه

اختیار علم

علم او قوت مقده بتون دنیا عقلاسی طرفندن قبول ایدلمش بر
قاعده اولور سه ، اوده هیچ شبهه سز : « کراک سوکنده کرکللری تلقین
ایلمک لازم » دینلمش قاعده اوله چقدر . بناء علیه هر ابر معلم اوشبو
یول اوزر نده یور میه بور چلیدر .
ابن مسعود (رضی الله عنه) : « علمک پک کوب لکن سز لر

هر برندن اڭ گوزلن اختيار ايدگزا!» بيورمشلر در (۱).
شاگردلرڭ كوڭلرینه علم ايچون نشاط وحميت، حب ملت
و حب وطن كبی حسیات شریفه اورلقلری ساچمك، معلملر اقتدارینه
امانت اولندیغی شبهه سزدر. بویله شیلر اولنمادیغنده معلملرڭ تربیه
ایلمش اولان شاگردلری كرك آرسطو در جه سینده بر حکیم و ابن
رشد مثالنده بر علامه ده اولسونلر جمله همتلری کیسه ایله قورصاق
طولدرمقدن عبارت قالور. حالبوکه بویله شیلر علم اهلینه اوخشایاچق
صفتلر دگللردر. وبوندن باشقه ملت آره سنده بویله عالملر یوزده
یکرمی نسبتنده اولسه لارده فائده جهتنجه صفر در جه سینده قالورلر.
جمال الدین الافغانی، علی یوسف، مصطفی کامل، احمد مدحت،
شمس الدین سامی وبونلر کبی ادیبلرڭ شهرتلری و کندیلرینه
قلبلرڭ میل و محبتلری علم بابنده عصرلرنده نظیرلری اولنمادیغندن
دگلدر. کم بیلور، بو الوغ دنیاده بلکه بونلر کبی بلکه بونلردن
قات قات ارتق عالم کیسه لر اوله بیلور. بلکه بونلره اولان احترام
و نام عالیلرینه هر کم طرفندن کوسترلن تعظیم، مجلسلرینه دوام ایدن
و آثارلرینی مطالعه ایلیان مرید و شاگردلرینڭ كوڭلرینه فضائل
اسلام، الفت و محبت، ملت فائده سیچون نشاط اوزرنده غیرت ایتمك
کبی اخلاق حمیده اورلقلرینی ساچدکلری سببندندر.

اڭ كرك اولان علملری كركلردن و كرك اولانلرینی كركمازلردن
مقدم اوگرتمك نیوش ایدگی معلوم بر قاعده اولدیغی حالده كركلی
اولمق و كركلی اوله امق طوغروسی بر در جه ایضاح ایتیمیه محتاج اولور.
بر علم اولورکه دنیاسی و آخرتیچون آدم اوغلی آندن مستغنی اولماز.
علم اولور، مقدم زمانده اولان اهمیتی فوق الحد اولدیغی حالده بو
کونده آندن استغنا حاصل اولمش اولور. وبونڭ عکسنجه کچن کونک

اهمیتلی دگل، اسمی بیله اولمایان بر علم بو کونده اڭ مهم علملر
جمله سینه گرمش اولور. اوشنداق بر اورنده کرکلی اولان علمڭ
اهمیتی ایکنچی بر اورنده هیچ اولماز. مناسبتی اولدیغندن بو اورنده
شونی هم دیهلم که: بعض کیمسه لر کندیلرینه هیچ کرک اولمادیغی
بر علمی مهم اعتقاد ایدوب، آزاو دیشلری ایله یابشمقلر و بو
ظنلرینڭ واهی ایدکنی تنبیه ایدن اولورسه باشینه قیامت لر قوبار اچقلردر.
وبونڭ عکسی اوله رق هر کون و هر ساعت احتیاجلری اولان بعض
علملری اکیاتلر درجه سنده اولسون کرکلو ظن ایتمز لر. و بو
قبیلدن بعض ذاتلر اولورکه کندیسی استاذندن نه او قومش و نه
ایشتمش ایسه شونی تعلیم ایدر، کرک و کرک دگل مسئله سنی تفتیش
ایلمک دگل ایشتمک بیله استه مز لر. ظرفادن بر ذات، بونلری
«فونوغرافلر» دیه یاد ایتمکده در. بو بحثڭ اوچی اوزون و بر سوزه
اوچ دورت تورلی سوز ایاره چک اولندیغندن بوراده طوقتامق مناسب
کور لور.

ایمدی مزبور بحث طوغروسنده آچق بر قاعده یه احتیاج
اولنورسه: سز، اولادگزی کندی زمانگزدن غیر ی بر زمان ایچون تعلیم
ایدگز! زیرا آنلر سزڭ زمانگزدن غیر ی بر زمانه یاشامق ایچون
دنیا یه کلمش لردر» معناسنده اولان: «علموا اولادکم لزمان غیر زمانکم،
لانهم خلقوا لزمان غیر زمانکم» دینلمش مبارک سوز قدر مطرد و منعکس
بر قاعده اولماز.

بو، بر سوزدرکه اگرده قائلی فرنکستانلو اولسه ایدی هیچ
شبهه سز فرنکلر مکتب و مدرسه و جمله تربیه خانه لرینه کموش
تخته اوزرینه آلتونله یازوب آصارلر ایدی.

بو، بر سوزدرکه اگرده ایشدرلر ایسه هواده اوچمقل اولان قوشلر،
تاغلردن آغوب دوشمک اولان چیشمه لر، تعظیم یوزندن طوقتارلر ایدی.

بو، بر سوزدرکه ياشن ايله يارشوب وار مقده اولان لوقه موتيفلر
اگرده بونی ايشدر لر ايسه سحرينه و طوغر لغينه حيران قالوب
اورنلرنده طورر لر، يورمز لر ایدی.

بعض آثار جدیدده مطالعه ایتدکمهزه کوره بو مبارک سوزك
قائلی جناب مرتضی (کرم الله وجهه) حضرت تاری ایتمش. شبهه
یوقدرکه بویله معنالی و طوغری، بلیغ سوزی سویلمک، مشار الیه
کبی عقلی و صاف کوکلی ذاتلره میسر اولسه اولور.

بوکا کوره شاگردلره ویرلهچک تعلیم، الوغ و یکت اولدقلرنک
استعمال ایدلنهچک و آکا محتاج اولنهچق شیلردن عبارت اولمهسی
لازمدر. بر شی که شاگرد و قتلرنده او قوبده مکتبدن مفارقتلرنک
اونودهچقلر ايسه آنی اوقوتوق، استقبالنده فائدهسی کورلیمهچک
نرسه ايله شاگردک باشنی واتوق و عمرینی بر باد ایتمکدن
عبارت قالور.

بو کون اوقومقده اولان شاگردلر و یاش بالالر، امتک قانی
منزلنده اولوب، بتون امت بر جسم اولهچقدر. قان بوزلدیغی
صوگنده جسم خستهلنهچک اولدیغندن یاش یگتله بوزوق خلق ايله
خلقلنور لر ايسه هیچ شبهه یوقدرکه امتدن عبارت اولان جسم هم
هلاک اولهچقدر. وایکنچی عبارتله: بر امتک سعادت و شقاوتی یاش
یگتله اندهدر. یاش یگتله فنا خلقلو اولور لر ايسه قارتلری عبادت
خانهلرده طولوب یاتسونلر، فرشتهلر کبی صاف اولسونلر ملت
استقبالی ایچون فائده کورلمز.

بناء علیه جهالت و فساد اخلاق عسکرینه قارشو طور مق ایچون
شاگردلرک اللرینه هجوم و دفاع خدمتلرنده قوللانوق ایچون ایکی
تورلی قورال و یروب، استعمال کیفیتنی هم او گرتمک لازم اولور.
زیرا استعمال روشنی بیلنمکده یالکیز قورال بر اشه یاراماز. بو
ایسه اختلافلی بر مسئله دگلدر.

هجوم و دفاع قوراللىرى نەلەر در؟ اخلاق علماسى اثرلر نەدىن
آڭلادىغۇزە كۆرە هجوم قورالى: رياضت بدنيە واسطەسىلە شاڭگىردلر ك
جسملر يىنى وعموما اعضالر يىنى قوتلندىر مك، عقللر يىنى دە (قال، قيل،
اعتراض، ظن، تفردت به، اقول، اجيب، تدبير، تأمل) كىبى شيلر ايله
دگل بلكە درست و حقيقى علملر اوڭردوب، كوڭللر يىنى نورلاندىر مەقدن
عبارتدر. هجوم قورالى، شاڭگىردلر ك كەالتلر ي اچون هر نە قدر
لازم بر شى ايسە دە دفاع قورالى آنلر اچون الزمدر. دفاع قورالى
دېدكەز شيلر بونلر در:

(۱) دين علمى. دين ديمك هر كيمە معلوم اولدىغى اوزرە
جناب اللهدن نوع انسانك دنىوى معاش و معادنە صلاح و فلاحە سبب
اولمق اوزرە تعليم ايدان بر قانون اولدىغىدن آدم اوغللر ي
اچون ك مەم اولان بر شيدر. بو قدر خلقىدن عبارت اولان
هيئت مجتمعه نك انتظامى و بر فكر دە اتحادى دىندن باشقە شيدە
صورت طوتماز. دين اولمادىغى صوڭنە، انسان، هيچ بر رذالته
ارتكاب ايلەكەن قورقماز. دىندن باشقە مدنيت اساسى اولماز.
دىنسىز كيمسە دن خير اميد ايلەك قدر عبث بر شى يوقدر.

اوغرىلغى جناب اللهدن قورقوب و ايكنچى عبارتله جناب الله
رضالغينه نائل اولمەي اميد ايدوب ترك ايدن كيمسە ايله محكمە
وضايطلردن قورقوب ترك ايدن كيمسە آرسىندە ير ايله كوك
آرسى قدر آيرمە و آرىغى هيچ كيمە ياشون دگلدر.

سقراط، الوهيت و وحدانيت، بقاى روح كىبى شيلرە اعتقاد ايتدىكى
كىبى شاڭگىردلر يندە ك ابتدا دين تعليم ايدر، عفت و صلاحى، عبادت
وزهدى محبوب كوستر مك طوغر و سندن بدل غيرت ايلر، شهوتە
يارمك و دنيايە حريص اولمەدن زيادە نفرت ايتدر ر ايدى (۱).

بز، اهل اسلامه نسبتله، تابع اولدقمز اسلام دیتی و فخر کائنات افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک طوغری یولی جمله آداب و فضائل اخلاقیه بی جامع اولدیغندن شاگردلرمزه اڭ ابتدا بونک احکامنی (خالص اسلام قواعدی اولمق اوزره) تعلیم ایتمک فرض اوله چغی شبهه سزدر.

لکن دین علمی نهدر؟ دین علمی شبهه سز اصول سلف اوزرنده توحید (ایمان فطری) قرآن شریف، حدیث و سیر رسول صلی الله علیه وسلم، تراجم اصحاب و مفسرین، اصول حدیث و تراجم محدثین، تاریخ اسلام، فقه اسلام، اخلاق فنلرندن عبارتدر (۱).

اگرده توحید، اهل کلام اصولی اوزرنده اولور ایسه اول وقتده صنعت علملری جمله سندن اولور (۲). زیرا اهل کلام اصولی دینی فلسفه یه تطبیق و کوب اورنده فلسفه قاعده سی اوزرینه تصرف ایتمکدن عبارتدر. علم کلامک اسلامدن بر منزه به اختصاصی اولمق شویله طورسون حتی اسلامه اختصاصی ده یوقدر. شایان تعجبدرکه: هر دینک متکلملری کندی اصوللری و ایکنچی تعبیرله عصر سلف سوکنک ترتیب ایلمش اصول جدیدلرینی (۳) بویله و شویله مدح ایتدکلری حاله بونلر کوستردیکی و بونلرک ثنالرندن امید ایدامش مرتبه ده ثمره کورایامشدر. فن کلام کوچلی بر ماشینه درکه اسلام فائده سینه عمل ایتدرلدکه فائده کتوردیکی کبی، ضررینه اشلاتدکه شو نسبتک ضرر کتوره بیلور. لکن کوب وقت کورلرکه بویله بر ماشینه بی قوللانمایه ممارسه ایتمه یین ذاتلر فائده کورمک نیتله اشه یابشوب تدارکی ممکن دگل بر ضرر کتوررلر.

سیر و اخلاق علملرینی تتبعلری سایه سنده هر زمانک حتی که بو عصر مزک بر چوق حکیملری اسلامک فضائلنه و قواعد عالیه سینه

(۱) معارج الوصول لابن تیمیه ص ۱۲.

(۲) هدایة الاطفال. للشیخ حسن توفیق المدرس ببرلین. ج ۲. ص ۳۹.

(۳) علم کلامک ترتیب ایدلمه سی اوچونچی قرن هجریه مصادفدر.

وقوف پیدا ایدمرك بنی آدم سعادتچیون الوغ بر واسطه اولدیغنی
اعترافه مجبور اولدقلری حاله بو آنچه عصورلر كچمكاه اهل كلام
دلایلرینه قناعت ایدمرك كندی مذهبنی ترك ایدن ویاكه خصمینك
سوزینه حق ویرن کیمسهلر وارلغنی تاریخ بزلره کوسترمامشدر.
اهل تجربه فکرینه کوره بونك باشلوچه سببی: كلام اصولی
هر دینی وهر دینلری فرقه واحزابلره (صرف رأی ایله) تقسیم اینرك
هیچ وقتك اتحاده كتورمك ممكن اولمایان صورته آرهلرینه عداوت
اورلقی ساچمه سیدر. خصوص اسلام كلامی اصول شریعتدن دگل،
وایکنچی تعبیرله شارع طرفندن تکلیف وارد اولمادیغنی شیلری
«صفات مسئلهسی وخلق افعال بحثلری کبی (۱) بونلرك نظیرلری
کوبدر» موضوع بحث ایدمرك ایکی طرفدن خلق حاضرلب بربرینه
حمله ایتدرمش ودنیا طوردقچه مصالحه قبول ایلماز روشك بر محاربه
آچمشدر (انالله وانا الیه راجعون).

صوغان باشلرینی جیوب چومهله صالحق ممكن اولمادیغنی کبی
فرقه واحزابلره تقسیم ایدلن ملتده آیاق اوزرنده طوره آلماز.
اهل اسلامك بو کونده اولان ضعفینك سببی افتراقدر. بونك ایچون
اوزون دلیل كتورمیه حاجت اولمای هر کیمه معلوم اولان
(بغداد) واقعهسی میدانددر.

الحاصل علم دین، اهل كلام مسلکینچه تحصیل ایدلندکن امتی فرقه
وحزبلره تقسیم ایلمك وجزئی شیلر طوغروسنه تشنیع ایتمك لازم
کلدیکی حاله سلف کرام اصولنچه تحصیل ایدلدکنده بونك عکسی
اوله رق امتی نقطه واحدهیه جمع ایلمك لازم اولور.

علم كلامی مدح ایدن ذاتلر، وبو فنده ید طولاسی اولان
اکابرلر کندیلریده علم كلام اصولنی تحصیل ایتمکی عهوم شاگرد

(۱) کتاب الکشف للعلامة الشهير الشيخ ابی الولید بن رشد. ص ۴۷. وکتاب

ايچون مناسب كورماي بلكه بر قدر شرطلار ايله تحديد ايتمىشلردر .
شاگردك فصيح و ذكى ، متدين و آنك ايچون متجرد اولماسى بىو
جمله دندر . بونلر آز مى شيلر ؟ ...

پروگرام و بعض رساله لرندن آكلادىغمزه كوره خرىستيانلر علم
كلامى آنچق اورتا مکتبلرده گوزل اوقوب ، امتحان و یرن شاگردلر
اولمق شرطيله كندینه تخصیص ایدلن عالی مکتبه تحصیل ایتدرلر ایش !
بو تقدیر چه اوچ دورت و نهایت یدی و سکز سنه تورلی
مانعلر ايله چابالانوب ، مکتبه اولنهرق سوگره زراعت ، صناعت ، تجارت
ایله مشغول اوله چق و یا که قریه لرده عادى بر امامت خدمتنه اولنه چق
ذاتلرک جمله سنى مدرس ، معلم ، خواجه اوله چق ذاتلر ايله بر لکده
کلام کتابلری و علم منطقده تالیف ایدلن متعدد اثر و حاشیهلر
تحصیلنده دوام ایتدرمک هیچ مناسب اولورمى ؟ ... بونک جوابی
ایسه بر قدر تفکره حاجتلی (و ناظورة الاستقبال) نام قورال واسطه سیله
تعمیق نظر ایتیمه لزوم لیدر .

بو طوغروده هر نه قدر اوزون سويلهدك ايسه ده كوكلمزده
اولانك الفباسنى اولسون بیان ایده آلامدق . مقصددن یراق کتمک
احتمالندن احتراز ایدهرک مقصود اولان نقطه یه هنوز و اصل اولمه دن
ایلك سوزى کيسوب آیرلوب کیتدکمز یره کیر و قایتدق .

فخر کائنات رسول اکرم افندمز سلطان الانبیا صلی الله علیه
وسلم حضرتلری بزلره تبلیغ شریعت ایتمک ایچون بیورلمش قللری ،
ادبک غایه سینه و مکارم اخلاقک منتها سینه ایر شمش بنده لری ،
اولدیغندن بز اهل اسلام ایچون ذات پا کلرینک سیرتنی کما ینبغی
بیلمک و شاگردلره هم بیلدرمک تیوشلی اولوب ، قرآن شریف و حدیث
علملری شریعتمزک اصلی اولدیغندن بونلری هم تدبیر اوزرنده
اوقومق لازم کلور .

(۲) اقدام. اقدام، قوت بدنیه و عقلیه یی نشاط اوزرنده تصرف ایلمک دیمکدر. اگرده شاگردلره اقدام اوگردلور ایسه آنلرده بومشقتلی دنیایه مقاومت ایتمک و تحصیل رزق یولنی گوزل بیلورلر و دنیا معیشتلرینی هم آکا کوره کیچرمک یولنی طوتارلر. آدم اوغلی کندی معیشتنی تحصیل ایلمک هوسنده اولمازسه فقر شایه دوستلرندن شکایت ایدرک عمر اوزدرمییه مجبور اولور.

(۳) اقتصاد. اقتصاد اوزرنده اولان کیمسه کسپینک محصولی اولان شیلری و معیشت مدارلرینی اسراف ایتمک و مناسبتسز صرف ایلمکدن امین اولور. بو سببدن افراددن عبارت اولان عائله و عائلهلردن تشکیل اولنان امت عالی گوزللشر و سرعت عجیبه اوزرنده سعادت طرفنه یول آلور.

(۴) فضیلت. فضیلت سایه سنده آدم اوغلی جناب الله عبادت آتا و آنایه اطاعت، طوغمه و باشقه یاقین و یراق قارنداشلره و عموماً دیندشلره احسان و شفقت، مکتبه واردیغنده همت و شادلق اوزرنده تحصیل، معلملره حسن تشکر، تحسین اخلاق، ادب و نظافت، حفظ صحت، کبی شیلره رعایت ایدر. فضیلت سببندن انسانلق، عالمک، مسلمانلق نامنی هوایه اوچرمقدن و ناموسلری تاپتامق کبی بدبختلکلردن صاف اولور. انسان، نه قدر عالم اولسه ده اولسون فضیلته مالک اولمادیغی سوکونده، هر تورلی فنا یوللره سلوک ایده بیلور. فضیلتی اولمایان عالم قورالنی استعمال ایتیه بیلمه یان عسکره اوخشار.

(۵) آداب معاشرت. هر تورلی یاقین و یراق کیمسه لر خصوصاً بالالری و خاتون هم ایرلر ایله معیشت ایتمک یولنی بیلمک، آداب معاشرتدر.

(۶) تربیه فکریه. انسان، آغاج مثالنده یالکوز جسمدن

عبارت اولماي بلكه حيات فكريه يهده مال كدر . اوشبونك ايچون تربيه فكريه شاگردلر ايچون فوق العاده لازم اولور . ترقیات مدنيه و ترقیات علميه جمله سی تربيه فكريه سايه سنده حاصل اولور . زمانه زده خدمت ایدن ماشينه لر ، بخار و الكتريقلر جمله سی تربيه فكريه ثمره سی اولوب ، بوندن صوگ دخی نهلردن خدمت ايتدره چكاری آنچق الله تعالی حضرتلارینه معلومدر . تربيه فكريه انسانلری عالی طبیعتلی ایدر ، تربيه فكريه اولورسه قان ايچمكده اولان سلوك مثالنده آدملرك ثروتلارینی حقسنر تارتمقدن اجتناب ایدر ، دنيايه خدمت ایتمکی كندینه الوغ بورچ بیلور . بونلردن باشقه غیرت ، اقتصاد ، خدمت ، تحمل ، صبر ، شفقت ، حب ملت جمله سی دفاع قورالی اوله چق وشاگردلره نعلیم ایدامه لری برنجی درجه ده كرکلودر .

دیدكمز روشچه ، هجوم و دفاع قوراللی حاضر و استعمال روشلرینی هم عالم اولان شاگردلر بوفائده لی تربیه لری سايه سنك هیچ وقتده كندی عائله لرینه بلكه كندی ملت لرینه یوك اولمازلر ویوز قاره لغی ده كتورمازلر . بوندن اوستون اوز رزقلرینی مشروع وجه ایله كسب ایتمیه موفق اولمغله ابنای وطنه دلیل (یول باشچسی) اوله بیلورلر . اوشنداق هر نه اولسه ده اولسون عقل و شریعت مگروه كورن شیار بونلر قاشنده برنجی درجه ده منفور اولور . بو سايه ده امت مسعود و ملت استقبالی ده امیدلی اولور .

بر ملتك یاشلری معاذ الله گوزل تربیه دن محروم اولدقلری سببندن عمرلری سفاهت خانه لرده یالقاولق واسراف ایله اوشنداق یالان محبتلره و ریالی دوستلره یارانمق و آلدانمق ایله كچیره ایسه اولمته انقراض اوله چق دگل ، انقراض اولمش كوزیله باقلنور . یاشلرینك فسق و فساده انهماكلری سببندن منقرض اولمش ملت حقنده كیملر مسؤل اولنه چق ؟ مضموننده بر سؤال بیزم خاطر مزه

کلدکی کبی باشقه لرك خاطرلرینه ده بلکه کلور. اگرده بویله سؤاله جواب ویرمک لازم کلورسه شبهه یوقدرکه: «بونلره گوزل تربیه ویرمش مکتبلر ایله عالمر، مکتب و معلملره یاردملرینی دریغ ایتمکه اولان دولتی کیمسه لر و چکر پاره لرینی حامیسز و کوزسز تاشلامش اتالر ایله ولیلر!» دیه جواب ویرامک لازم کلور.

روس وفرنکارده اولان محیر عقول اختراعلر، ایزگولک اشلره بویله احسان واعانه لر جمله سی تربیه فکریه و تربیه روح سایه سنه فائده لی علملر تعلیم ایدامک سببندن میدانه کلمشدر. اوستمزده اولان کولمکلرمز، آستمزده اولان دوشکلرمز، چانه و آربه لرمز حتی که قاره و کاغدلرمز الحاصل یالانغاچ تنمزدن باشقه نهمز وار ایسه جمله سی بونلر قولندن اشلنوب، چقدیغی آنلرده تربیه اولوب بزلرده درست تربیه اولمادیغی ایچوندر.

روسلرک منفعت عمومیه ایچون ویرمکده اولان پاره لری، کندی دینلری حقنده ایتمکده اولان اعانه لری بالالری تربیه ایلمک وعموم خلقنک فعل و خلقلرینی تحسین ایلمک یولنده کوسترمش سعی وغیرتلری سویلنور ایسه آدم اوغلی عقلندن شاشار.

لکن بزلر نه وقته قدر یونانلوردن میراث اوله رق قالمش ویوز تورلی تحریفلر ایله نقل و ترجمه اولنه رق آرامزه کرمش اولان کچکنه بر فلسفه تیره سنده ایلانوب عمر اوتکارمکده مز! برم عمرلرمز اوتدی، بتدی اکن بوندن لازم عبرتی آلمای، بالالرمز عمرلرینی اوتکارمکده یز! بزلر قانغی ونته قدر، اصلا درس کتابلری اولمادقلری وترویج اسلامه ذره قدر فائده کتورمه دیکلری حالده شوپله کتابلردن درس ویرمکله بالالرک ذهنلرینی زهرلب استقباللرینی بر باد ایتمکده یز!...

شعر: اذا کنت لا تدری فتلك مصیبة * وان کنت تدری فالمصیبة اعظم بزم بو کونده قوللرنده اولان دفترلره معلم طرفندن ایدامش تلقینه موافق آغزلرینی بورغالب باشلرینی بر طرفه صالوب: بر کیمسه

دنیا استرسه علم اوگرنسون، بر کیمسه آخرت استرسه علم اوگرنسون،
بر کیمسه دنیا و آخرتک هر ایکسنی استرسه کنه علم اوگرنسون! . . .»
دیہ یازمقده اولان بالاچقارمز کیم بیلور، بلکه کیلهچک زمانک
آتالری همده بزم کبی سوز آگلاماز و آگلایته بیلماز آتالری
اولمای بلکه حمیتلی و جناب الله رضاسنی تحصیل یولنده هیچ کمک
ملامتندن قورقماز آتالری اولورلر. بو تقدیرچه بونلری اوز
زمانزه دگل بلکه اوزلری بولنهچق زمانلرینه موافق تربیه
ایتمکمز لازم اولور.

اون ایکنچی و وظیفه

مکتب و شاگردلر حالینه نظارت

شاگردلرک تربیهلری معلملر لدمه سینه لازم اولدیغی کبی
مکتب حالینه نظارت ایتمک هم (اگرده باشقه برمه تعیین ایدامش
ناظر اولماز ایسه) البته معلملره امانت اولنور. نظارتسز اولان
مکتبک وارلغی و یوقلغی مساویدر. بینه هیکل
بری آشامقده، ایکنچیسلی ایچمکده، اوچونچیسلی یازمقده،
دورتنچیسلی اوقومقده، بشنچیسلی آنک یاننده غرغر یقولامقده،
آلتنچیسلی صاچ قرقمقده، یدنچیسلی صوغش حکایهسی سوایلیمکده
سکزنجیسلی خاتون و قز حادثهلرندن خبر ویرمکده الحاصل الوغ
وکیچوک، اوین وچن، سبق و ماصال جملهسی قارمه قارش اولورسه
وای او مکتبک حالینه! . . .
مکتبلرک ایچ و طشلری کورکام، ترزه و بیچ، مورجه و ایشک
کبی اورنلری بارنچه سلامت و آشخانه هم طهارت خانهلری جیلی
و مکمل اولمهسی الحاصل مکتبده اولان نظام و حسن اداره، طشره دن

كلوب كروچى اچون بر مبارك علم اورنى ايدگنى كوستروب
طورسون همده خلق اچون كوچركيچ اولميه لائق اولسون. شيا
شاگردلر ك جسملرى سلامت اولمىسى طوغروسنده ايرم
نظارت ايتمك لازم اولوب، بونك اچون مكتبى هر تورلى بچراق
ونجسلردن صاف طوتهق، هواستنى تيز آلماشدومق اقتضا ايدر.
اوقودقلرى، يازدقلرى وياكه مطالعه وتكرار وقتلارنده
كوكرگه ضرر ويرهچك روشله اوطور مقدن منع ايدوب، ضرر خوفي
اولميهچق كيفيت اوزره اوطورميه عادتلندر مليدرلر.
قوياشه قارشو اوزون وقت طورمق وايكى طرفدن بيل
يورمكه اولان اورنلره اوطورمق، ترلى ايكان آچق ترزه يانده
طورمق، عادت طشنده يقوسزلق، آشادقدن صوك بلافاصله درسله
مشغول اولمق، قاينار حالنده صالحونه چتمق ياكه صالحون صو
اچمك، هضمى آور شيلرى كوب آشامق، تماكو تارتمق، ايسرتكچ
اچمك، ضرورت يوق ايكن طون وبورك كى آرتق جىلى شيلر
كىمك، پك قوتلى وياكه پك ضعيف اولان اوت ياقتيلرى حضورنده
يازى يازمق و اوقومق كى شيلر ضررلى اولديغيچون شاگردلرى
بونلره عادت ايتدر ماسسزلك الزمدر.

بعض بالغ اولان يكتلرده نادرلك اوزرنده دخى بر ياشرون
عادت (۱) اولوركه وقتنده تدارك ايدلمز ايسه آخرى قورقنچلى
بر فناغه ايرشدرهچكدر. معلم اولان كيمسه بردن كندى وظيفه سنى
اجرا ايتمك نيتيله وايكنچيدن مطلقا بر خير خواهلق قصديله بوندن
تخدير يولنده نصيحتلر ايتمه ليدر.

مذكور عادت، جناب رسالتپناه طرفندن تاكيد اوزرنده منع
ايدلدىكى كى طبيبلر طرفندن هم فوق العاده تخويىف ايدلمكدهدر.

بوندن حاصل اوله چق خسته لكارك اڭ ينگلنرى، . . . لك هم جنونلك
ايمش! . . . . . گوزل تربيه ايدلمكده اولان شاگردلرى تموغ ايله
قورقتمق واجماخ ايله كوڭللىندرمكده نصيحت ايتميه چندان حاجت
دوشماي بلكه جناب الله ورسول اكرم طرفندن امر ونهى ايدلماسى
كفايت ايدرسه ده خصوص بو عادتك بلاسنى رفع ايتمك ايچون
طبيبلىر طرفندن بيان ايدلمش مضرتلرن سويلمكده ضرر اولماز.
يوقاروده هم ديمش ايدك: «وجودك صحتنى صاقلامق مادهسى جمله
شيدن مقدم اولور». واقعا بر شاگرد ابن رشد مرتبه سنده بر
علامه وفيلسوف اواسون وجودى خسته اولديغندن صوك آنندن
نه كى خدمت مأمول اولور؟

بناء عليه معلم اولان ذات، نظارتنه تابشلامش بالالرى حفظ
صحت قاعدلرينه تطبيق ايدمك تربيه ايلمهسى لازم اوله چقدر.
ناگاه شاگردلر آرسنده خسته لنوچى اولورسه ويا كه قضاء قول
وآيق صنار ويا كه اعضالر اورنندن چقارسه بوولسه طبيب
چاقرمق وطيپ اولنماديغى صورتده تجربه اهللرينه مراجعت ايتمك
تيوش اولور.

شاگردلرڭ جسملرينى خسته لكدن صاقلامق حقنده اجتهاد
ايلمك نه قدر لازم ايسه فكرلرينى هم معنوى خسته لكردن صاقلامق
ايچون سعى ايتمك دخى زياده لازم اولور. چونكه جسم خسته لنور
ايسه شايد بر وقت كلوب صاحبي سلامت لنور اما فكرى خسته لنور
ايسه واى بو حاله واى!! . . . بو ايسه اڭ قورقنچلى بر خسته لكدركه
هيچ وقتده دوا قابل اولماز. فكر خسته لگى معنوى طاعوندر كه
بعض وقتده بتون ملتة شائع اوله رق تمام هلاك ايدر.

ذهن تحمل ايدمك مرتبه دن زياده ويا كه اصل فن ايله مناسبتى
اولمايان شيلردن درس ويرمك، اوشنداق استراحت ايتدرمى

طوتاشدن درس اوستنده طوتمق، کندیسی یخشی آکلاب یتمه یین شیلری شاگردلرینه او قوتمق جمله سی فکر خسته لندرو چی شیلردر. اما حاشیه لردن درس ویرمک، مناظره اسمندن معناسز شاولاب یورمک اصل میقروپلردر. شاگردلر ایچون کونده بر ساعت مقداری قول و آییاق خدمتلی ویا که قول و آییاق اوینلری ایتدرمک هفته ده بر مرتبه اولسه ده مونچه ده یوونمق حفظ صحت سبیلر نندندر. بالارک او قومهلری ایچون اجتهاد صرف ایتمک نه قدر لازم ایسه وجودلری ایچون فائده ویره چک اوینلره هم مساعده بلکه تشویق ایتمه لیدر. چونکه سلامتک هر شیدن مقدم الزمدر. علم تربیه علماسی نظرنده بالار اوین اویناتمق (لاز اولان شرطلریله) تاریخ علمی مرتبه سنده لزوملی عد ایدامکده در. یورمک، شعر دگلامق، موسیقی ایشتمک سلامتک ایچون فائده لی اولوب، فقط معلم ویا که ناظر لر کوز اوکنده و ادبلی پرلده اولمه سیله مشروطدر. شعبه بن الحجاج حضرتلری حدیث علماسینک استاذلری اولدیغی حاله حدیث درس لرندن یالوقدیغی وقتده ادیب شهیر ابو زید اللغوی شعرلرینی دگلار و کندیسی هم شعر سویلب خاطرینی تسلیه ایدردی (۱).

علماء کباردن اولان ماجشون، غناء استماع ایلیمک عادتلی اولوب، حتی ابن حنبل حضرتلری: «بزلره ماجشون کلدی، غناء ایدوچیسی هم برابرنده ایدی» بیور مشدر (۲).

ایلیک زمان عالمللری هنر و صنعت طوغر و سنک شاگردلرینی تحریض ایتدکلری کبی کندیلری هم ایلیک دقیق هنرلری اربابی کبی بیلور لر

(۱) و فیات الاعیان ج ۱ ص ۲۰۸.

(۲) و فیات الاعیان ج ۱ ص ۲۸۷. اغانی ج ۱۳ ص ۱۰۹.

ایندی. بو حاله طبقات کتابلری عدل شاهدلردر. ایدنی عصر مزده اولان عبدالله ندیمی بیلیمین کیم وار! بو کبی بیوک سیاسی، ادیب و شاعر، منشیء بلیغ، محرر فصیح اولان ذات، بر تلغرافچی قدر تلغراف علمی بیاور و بعض وقتده مصر القاهرده تلغرافخانهده خدمت ایدر و تلغراف نوبتی آرسنده جامع الازهره کلوب مذاکره علم و تدریسله مشغول اولوردی. اگرده ممکن اولوبده مکتبلر حضورنده صنعت اوگردنور ایسه شاگردلرک بو کونده سلامتکاری وکیلچک کونده تأمین معیشتلری ایچون بیوک بر فائدهسی کورلور ایدی. ضرر سزه اوینلره مناسب وقتیله، موافق اورنیله رخصت ویرمک لازم اولدیغی کبی شریعت ویا که طب جهتنجه ممنوع اولان اوینلره مساعده ویرمک هیچ جائز اولماز. بو کبی اوینلر زمانه سینه کوره معلملره معلوم اولور. شاگردلرک دگل حتی ایکی شاگردک بر یره کلوب، اوزون مدت سویلشمهسی عیب بر اش اولدیغندن بو طوغروده آییرم دقت ایتمه لیدر.

بوزوق فکرلی یا که فسق و فحش ایله مشغول اولان ذاتلری مکتبه قبول ایتمک درست اولمادیغی کبی بونلره اختلاط ایدرگه هم شاگردلره رخصت ویرلمز.

فساد اخلاقه سبب اوله چق رومان و حکایه لری اوقومییه، ادب خارجنده یازامش رساله و کتابلری مطالعه ایتمییه و یانلرنده بولندرمیه شاگردلره هیچ جائز اولماز. بو کبی اثرلر ایسه هر لسانده وهر طوغروده بولنور.

معلم اولان ذات، شاگردلرک آتا و بابالری ویا که تربیه ایدوچیلری ایله بر قدر تانش اولمیدر. چونکه بویله اولدیغنده در سنه

حاضر اولمیان شاگردلرک نیچون حاضر اولمادقلرینی اوگرنمک،
ناگاه درسنه دوام ایتمگندن منع ایدهچک سبب اولورسه چارهسینی
بولمق، لاقلا گوزل مشورت ویرمک ممکن اولور.

اسلاف کرام، شاگردلرینی عزیز بالالری مثالنده عزیز
کوروب، هر وقتده حاللرینی تفتیش ایدرلر اگرده درسلرینه
حاضر اولمازلر ایسه سببینی هم تدقیق قیلورلر ایدی.

ابو یوسفی حضرتلری، یاش شاگرد ایکن وقتنده فقیرلکلی
سببندن عائله لرینه رزق تحصیل ایتمکله مشغول اولهرق محترم
استاذلری ابو حنیفه (رضی الله عنه) مجلسلرینه حاضر اولمامیه باشلامشیر
ایدی. ابو حنیفه حضرتلری بونک سببینی تفتیش ایدوب بیلدکنه
شاگردینی خلوتخانه سینه چاقروب، یوز درهم آچه ویردی و: «رزق
ایچون بونی صرف ایدگز، اما درسدن تخلف ایلمهگز بو پاره تمام
اولدیغنده دخی بکا اعلام ایدگز!» بیورمشیر ایدی.

بزم معلملرمز، حضرت ابو حنیفه کبی برنجی درجهده اولان
اغنیالردن اولمادقلری بلکه ابو یوسفی (رحمه الله) کبی فقیر حاله
اولدقلرندن مال اعانتی ایلیمک ممکن دگلدر. لکن بعض وقتنده معلملره
یخشی سوز ایله نصیحت ایتیمک ویا که گوزل مشورت ویرمک یاخود
ذکی واستعدادلی شاگردلری کوستروب حال یتشدکنچه یارم ایلیمک
طوغر وسنه بعض حمیتلی بایلره اشارت ایتیمک کبی خدمتلره اوکغایی کلور.
وقت و حال اقتضاسینه کوره شاگردلرک خاطرلرینی تسلیه ایتیمک،
عرف و عادتله مخالف اولمایان صورتک استراحت ایتیمیه رخصت
ویرمک عالیجنابلقدر. الله تعالی حضرتینک رحمتنه اولسونلر، علمای
سالفه مز صالحون صوفیلقلره التفات ایتمز لر، قوری کورنشله حق
قویمازلر ایدی.

بدن و ذہنی مشقتلندرمش کیہسہ ایچون بعض وقت استراحت
ایلمک لازم کلور. امام مالک حضرتلری بتو مرتبہ اولان علم
وکمالتلریلہ مجلسنک استفادہ ایلہ مشغول اولان بعض اصحابنہ خطابا:
«خلق فیل کورمیہ کتدیلمر سزار ہم وارسه گر چی!» دیدکلی منقولدر.
ازواج طاہراتدن ام المؤمنین عائشہ رضی اللہ عنہانک سلطان
الانبیا افندمز صلی اللہ علیہ وسلم حضورندہ حبشیلرک اوینادقلمرینی
قاراب طوردیغی مرویدر (۱).

عبدالله بن عباس (رضی اللہ عنہما) حضرتلری شاعر قریش اولان
عمر بن عبدالله بن ابی ربیعہ قصیدکسنی دگلادیغی وبر ایشتمک ایل
سکسان بیتدن عبارت اولان مذکور قصیدہسنی حفظ ایتمکلہ
باشندن آخرینہ وارانچہ اوقوب چقدیغی مشهوردر.

اون اوچونچی وظیفہ

آداب

بورایہ قدر سویلدکمز وظیفہلر معلملر ایچون لازم حکمنده
اولوب، بونلردن باشقہ دخی بعض بر ادبلر واردرکہ اگرده معلملر
بونلر ایلہ دخی صفتلنورلر ایسه کمالتلری زیاده اولور. دیدکمز
ادبلردن مهم اولانلری بونلردر:
(۱) فصیح سویلمک، انسانلرده اولان دیلہنر کوسترہچک بر
فورال اولوب، کوکلده اولان شیلری ویراقده اولان واقعہلری
آگلادوچی بر ترجماندر. دیل ایلہ جواب ویرلور، حاجت وقتده
شباعت استہلنور، قایغولری تعریف ایدلنور، حسرتلیلرہ تسلیہ، قبیح
شیلردن منع، گوزل شیلرہ تحریض ایدلنور. طویلر یتشمہین اورنلرہ
دیل ایرشور، ماشینہلر قوتی یتشمہین اشلری دیل اشلر.

سويلاوچى، اگرده سويلميه ماهر، حرکات هم سکناتی متناسب اولورسه دگلاوچيلرينه وعظلمرينى ينگل قبول ايتدور، مزدائىنى هم آچق آگلادر، خصمينه كوب وقتده غلبه ايدر. اوشبونگ ايچون معلم اولان كيمسهنگ سويلشه بيلمك طوغروسنه كامل اعتناسى اولمهلى وخطابت آدابلمرينى يرلو يرنده استعمال ايتمه ليدر.

معلم، اگرده نصيحتلمرينى قاعده سيله سويلر ايسه او وقتده شاگردلر طرفندن حرمت اوزرنده استماع اولنور، غائبلره وكچوكلره هم تبليغ و نقل ايدلنور. شويله كه سويلنمش سوزلر هوايه تارالوب بتدكلى حالده اثرى همان قالور.

مشهور وزيرلردن حسن بن سهل كندى اوغللمرينه خطابا: «اى اوغللم! نطق اوگرنگز، انسانك باشقه حيواندن آيرمهسى آچق نطق سايه سندهدر، نطقكز كامل اولورسه انسانلقكزده كامل اولور» دييور ايمش. لكن سويله مك وقتنده دگلاوچيلرنك حاللمرينى رعايه ايتمك لازم اولور. آنلر تحمل ايك چك مقداردن زياده سويلمك يا كه آنلر اهل دگل معلوماتلرى ايراد ايلمك ادبه منافيدر.

امام جاحظ حضرتلرى: «سوزك غايهسى ودگلاوچيلر نشاطينك نهايهسى وارد، تحمل ايك چك درجهدن زياده اولان سوز گوزل اولمق شويله طورسون بلكه حكيملر نظرنده منفوردر» ديمشدر (۱).

گوزل سوزلمى، عمومى فائده و شريعت مصلحتى ايچون استعمال ايدن كيمسه آخترده ثوابلره نائل اوله چغندن باشقه دنياده هم بو هنرى برابرينه مكافاتدن محروم قالماز. سلفلردن برى: «قرآن حافظ، شعر روايت ايدوچى، نحو، عروض، حساب، كتابت، علملرنده ماهر اولان معلم بالالرمزى آلمش درهم حق ايله تعليم ايتميه رضا اولديغى حالده بو كمالترك اكثرندن محروم لكن بيانى گوزل، آگلاوى

كوركام اولان معلم بيك درهم اجرى ده از كوره در « ديمشدر .
معلم، سويلرگه مهارتى سببلى آغر شيلرى شاگردلرينه آچق
تعريف ايدر؛ وينگل آكلاته بيلور. غيرت و اقدام، اجتهاد وسعى كى
بنى آدم سعادتينه سبب اوله چق شيلره رغبت ايتدر. ماهر سويلهين
معلمك نصيحتلى شاگردلر كوكلر نده اورناشور، تا قبرلرينه
وارانجه يولداش اولور. فصيح و بليغ يعنى كامه و جملهلرى اورنسر
تكرارلردن صاف، مقصود اولان معنادن لفظى آرتق و ياكه كم
دگل، مهجور، غريب، ادبسر سوزلردن پاك اولان نطقلى هر
كىم محبت ايله دكلار.

سويلشده، او قودقه، يازدقه، كندن اجتناب ايلمك الوغ
كمالتلردندر. بو خصوصده ادبى كرامك اعتناسى شايان حيرت ايدى.
نضر بن شمیل حضرتلى مامون خليفه مجلسنده كسير سين ايله اولان
«سداد» ى فتح سين ايله اولان «سداد» دن آفرق ايتدكده
(اولا كيسى باغلامق و بند ايتمك، صوگفيسى دینده مستقيم اولمق
معناسنده در) سگسان بيك درهم عطيه آلميه موفق اولمشيدى (۱).
ابو عثمان المازنى حضرتلى عرجى بيتلرينك برنده اعراب
جهتجه اولان بر شهبه ي حل ايدوب، الواثق بالله خليفه دن بيك دينار
كسب ايلمشيدى.
(۲) كتابت و انشاء كتابت و انشاء هنرلرى انسانه هبه ايدلن
الوغ كالتلردندر. بونلر ك نشر علم و تعليم خصوصنده الوغ
ياردملرى اولديغيچون معلم اولان ذاتلر ك هم بونلردن نصيبلرى
اولورسه گوزل اولور. «علمى كتابت ايله قيد ايله كوز»
عمر بن عبدالعزیز حضرتلى: «علمى كتابت ايله قيد ايله كوز»

دييورلا ايدى. فلان كيمسە يازى بيلمەيدىر ديدىكلار يىنە جواب اولار ق
نصر بن سيار: «يازى بيلمگانلك ياشرون خستەلك» ديمشيدى (۱).
آنا لسانمىز اولان تركيچەمىز، بو كوندە فوق العاده اطرادىمىز رسم
اوزرندە هر كيمىڭ ارادە وكيفنە تابع روشدە يازلمقده اولدىغىدىن
نظامە قويلىقى آنچق معلملار ھەقى سايبەسندە اولسە اولور. اگرده
معلم اولەچق ذات بوندىن خبرسىز اولورسە مەلكندە اولنمادىغى شەيئى
صاتوچى بە و كيمسەسندە اولنمەش نرسەيى صدقە و يروچى بە اوخشار.
اوشنداق عربى لسان معلملىرى ايچون كىدىللىرى عربچە قصىح
سويلىشە بيلمىك وقاعدەسىلە بليغ روشدە يازمىنە مەقتدر اولمەسى
ضروردر. باشقە فنلار ايچون ياڭگا كتابلار وفائىدەلى اصوللار ايجاد
اولندىغى كىبى علوم عربىيە تحصيلچون ھم بو صوڭ وقتلردە اڭ
گوزل طريقلار اختراع ايدلمشدر. بو سايبەدە عرب لسانى نيچە
عصرلر مقدم غائب ايلەش اولان كمالتنى اعادە ايتدىكىدىن ماعدا
اولگى زمانلارە نسبتلە كوب ايخشى كىوملر ايلە زينتلمەكدەدر.
بيروت، قاهرە، اسكندريە شەرلرندە نشر اولنمقده اولان
بوچە عربى آثارلر، ادبا و فضلاسىنىڭ سرعت عجبىبە اوزرندە تكشىرى
و خصوص «بيروت» كڭ علم و ادب جەتنيچە اشايان حيرت اولان ترقىسى
اصول جديده شەرەسلىدر (۲).
خطابت (نطق سويلەمىك) اوشنداق، انشا و كتابت الوغ بىر
كەالت واڭ عزيز بىر نعمت اولدىقلىرى حالدە ادبى رعايە ايدامىز
اينسە درجەسندىن تنزل ايدىر و اورنىسز استعمال ايدلمگى غنايتدە
بيوڭ كفران نعمت عد ايدلنور. انسان عقاينىڭ ميزانى: آغزىندە
اولان دىلى وقولندە اولان تلميدىر. شونىڭچون اگرده بىر كيمسە

(۱) كتاب الكامل لابي العباس المبرد. ج ۱ ص ۱۷۷.

(۲) طفوت الاعتبار. لمحمد بىرم رحمه الله. جزء ۵ ص ۳۸.

عقلینک مرتبه سنی بیلیمک استر ایسه گز سویلدکی سوزلرینی دگلاب یازدیغی شیلری دقت ایدوب، باقگز!

بناء علیه اورنلی اورنسر دین ونسل قارنداشلرینی دیل و قلم ایله غیبت ایتیمک، نیمهت ایلمک یا که اظهار حق ورد بدعت دیمک کبی مبارک کلمه لری کولگه سینه پرده لنوب، غرض شخصی ایله غیرلری سب و شتم ایلمک حامل علم اولان ذاتلره هیچ مناسب اولماز. اظهار حق یا که رد بدعت ایلمک دعواسنده اولان کیمسه لر ایچون اگر دیدکلری دعوالرینده صادق اولورلر ایسه سوکمییه، صوقمییه و قلچلر جراحتمدن اثرلی صورتک کوکللری جراحتمیه حاجت دوشمای بلکه ادب دائره سنک قارنداش ودوستلر مثالنه سویلشمک کفایت ایدر (۱).

دیل ایله سویلنمه سی عیب اوله چق شیلر کاغدلره یازلنور ایسه ضرری ایکی مرتبه آرتور. سوز ایسه بلکه بر وقتده خاطر دن چقار یازلمش خصوصاً مطبوع اولورسه قیامته قدر باقی اولور. انسان، معصوم اولمادیغی صوکنده خطا سویلیه بیلور. ناگاه بر سوزی محقق عالمر و راست سوزلی عقلیلر، صاف و پاک کوکللیلر بالاتفاق تخطئه ایدرلرسه او وقتده غیرلر متابعت ایدوب، خطا یوله کتماسونلر نیتیله رد ایلمک جائز بلکه اورننه کوره فرض ده اولور. لکن سوزی آکلار آکلماز و سویلاوچی مراد اییدن معنادن باشقه ایکنچی بر معنایی تارتوب آلوب، فی الحال رد ایتیمیه شروع ایلمک وشو ساعتده ادب دائره سی بر بحر بلا ساحل ایکن آکا قناعت ایتمای سوزک قائلنه کرشمک و جزئی بهانه ایله تحقیر ایلمک، عالیه لگه دگل حتی انسانلغه موافق دگل شیلر دندر.

(۱) شعر: الرفق یمن و خیر القول صدقه * و کثرة المزح مفتاح العداوات والصدق بر وقول الزور صاحبه * یوم المعاد جری بالعقوبات

اسلاف كرام و علمای اعظام بر برینى تریل ایله می دینه خدمت ایتدیله؟ و بر برینى سوکمه ایله می نشر علم ایتدیله؟ ظن ایدرم بو سوآله انكار ایله جواب ویرمهین بر کیمسه اولماز. زیرا بونی تاریخ انكار ایتمکده در. انسانك یوز صوی شو مرتبه ده محترمدر که سلطان الانبیا افندمز صلی الله علیه وسلمك احادیث شریفه لرینى مطالعه ایدن کیمسه بوندن فرسخلر ایله یراق طورر. عمری وار نچه قولندن قلمی دوشمادگی و جمله قایغوسی ترقی ملت اولدیغی حالدده ادیب شهیر کمال بك جنابلری هیچ کیمسه یی هجو ایلمه مش ایش (۱). آدچیلک بویله اولور، انصاف بویله بیورر. شیخ المحدثین امام مالک رضی الله عنه: «بزم مدینه ده عیبسز کیمسه لر وار ایدی کشی عیبنی تفتیش ایتمه کرشدکاری سوکندک اوزلرنده هم عیب ظهور ایدوب، خلق طرفندن سویلنمه باشلاندىلر، بزم مدینه ده عیبلی کیمسه لرده وار ایدی کشی عیبلرندن سکوت ایتدکاری سوکندک عیبلى اونودولوب، خلق طرفندن سویلنمز اولدیله» دیور ایدی.

بزم ملتزم، تحسین اخلاق یوانده نصیحت ایدوچی خطیبلره تربیه و تعلیم مکارم اخلاق و اخوت اسلامیه، شفقت و مروت بابنه تحریض ایدوچی کاتبلره محتاج اولدیغی حالده بربرمزی تقریح ایدشمک و فائدهسز شیلره اوغراشمق الحق تأسف ایدلنه چک حالدر دندر.

(۳) استفاده. علم و معرفتک غایه سی، ادب و کمالک نهاییه سی یوق ایدگی معلومدر. اوشبونک ایچون معلم اولان کیمسه ملاقاتیله مشرف اولدیغی ادیبلردن، اکابر و شیخلردن، مطالعه ایتکده اولان کتاب، رساله و مجله اوشنداق جریده لر دن هر وقت استفاده ایتمه لیدر. علم اهلی خواه معلم خواه متعلم اولسون کندى علمینه اعتماد ایلک و ذهنی ایله مستبد اولمق عیب اولور.

مشايخردن بری؛ «كوب الوغ ذاتلر زمانه سینه ایر شمش
ایدك لکن علم روایت ایده آلمادق» دیه تأسوی وندامت ایدر
اولمشدر. (۱). واقعاً درست علم اهللرینی کورمزدن مقدم کندیسینک
فضیلتی نه مقدار ایدکنی بیلمه مک احتمالی هم اولور. امام زهری
حضرتلری: «بر مقدار علم تحصیل ایتدکم سوکنده کفایت قدر علم
اولدیغی ظننده اولندم سوگره عبیدالله حضرتلرینه ملاقات ایتدم وشو
وقتده کندیمده هیچ شی یوق ایدکنی بیلدم» دییور ایسی (۲).
معلم اولان کیسه، اگرده علمی الله تعالی حضرتندن بندهلره
احسان ایدلش بر کمال دیه اعتقاد ایدر ایسه هر وقت وهر
ساعت بلکه هر دقیقه استفاده اوزرنده اولمه سی ضرور اولور.
هر وقتده کیسه ده بر خاطر دفتری بولندروب، ایشدلدیکی ویا که
کوکل کلدیکی سوزلری فی الحال ثبت ایلمک و سوگره لازم اولان
اوزنلرینه مراجعت ایتمک، استفاده جملہ سنددر. امام شعبی حضرتلری:
«ایشتدکگز شیلری حتی دیوار اوزرینه اولورسه ده یازگز!» دییور
ایمش (۳).

(۴) تاریخ و طبقات. علم تاریخدن معلوماتی اولمایان قوم کونلر
دگل ساعتلر توبان کیتمکده در. اوشبو سبیدن بو علم طوغر و سنک
معلملر اجتهادلی و معلوماتلی اولورلر ایسه آنلردن شاگردلرینه
وشاگردلری واسطه سیله عموم خلقغه بو علمک محبتی نشر اولنور،
فائده سنی ده عام و خاص بیلوب، اوگرنمک قصدینه کررلر.
بوندن باشقه، تاریخ و طبقات علملری معلملرک کندی خدمتلرینی
اجرا ایلمک ایچون کوب وقتده حاجتلی اولور. زیرا کرک نه کبی

(۱) تعلیم المتعلم طریق التعلیم للزرنوجی رحمہ الله تعالی.

(۲) وفيات الاعیان. ج ۱ ص ۲۷۱. مروج الذهب ج ۵ ص ۹۰.

(۳) عمدة القاری شرح البخاری. ج ۱ ص ۵۷۲.

علم اولسەدە اولسون اگرددە شاگردلار مستعدلار ايسە تعليم ابتدا ايتدىكى ساعتدە مذکور علمك شريعت نظرئندە ويا كه دنيا قوامندە اهميتى نه قدر اولهچغنى وقانغى عصرده تدوين اولنديغنى ومنسوب اولان علمينك استاذ و اكابرلرى، مؤلف و مجتهدلرى كيملر ايدىكى وبو فندە تاليف ايدلن كتابلر ك معروفلرى نه كتابلرى اولهچغنى شاگردلرينه خطاباً معلم اولان كيمسە سويلب بيان ايلمەسى مناسبدر. بو ايسە علم تاريخ بيلمە، تقليدى و ظاهرى دگل بلكە تحقيق هم محاسبيله بيلمە باغليدر.

اوشنداق، اگرددە درس اوقوتوق كتابدن اولديغى وقتدە درس باشلانديغندە مزبور كتابك مؤلفى، استاذلرى، ملامكتى، عصرى، منشأى، خلق و فعلينك مرتبهسى خصوصندە الحاصل مفصل صورتدە نر مة حالتى سويلب بيلدرمك لازم اولور. بناء عليه معلم اولان كيمسە كرك نه كى علمه منسوب اولسەدە اولسون تاريخ، طبقات، سماى رجال، جغرافيه فنلرندە بيوك معلومات صاحبى اولماسى لازم كلور.

شعبى حضرتلرى، مجاهدين اصحاب مناقبلىرىنى سويلدىكى مجلسدن عبدالله بن عمر (رضى الله عنهم) اوتدكارندە مشار الهينك روايتلرىنى ايشدوب: «بن بونلره ايرشدم و بونلر ايله اولدم لکن اوشبو روايت ايدوچى ذات (شعبى) بونلر ك سيرتلىرىنى بيلهسكده بندن ارتق» بيورمشلر ايدى. بو ايسە تاريخ بيلدىكار بچون شعبى حضرتلرينه بيوك بر مدح اولور.

تجربەلره كوره، تاريخ بيلن كيمسە عقللى، طوغرى فكرلى، هم تدبيرلى اولور. بو كوندە فرنكلادە (علم الاقتصاد) و (علم حقوق الدول) نامندە ظاهر اولمش ايكى مفيد فنلر ك آناسى علم تاريخدر. سز، هر نە قدر ماهر سوزلى بر خطيب اولور ايسە كزده

مجلسگزده اولان سوداگرلره و کسب ايله مشغول کيمسهلره: «اجتهاد ايله گز ميلیونير اولماز ساگزده الوغ بر ثروت صاحبی اولورسز!» ديه سويلر اولسه گز و ياکه سوکلی بر معلم اولدقگر حالده شاگردلرگزه: «اوقوگز بيوک عالم وشهرتلی بر مؤلف اولورسز!» ديبور اولسه گز بلکه مستبعب کوررلر، سوزلرگزه لازم درجهده اهميت ويرمزلر، بناء عليه نصيحتگزرک ثمرهسی اولماز ياکه آز اولور. اما اوچ بيش تنکه ايله کسبه کرشوبده اوز عمرلرنده يوز بيگلر تحصیل ایدن غيرتلی و نشاطلی تجار احوالنی حکايت ايدر اولسه گز ياکه بر کتوچينک بيوک بر عسکر باشلغی اولهرف يارم دنيايه حکم ايتدکنی و ياکه بالقچی بالاسی اولديغی حالک يوکچيلر ويولچيلر آردندن يالان آياق يوکروب اصل وطنندن کتمکله تحصیله کرشوب الوغ بر اديب و شهرتلی مجدد اولان کيمسهلر ترجمه سنی سويلر ايسه گز سوزگزی دگلاوچيلرده بر حس اويانور، نشاط کلور، جسملرينه اقدام روحی نارالور، غيرت و اجتهاد ايتدکن صوگ بو دنيايه بزم کبی آدم اوغللری بايده اولورلر، عالمده اولورلر ايمش ديه کسب و تحصیله سوق ايده چک بر قوت پيدا اولور. اوشنداق، بغداد و اندلس دولت اسلاميه لرینک گوزل خلقلی، هنرلی وغيرتلی اولدقلری زمانلرنک نه کبی بيوک مدنيته نائل اولوبک صوگره تن پروراگه طالوب سفاقت دنياسينه مغلوب اولدقلرنده کوکدن يقلوب دوشهش قوش مثالنده رعیت غریبه اوزرنک توبان کتدکلری سويلنور ايسه، و بعضاً شاگردلرک کنديلانندن هم محاکمه ايتدراور ايسه هر برينک کوکلنده بر فکر اويانور، دماغنده عبرت ايله حسرت، شوق ايله غيرت جهلہسی برگه قوشلوب اعضا و جسمنی ترقی و استقامت جهتنه سوق ايدر. اوشبو سببلر

ایچون اولسه کرک امام شافعی رضی الله عنه: «تاریخ بیلیمش کیمسه نك
عقلی آرتور» دیمشدر (۱)

تاریخده بصیرت اوزرنده معلوماتلی اولان خطیب یا که معلم،
شاگردلرینی و دگلاوچیلرینی حیوانلارنی دیزگینسز اداره ایلمکده اولان
کتوچی قبیلمدن هیچ بر مشقت چیکهای استدی طرفه سوق ایده
بیلور. تاریخه مستند دلیل هیچ وقتده مغلوب اولماز بو ایسه
هر کیمه معلوم بر مسئلهدر.

(۵) عدالت. گوزل خلقلارک اڭ گوزلی عدالتدر. دنیاوی
واخروی اشلرده عدالت اوزرنده اولمق هر کیم ایچون لازم ایسه ده
تربیه ایله مشغول اولدقلارندن عقللری و روحلری تربیه ایتهدکه
الوغ بر مدخلی اولدیغندن معلملر ایچون دخی زیاده لازم اولسه
کرک. اصحاب عدالت، هر مقصدک یولنچه وارلر و هیچ کیمه
تاش آتمادقلری حاله امللرینه دخی ایرکن و طوغری واروب ایرشورلر.
بر سوزی، حق سوز اولدیغیچون قبول ایتمک و باطل سوز اولدیغیچون
رد ایلمک عدالتدر. وایکنچی عبارتله حق سوزی استر کیم سویلهسون
حق اولوب، باطل سوز کرک کم طرفندن سویلنلسون باطلدر. اوشبو
قاعده حکمنچه بر سوزک حق و باطللغنی یالکز زید سوزی اولدیغندن
و عمر سوزی اولمادیغندن استدلال ایلمک عدالتسزک اولور. چونکه
معصوم اولمادیغی سوکنده زید و عمرک حق سوزی سویلمه لری ده
و باطل سوزی سویلمه لری ده جائز اولور. تمام غایه سینه ایرشمگه
زمانه سی مساعد ویا که طبیعتی مستعد اولمایان شاگردلری اختلافات
مذهبییه کرگزمک و آنلری رد ایلمک یوللرینی تلقین ایتهدکه شغلندر مک
عدالتدن بر طرفه چقمق اولور. انسان شریعت اسلامیه اقتضاسنچه
کندی مذهبنی تصحیح، اعتقاد و عمللرینی فخر الانبیاء صلی الله علیه
وسلم اولندیغی طریقه موافق ایتمکه مکلف ایکن زید، عمر، بکر،
خالد، مذهبلرینی تزییف و تقریع ایلمکده نه معنا وار؟ ...

اختلافات مذهبيه بختى ساخلىسىز دىگىزىڭىز كە بىر مقدار وقوف
حاصل ايدىر ايچون دە جەلە موانعدىن تىجىر دلە اوزون عمر اشتغال ايتىمىڭ
اقتىضا ايلار. خصوصاً مذهب ار بايىنىڭ تىر خەتتە حاللىرىنىە و تاللىق ايلەش
كتابلار يىنە اطلاع اولنماز ايسە يالىڭىز خىسەللىرى حكايت ايلەش سوزلار
اوزرىنە انابت ايدىلنور اولسە هيچ بىر ئىمەرە اقتطاف اولنماز.

﴿ خاتمە ﴾

حسن ايله سلیمان اسملو بايلار بىر عصر دە ياشارلار ايدى. بالالارى
كوب، كىندىلىرى سلامت اولوب، ماللىرىنىڭ حسابلىرىنى حتى كىندىلىرىدە
بىلمىزلار ايدى. حسن آغاي بو نچە دولتى اولدىغى حال دە هر تورلى
كسىللىرى قىلور، اهل اسلامە مناسب اولوب اولمادىغى تفتيش ايتىمىز
ايدى. بىر آرەلق بورچلى بىر كىمىسەنىڭ جەلە ملكنى گويلا ساتوب
آلمش اولوب، بورچ صاحبلىرىنە بىر شىء وىردىرمەش ايدى. وايكنچى
بىر وقت دە بىر ظالم و بدبختە الوغ فائىض بىر ابرىنە قرض آچقە وىروب،
شەردە هر بىر انصاف اهلنى آغلانمەقدە اولان بيوك بىر فحش و سفاقت
خانه آچلمەسىنە سبب اولمش ايدى.

حسن آغاينىڭ بالالارى يتشور يتشەز مالنى اسراف ايتىمىسە
كىشىدىلار. بو كىبى عزتلەرە غرق ايتدىگى و كىوم اسبابلىرى طوغر و سىندە
هيچ بىر ملكنى درىغ ايتىدىگى حال دە بالالرىنىڭ هر بىرى بىر طرفدىن
اسراف ايتىدىگى كوروب، جاني تارلور و فوق العادە حسرتلىنور ايدى.
حالبوكە حسن آغاي بالالرىنىڭ قورصاقلرى ايله تنلىرى ايچون
بو نچە مال صرف ايتىدىگى حال دە جانلىرىنى تىرىيە ايلەك طوغر و سىندە
الوغ بىر مساهلە ايلەشىدى. تىركىچە و روسچە او قورغە و يازارغە بىلدىر مكلە
بالالرى حقندە اوستىنە لازم اولان وظيفەسى تمام اولدى ظن ايدىر
ايدى. حسن آغاينىڭ خطا اشى بونىدەدر. چونكە او قومق يازمق،
سويلىشە بىلەك تىرىيەنىڭ تەمامى دىگل بلكە الفباىسى مىنزلەندە ايتىداسىدىر.

تربيه ايسه دخى زياده مهم اولوب بونك ايچون بالالرى اخلاق عالملى و ادب معلملى اولان ذاتلره تابشرمق لازمدر. حسن آغاي، بالالرينك جانلرينى تربيه ايتدر مك دگل بونك لزو افنى ده بيلمزا ايدى. شونك ايچون بوكون سفاهت عالمينه دوشمش بالالرنى شكائتى يولده اورنغان ايچون سوقرى شلته ايلمك قىلندى فائده سزا ايدى.

اگرده برايز گولك ايچون مال صورلسه حسن آغاي بالالرينى و خاتونلرينى ياننه جيوب: «حالمز خراب! بوكون مسجده ايرته يه مکتبه بوندىن جمعيت خير يه يه، آندىن جراحاتليلره آچه طلب ايدلر. آچه صورلماي قالديغمز بىر كون يوق! وير! وير! . . . . بويله اولورسه يقولرمزى قالدروب، ماگلاي تيرلرمزى آغزوب، تحصيل ايتمكده اولان ثروتمزى ويروب تمام ايدچكزده كنديمز فقير قاله چغز! . . .» دييور ايدى.

بيچاره حسن آغاي، حضورنده تاغ كى ايولوب طورمش ماللىرى كندى مالى ديه حساب ايدوب و: «مالم، مالم، دولتم، بايلغم!» دييور ايدى. لکن اوستينه كيوب توزدرمش وقور صاغينه طولدرمشلرندن باشقهسى هيچ برى بونك مالى دگل ايدكينه فهمى يتشمز ايدى. واقعا اون ارشين آق بوزدن ماعدا كنديسيله اوزون همده پك اوزون اولان سفرينه هيچ شى برابر آوب كين آلمادى. كيچه اوستنك يوردىكى ماللره بو كون باشقهلر صاحب چقمشلىر گويا دنيا يارادلمش كوندنبرو كنديلرينك كى تصرف ايدرلر ايدى، بونده ايسه حسن آغاي كى اسمى فلانى هيچ يوق ايدى.

حسن آغاي دنيا دن كندى لکن ذكر ايدلميه لائق بر عملى وشكر ايدلميه مناسب بر اثرى قالماي. جناب الله كنديسينه السوغ بر بايلىق ويرمشيدى لکن تصرف يولنى بيلمه دي كندينك سارانلغنى عقللىلق، باشقه لرك الله تعالى يولنده اولان احسانلرينى مسال طوته

بیلگەنلەك تەبیر ایدوب بالالارینك سفاهتلىرنە ھېچ كىمى عىبلو كورماي يالگىز تقدیره حوالە ایدر ایدی. قارا كوگلى وقاتی باغرى اولوب، فقیری كوروب يوشاماز، شاگردى كوروب شفقت ایتمز، مسجدى كورمز، مکتبلر ك اشملرىنى ایشتمز وبونلرله ھېچ اشى اولماز ایدی.

حسن آغاینگ عمرینه برکاتی ھېچ كىم استەمز ايسەدە اوغللىرى حصەسىنە دوشەچك میراث مالندن بیك روبلە آلمق شرطیله یوز روبلە آچقە ویرن مال عاشقلىرى وفاتنى صبر سزلىنوب کوتەمكدهلر ایدی. اوشبونك ایچون حسن آغاینگ حتی اوزى سلامت وقتە ملکندن الوغ بر قسیمی يالگىز صورت ایلەگنە كندى تصرفندە اولوردى.

حسن آغای صوگنە وارثلر مالک استندى كروب اوستندى چقىلر، یورتلر تورغ (مزایدە) ایلە صانلدى، یرلر خدمت حقى اولهرق دعوا وکیللىرى قولینه دوشدى، خاتونلرىنى یاش كیاولر، قزلىرىنى مال سیوچیلر نکاح ایتدى. كندىسى سبب اولهرق آچدرمش فەشخانەدە اوغللرىك وجودلرىنى چوتوب ھر تورلى خستەلكلرە مبتلا اولوب دنیادن كتدیلر.

سېلمانندە كونلر ك برندە بو دنیادن كیچدى. زیرا ھېچ كىم ابدى ترگلك ایتەمكەدر. لکن سېلمانك اسمى دنیادن كیچمادى بلکہ ھمیشە تركدر. «ایزگو بالا صدقە جاریه، فائدەلو علم قالددرمش كیمسەنگ عملی ھېچ كیسلماز» مضمونندە اولان مبارك سوزە موافق ملت و جمعیت سلیمانە خیر دعاء قیلورلر، اسمى حرمتلە یاد ایدرلر. مکتبە آیاق باصمش صماور بیوكلکنندە اولان حتی كە كورشیلرینك اسمى بیلیمیان بالالر جملەسى سلیمان افندىنى ولی نعمت بیلورلر. واقعا سلیمان افندى ولی نعمتلىدر. چونكە علم تحصیل ایتەمكە اولان گوزل خانەبى سلیمان افندى بناء ایدوب، مغللر و مکتب خادملرى، اوطون وشم، کتاب و کاغذ جملەسى آنك

قالدرمش اولان و قفلرندندر . سليمان افندی خيراتی سایه سنده چناب
الله ايمان ڪتورمك و عبادت طريقلرني اوگرنورلر و اوستلرینه
يوکلنمش شيلر حقنده معلومات کسب ايدرلر . بويله ڪيمسهلر
هيچ وقتده اونودلمازلر دگلمی ؟ ...

بو اورنده يازلمش حسن ايله سليماندن بيلگولي ذاتلر مراد
اولماي بلکه بر ضرب مثلدر . ولکن بو دز-ياده خصوصاً آره مزده
سليمانلرده بوله بيلور ، حسنلرده ! ...

رساله نك ايتداسنديرو معلملره نوصيهلر يازدق آنلر ڪ صبر
وتحمللرینه و مكارم اخلاقلرینه اشانوب ، بعض بر قسقه بتره چك
سوزلری اوزون سويلدك . لکن شاگرد اوقوتتمق خصوصاً بزم
مکتبلرمز کبی بيگدن بر ڪرک شيلری حاضر اولميان يرلرده بونك ايله
اشتغال ايتميه كوب کيمسهلر ڪ طاقتی يتشماز .

زمانمز ڪ اڪ كوب بيلوچيلری ايله اڪ آز بيلوچيلری ، شاگرد
اوقوتتمق طوغروسنه قصورلق ايدنلری شلته ايتمكدهلر در . لکن
مادی و معنوی ياردم اولماديغی صوگنده نه روشله شاگرد تعليم
ايدلنور ؟ ... بو ايسه آتی و سبانی اولنماديغی بر کيمسهنك سبان

سورماديکی ايچون خادمنی شلته ايتدکی قبيلدندر . گرچه بعض
اماملر مکتب آچوب ، تعليم ايله اشتغال ايدرلر ايسه ده . بونلر ڪ بو
عمللری انيبال (آن بعل) ايله بو ناپارت عسکرينك آلب طاغلرینتی
اشوب چقدقی قبيلندن خارق العاده بر اجتهاد ثمره سيدر . بو کبی
اجتهادلر هر کيمه ميسر اولماز . هر اشك بر کشیسی و هر کشينك
بوشی اولور .

بو سوزی يازمقندن مقصد ايسه امام و يا كه علمی اولان کيمسهلری
تياگرد اوقوتتمق خدمتندن عفو ايلمك ايچون چابالنمق دگلدر . علمنی
اولان کيمسهيه تعليم خدمتی شریعت طرفندن تکلیف ايدلدکی صوگنده
بو کبی سبيلر ايله دگل بوندن الوغ سبيلر ايله ده عفو ايدلر ڪ

ممکن دگلدن. بلکه اولاد اسلامه دین و ایمان اوگرتمک طوغر وسنه کل قایغولری و بورچلری بیلوچیلر و اماملر اوستینه تاشلاب گویا آنلردن باشقهلر جواب ویرهچک دگل کبی بی خبر طورمق مناسب دگل ایدکنی بیان ایلمکدر.

معلملر، ذهن خدمتی طوغر وسنه جواب ویرهچکلر و بو خدمته آنلر اوستونده اولور ایسه مال و آقچهیه و باشقه خدمت و یاردملره طوقتامش شیلر حقنده جواب ویرهچک کیمسهلر کیملردر؟ . . .

بو دنیانک سعی و عمللری، مختلف کیمسهلره تقسیم و توزیع ایدلمگی قانون الهی اولدیغنده مکتبک هم بعض خدمتلری و ایکنچی تعبیر له اگ کوچ اولان خدمتلری معلملری اوستونده اولوبده مال و بو کبی ینگل خدمتلری هیچ شبهه سز دولتی کیمسهلره (گرك دولتی آزده اولسون) عائد اولسه گرك. اوشبو سبب ایچون شاگردلری و اهل اسلام بالالرنی اوقوتما دقلری و تربیه ایلمادکلری طوغر وسنده معلملر و علمای اولان کیمسهلر مسئول اولدقلری کبی مکتبی و یا که کبی مکتبی و یا که مکتبک حواجنی حاضرلما دکلری ایچون شو محلله ناک و یا که شو اطرافک بایلقلری نسبتنده دولتی آدملری مسئول اولورلر. مکتبده اولان شاگردلر، خالد ایله ولید بالاسی دگل بلکه ملت بالالریدر. اوشبو سببدن میلیونیر بالاسیله قاراوچی بالاسی یان یانه اوطور و ب تحصیل ایدرلر. بعض وقت اولور که میلیونیر بالاسی جزا آلدیغی حالده قاراوچی بالاسی مکافاتنه نائل اولور. مکتب دنیاسی باشقه دنیا در! . . . (هر نه قدر غم و حزن ایله کیچوردم ایسه ده، مکتبده اولان کونلرمی صاغنمقده و ایدشلمی کوزم اوکنده کور مکدهیم!). اوشبونک ایچون کمک بالاسی اوقور ایسه مکتبی او کیمسه باقسون دیمک بیوک بر خطا سوز اولوب، مسلمان اولان آدمه هیچ مناسب اولماز. بویله سویلمک «پن، بو امت عائله سندن دگلم» دیمک کبی بر معنای خاطره کتورر.

گوزل خانەلردە، تەكفلى كىوملردە، يىشى آت و آربەلردە
يورۇبدە مەكتەپ احوالىنى ھەتتەدە بىر مەرتبە اولسون كوزە تەمەين كىمىسە
ھەر نە قدر سوزىلەككە ھەمىتلى مسلمان اولسون الحق ھەمىتسىزدىر.
روچىلدىلار، فلانلار بىر طرفدە طورسونلار، طول قالەش اولان بىر
روس خانونى يەتيم خانەيە اونىنىڭ روبلە (صوم) تەصدق ايدىر. ايتەك
تەگۈچى بىر روس كەندىسىنىڭ وصىت نامەسىدە يەكەرىمى بىكە مەبلىغى
جەمەيت خەيرىيە تەعەين ايدىر. سەعتچى بىر يەھودى كەندى مەلتىنە
مەخسۇس اولەرق تەربىيە خانە آچەق اچقون بىشپوز بىكە روبلە احسان
ايدىر. بو شىلەر جەلەسى جەرىدەلردە يازلەش ھەقىقەتلەردىن دىر. لەكن
بىزمەككە دىيانتلى كورنەك آرزوسىدە اولان خەلكە آغاي و ھەر كىم
طەرفىدىن تەقوالقە اسمىلە سويلەنەش اولان ولىدە آغاي وصىت نامەلەرنە
ھىچ بو كەبى شىلەر كورلەمىور. ھالبۇكە بونلار بىزمەككە مستەئنى اغنىيالەرمەزدىن دىر.
بەكرە ايلە سلەيم وصىتلەرنە نە يازەچەقلىرى مەلۇم دىگەلە ايسەدە بو كون جەلە
اختيارلەرى اللەرنەدە ايكەن مەكتەپ نامەنى اولسون دىكە ايتەمە يورلار!...
ھالبۇكە مەكتەپ وەلمە يولىنە صرف ايدىر اچقون كەكە عزيز شىلەر
وياكە دولتەك اوندىن طقوزى اولەق، شەرت اولماي بەلكە مەشترەيسە و مودەدىن
چەمەش اشىيالەر و آشادەدىن آرتوب قالەش نەرسەلەر اولورسە ھەم جەئز دىر.
اي مەھترەم بايلەر و مەلتەك استەناد گەھلەرى! بىر فەكر ايدىلسون
مەلكەز دە اولان بو دولتەلەرى يالەكەز اجتەھادكەز سايەسىدە مە تابدەكەز!
ھالبۇكە سەزەككە اجتەھادكەزدىن اون مەرتبە آرتەق اجتەھاد ايدىنلەر بوغاز
طوقلەغىنە خەدمەت ايتەككەلەر و بىر كون خەدمەت بولەماز لەر ايسە
بەتون عائلەلەرى آچە و يالانغاچ قالەقدەلەردىر. اويلە ايسە سەزەلەرە بونى
واجتەھاد سەبەبلەرىنى جەلەسىنى جەناب اللە وىرەمشەن. وىرەمشەن لەكن
وىرەگىنەككە كوبەسىنى دىگەل، كەكە آز اولان بىر ھەسەنى ھەم سەزلەردىن
صورەشەش و صورەقدەدە. بوندىن خەبەر كەزەلەتە و اردىر.

استحقاق ایله دگل بلکه استحقاقسز محض الله تعالی ناک هبه سی
اوله رق نائل اولدیغکز دولتک شکرانه سی لازم ایدگنده هیچ شبهه کز
اولماز سه کرک. ایمی شکرانه سنی وفا ایتمک و جناب اللهک امر
شریفلرینه امتثال ایلمک نیتیله بر آرنی ویرمه لیسز، لکن اورننی
بیلوب ویرمه لیسز. مال کلیسی آیرلوب قالدیغی حالده کلسندن
حساب ویره چک بر کون واردر. اگرده بو کونده مساهله اولنماز
ایسه وای بنده ناک حالینه وای!..... وجوه خیره صرف ایلمک
طوغروسنده جسور و مسامحه اوزرنده اولان ذاته شاید کندیسسی
کبی مسامحه یی بر، معامله اولنور بلکه بوندن اوستون صرف ایلمش
احسانلرینه مکافات اوله رق، کوکل کلمادکی روشده اکر املر ایدلنور.
آدم اوغلی ساچدکنی البته بر کون اورر.

فخر المرسلین افندمز صلی الله علیه وسلم حضرتلری بر آره لق
قوی ذبح ایدوب، آنامز ام المؤمنین حضرت عائشه رضی الله عنهایه
فقیرلره توزیع ایتیه بیورمشلر ایدی. مشار الیها حضرتلری:
«قوینی تاراتوب تمام ایتدک کندمز ایچون یالکز باشنی آلوب
قالدق» دیدکارنده، افندمز صلی الله علیه وسلم: «باشندن باشقه
جمله اعضاسی اوزمزه قالمشر ایمش!» بیوردیغی مرویدر.

بوندن آکلاشلدیغینه کوره آدم اوغلینک اوزینه قاله چق اشیاسی
آنچق الله تعالی رضاسیچون خیر اورنده صرف ایدلنی اولوب بوندن
غیرسی کوب وقتده دشمنلره قاله چقدر. دشمنه قاله چق مالک حسابی
اولدیغی حالده ثوابی یوقدر.

«مالکی بالالرکا قالدر!» دیدکارینه قارشو سلف صالحلردن
بر ذات: «مالمی کندیمه، بالالرمه اللهک رحمتنی قالدردم» دیه
جواب ویرمشیدی. لکن مقصد وارثلری محروم ایده چک درجه ایله

ايثار ايلمگه دلالت ايتمك اولماي بلکه تصرف يوردیکی زمانده مالک اڭ آز الوشنى اولسه ده علم و معرفت يولينه صرف ايتمك لزومنى بياندر.

بزم معلملر مز، بالالرمزه (ملت بالالرينه) دين اوگردوچيلر ومکتبلر مزده شرع شريف اوگردلنه چک اورون اولور ايسه بونلره کوز صالحق والدين کلدگی قدر اعانت اوزرنده اولمق هر بر اقتدارلی کيمسه ذمه سينه لازم اولسه کرک.

اگرده دولتی ذاتلر بويله فدا کارلنده وجناب الله حضرتندن تويلمش مبارک يولى تعمير ايتمك قصدنده اولمازلر و بر برينک عملينه ظهيرلك ايتمزلر ايسه تعليم امری نيچوک دوام ايدر؟!... تعليم ونشر علم دائم اولما ديغنده شريعتمزی حامل اوله چق ذاتلر نيچوک يتشور؟ وکیل چکله رهبر اوله رق کيملر قالور؟.

دورت ديوار سالوبده اوستنى سلام ايله يابوب قويمقله يا که جيولمش بالالر آرسينه هيچ بر تربيه علمندن معلوماتی اولمايان بر بطل کتوروب اوطور تمقله، مکتب اشياسی حقنده اهل مجله واغنيا اوستونده اولان بورچلر ساقط اوله چغنى ظن ايلمک طوغريمي؟!... بو اورنده قلمی طوقتادوب اوزون وکیک بر صولش آلمق اقتضا ايدر. زيرا جوابی پک کوچدر. اگرده دیدکمز مکتب ومعلم حسن خلقی، ادبلی، آتا و آنايه اطاعتلی، قارنداش قبيله يه شفقتلی، ضعيفلره مرحمتلی، عاجزلره ياردملی، عالی طبيعتلی، سعی وغیرتلی، یخشی ويمانندن خبردار، محب ملت، صاحب همت، بالالر يتشدره چک اولسه، اثبات ايله و آلائی ايله جواب ويرمک لازم کلور.

شایان تعجبدرکه روسلر وفرنگلر بار ثروتلرینی وعزیز عمرلرینی اڭ مهم لذتلرینی آخیرنده بهالی وجودلرینی علم وملت تربيه سی حقنده فدا ایدوبده، ابنای جنس و اولاد ملت حقنده اولان

خدمتلىرىنىڭ اوندىن بىرىنى وفا ايدە آلمادقلىرى اعتقادندە خالده بىزاردە
ملته اولان بورچ چاى اچمك مرتبه سنده ينگل اولان بىر عمل ايله
ادا اولنوب تمام اولمقدهدر. (فاعتبروا يا اولى الابصار!..).

قصورلق ايله يازديغم شيلر بونده تمام اولدى. مقصد يحسين
ويا كه تشنيعلره مقابله ايلمكده جسارت كوستر مك اولماي بلكه
خلفلره بىر يادكار قالدىر مقدر. بيلد كهمزه نسبتله بيلمادكهمز دريا اولديغندىن
فكر لرمده يا گلشلىرى بلكه نادر دگلدر. اگرده يا گلشديغمز
اورنلرى تنبيه ايدىن اولور سه تشكر له تصحيح ايتميه حاضرز. حلق
ايسه برنجى مطلبهمز واك شرفلى مقصدهمزدر. قوامه آلدېغم كوندلبرو
بيوك وكچوگمه هيچ بىر تحقير وترذيل عملينه تنزل ايتمه يىن قلمى عيبلو
ايتميه حقم اولمادىغندىن حقلدىن بىر طرفه ميل ايتمش اورنلرمده
(اگرده اولسه) عيب كندمه عائددر. لكن خطالرمه تنبيه ايلمك
خدمتنى رجا ايلدكم ذاتلرده محترم ادبيلر وعالم فاضللردىر. يوقسه
ارباب تعصبدىن نه تنبيه ونه تصحيح وتحسين، هيچ بىرى مقبولم
دگلدر. صريح، ظاهر اولان بىر آيت شريفه نك معنى لطيفنى بوزماي
طور وب مقصود آكلاميان؛ فن جليل وحسيات شريفه يه سوق اينچك
خطاب كرىمك بلاغت وعلويتنى تنقيص ايلمكده اولان بنو اسرائيل
قصه سيله تفسير ايتمكدن باشقه لذت تاپمايان ذاتلرله هيچ بىر آتش
ويرشمز يوقدر. (رضينا قسمة الجبار فينا).

رضاء الدين بن فخر الدين.

821

БЫЛЫП АЙДОЛДУ
Былмы қытапқаны
құрастырған